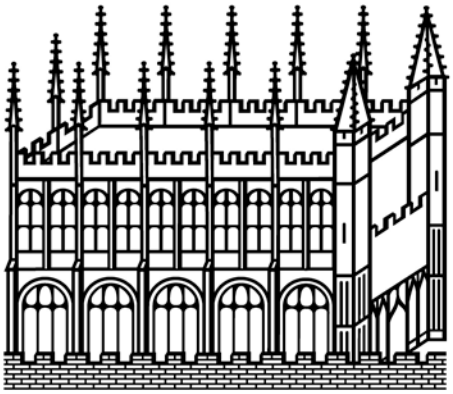

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

امیر اللہ صاحب تسلیم شاگرد رشید نسیم دہلوی مغفور۔
دیوان ذوق۔ کلیات سید ابراہیم دہلوی متخلص ذوق۔
متفرقات مبرور دسودا۔ واسطے مدارس اودھ کے طبع ہوا۔
کلیات۔ میر مسلم الثبوت اوستاد کا کلام ہے بعد نظر ثانی کے طبع ہوا
دیوان صادق۔ مصنفہ قاضی عبد الحق صاحب۔
کلیات ظفر۔ ہر چہار جلد یہ مجموعۂ دیوان ظفر مشہور ہے
دیوان لطف۔ یہ غرہ دیوان اردو پاکیزہ و دل چسپ
ہے مطبوعہ اسدی۔
مجمع الاشعار۔ مجموعہ کلام اساتذہ قدیم و حال ہے۔
دیوان نیاز۔ تصنیف شاہ نیاز احمد مرحوم اردو و فارسی۔
کلیات مومن۔ نہایت پاکیزہ و لاثانی کاغذ پر چھپا ہے۔
چمن بے نظیر۔ مجموعہ کلام شعرا قدیم غزلین اور تخمسات
اور ترجیع بند لایق دید شاعران نازک خیال ہے۔
دیوان امیر۔ مسمی بمراۃ الغیب تصنیف منشی میر احمد صاحب
امیر اسکے چھپنے کا ایک زمانہ مشتاق تھا بار اول مطبوع طبع خلائق ہوا
دیوان غالب دہلوی۔ اردو کی مرتبہ مختلف مقامات مین
طبع ہوا اور ہر خریدار ان کی خواہش باقی رہی اخر کار اس
مطبع مین منقول مطبوعہ نظامی سے طبع ہوا۔
دیوان جرار۔ مشہور شاعر مرزا حسین بیگ متخلص بہ جرار
دیوان بیخبر دی مشہور شاعر۔
گلدستہ نعت۔ از محمد واحد علیخان قصاید مدحیہ سرور
کائنات تصنیف مولوی جمیل الدین احمد صاحب۔
ہفت خوان منظوم۔ تصنیف مولوی عبد الاحد صاحب
متخلص بہ نظامی ہفت بند ملا کاشی کے طرز پر زور طبع
دکھایا ہے۔
مجموعہ واسوخت۔ یہ مجموعہ دو جلد مین ہے اسمین
شعرائے نامی و نامدار کے عمدہ عمدہ واسوخت ہین۔

سیر دو غیبی مولفہ سید محمد علی جو جامع صنایع تاریخی
مثنوی فرہنگ عشق۔ مصنفہ منشی طوطا رام مرحوم سیالکوٹی
مثنوی دریاے حسن۔ مصنف ایضاً قصہ نہایت خوب ہے
مثنوی جوہر عشق۔ مصنفہ منشی نصیر الدین احمد صاحب
متخلص نصیر اس کتاب مین واردات گذشتہ کا صحیح
بیان ہے۔
مثنوی معدن الفیض۔ در مدح پیغمبر صلعم بطور
مخمس و مسدس ہے۔
کلیات انشاء اللہ خان۔ یہ کلیات نتیجہ طبع عالی
سر انشاء اللہ خان بہادر کا ہے اور یہ حضرت عہد
مین نواب سعادت علیخان بہادر کے بڑے نامی گرامی
شاعرون مین سے تھے از بس ذکی الطبع صاحب
استعداد تھے کہ ہر رنگ کے نظم و نثر مین یدطولے
رکھتے تھے کلام انکا شہرہ افاق ہے۔
کلیات ناسخ۔ اس مجموعہ مین رسایل ذیل
ہین شاہد عشرت سخن شعرا اشعار ناسخ مرغوب دل
رقعہ ہمشال گنج تواریخ چشمہ فیض قند پارسی زبان رنگین
قطعہ منتخب۔
قطعہ منتخب۔ مولفہ مولوی عبد الغفور خانصاحب بہادر
رسالہ زبان رنگین۔ وجہ ایجاد زبان رنگین کو لطف
کے ساتھ جناب ممدوح نے منع نظایر اشعار اساتذہ
تالیف کیا۔
شاہد عشرت۔ مولفہ ایضاً۔
سخن شعرا۔ ایضاً شعرای متقدمین کا اردو
تذکرہ ہے۔
اشعار ناسخ۔ جناب ممدوح کا دوسرا دیوان ہے
مرغوب دل۔ یہ مجموعہ فارسی رباعیات کا ہے ایضاً

کتب تاریخ بزبان فارسی

اکبر نامہ۔ ہر سہ دفتر مجلد ہر سہ جلد مصنف اسکے
شیخ ابو الفضل ہین۔
آئین اکبری۔ ہر سہ دفتر ہر سہ جلد با تصویرات و
نقشجات سرخ و سبز و سیاہ بمقابلہ چند نسخون کے
صحیح ہو کر طبع ہوئی۔
تاریخ فرشتہ۔ دو جلد مصنفہ ملا حید رقاسم ہندو شاہ
استرابادی حالات راجگان و سلاطین ہند تا عہد
اکبر شاہ اسمین مذکور ہے۔
طبقات اکبری۔ تصنیف خواجہ نظام الدین احمد
بن محمد مقیم ہروی یہ کتاب تاریخ شاہان ہند کی زمانہ
سبکتگین سے عہد جلال الدین محمد اکبر تک نہایت مبسوط
و مفصل ہے۔
عمادت السعادت۔ تصنیف سید غلام علیخان صاحب
بریلوی ہے اس کتاب مین خاندان شاہان اودھ کا
بیان ہے۔
منتخب التواریخ۔ تصنیف مولوی عبد القادر بدایونی
تاریخ سلاطین ہند تا عہد اکبر شاہ مصنف نے اکبر شاہ
کے حالات کو بطور واضح لکھا ہے اور چونکہ مصنف ابو الفضل
وغیرہ مقربان سلطنت مخالف تھے اسلئے اکبر شاہ کے
حالات کفر اور بدوضعی خلاف شرع کے بالتصریح تحریر
ہوئی ہین اور اکثر شعرای ہمعصر کا تذکرہ بھی ہے یہ تاریخ
مستند ہے اردو مین ترجمہ بھی چھپا ہے۔
مفتاح التواریخ۔ ٹامس ولیم بیل صاحب بہادر ان مصنف
صاحب کو نہایت لایق فارسی زبان کا پروفیسر کہنا چاہیے

INDIAN INSTITUTE OXFORD

گلستان — چوب قلم — کاغذ سفید ولایتی عمدہ —
گلستان ایضاً — کاغذ ختائی —
فرہنگ گلستان — تصنیف مولوی عبد اللہ الہوسوی
گلستان مترجم — ترجمہ لفظ بلفظ ہوا ہے —
شرح گلستان — مصنفہ مولوی محمد اکرم ملتانی
اخلاق محسنی — نثر تصنیف ملا حسین واعظ کاشفی
گلستان حکیم قاآنی — بجواب گلستان سعدی قابل دید ہے
بوستان جلی قلم — مانند قلاوسط قطعہ لایق دید ہے
اجنک ایسی قلم جلی و خوشخط بوستان چھپی ہین کاغذ سفید
ایضاً — کاغذ ختائی
بوستان — دو مصرعہ خوش خط تصنیف شیخ سعدی
بقلم جلی —
ایضاً — دو مصرعہ —
بوستان — سہ مصرعہ — متن و حاشیہ مین دو مصرعہ ہین
ایضاً — دو مصرعہ — مطبوعہ مطبع یوسفی —
مثنوی شاہ شرف — از شاہ بو علی قلندر عارفانہ
مضمون ہے —
مثنوی معنوی مولوی روم — چار مصرعہ ہر سہ فتر مجسمی
شرح مثنوی بحر العلوم — از تصنیفات حضرت
مولانا عبد العلی بحر العلوم مرحوم یہ شرح حامل المتن کے
لطایف معنوی — شرح مثنوی مولوی روم
مطبوعہ کانپور —
اسرار الاولیا — ملفوظات و ارشادات حضرت
شیخ فرید شکر گنج رحمۃ اللہ —
مجموعہ مثنویات — فرید الدین عطار جسمین
رسایل ذیل ہین — جواہر الذات — میلاج
الہی نامہ — مختار نامہ — منطق الطیر — بلبل نامہ —
تربیت الاحباب — مفتاح الفتوح — بی سر نامہ — پند نامہ

تحفہ محمدی — مولفہ خواجہ امیر الدین عرف بگلو دل
حکایات و مواعظ عارفانہ مین بقلم نہایت جلی و خوشخط
مطالب رشیدی — مصنفہ حضرت شاہ تراب در طریق
مجاہدات بالطیفہ —
انوار محمدی — تصنیف محمد امیر اکبر ابادی بیان فرق اہل اسلام
مثنوی سلسبیل — مصنفہ حکیم منور حسین فیض حکیم مخلص
اخلاق ناصری مشہور علم اخلاق کی کتاب —
اخلاق محمدی — مصنفہ محمد علی یزدی اخلاق مین
مصباح الہدایت — ترجمہ عوارف مشہور کتاب ہے
رسالہ ہدایت المومنین — سو خطت مین —
سرور العباد — شرح قصیدہ بانت سعاد —
مجالس العشاق — بالتصویر تصنیف میر سلطان حسین
نبیرہ سلطان امیر تیمور گورگان ہے نظم و نثر دلکش
عشق و شریعت کو ہم قالب دم پہلو کیا ہے بذاق
اہل تصوف —
مجالس العشاق — بالتصویر مطبوعہ جدید —
بہار ستان جامی — بجواب گلستان سعدی —
کیمای سعادت — فارسی — امام محمد غزالی —
حدایق العشاق — مصنفہ ملا رضی در تاثیرات عشق
اخلاق جلالی — محشی از ملا جلال الدین محقق
دوانی — علم اخلاق مین — نہایت خوش خط —
منطق الطیر — تصنیف فرید الدین عطار تصوف مین
پند نامہ — مصنفہ حضرت فرید الدین عطار تصوف مین
نظم اللآلی شرح قصیدہ مالی — نصایح مین —
گلشن اسرار — تصنیف مولوی انور علی صاحب
در علم تصوف —
مثنوی بزم وصال — عرفان مین مصنفہ شاعر
اہل زبان ہے —

کتب دواوین اردو و فارسی

بہار ستان سخن اردو — ناسخ و آتش و ابا دی ہمطرح غزلین
سہ مصرعہ —
دیوان مخزن فصاحت — تصنیف منشی جواہر سنگھ جوہر
دیوان گویا — تصنیف فقیر محمد خان گویا شاگرد خواجہ وزیر
مطبوعہ نظامی —
دیوان رند — تصنیف نواب سید محمد خان بہادر لکھنوی
شاگرد رشید آتش —
دیوان ناسخ — کلیات شیخ امام بخش ناسخ ہے دیوان حوض
و حاشیہ مین ہے —
کلیات آتش — تصنیف خواجہ حیدر علی آتش لکھنوی
کلیات نظام — اردو یہ کلیات بلاغت نکات کلام معجز

نظام خجاب نظام الدولہ نواب مرزا علیخان بہادر کا
ہر سخن فہم و نکتہ رس کے قابل دید ہے —
کلیات نظیر اکبر ابادی — اسمین مخمس و مسدس و مدیگر نظم
دیوان فدا — یہ نہایت عمدہ کتاب تصنیف مولوی
فدا حسین صاحب وکیل عدالت دیوانی علی گڈھ —
گلدستہ امانت مخمسات — امانت شاعر لکھنوی کی مخمسات
دیوان اسیر — منشی مظفر علیصاحب اسیر شاعر نامور
کلیات ذکی — ملک الشعرا احمد تعلیخان مرحوم ذکی کی تصنیف
دیوان غافل — تصنیف جناب منور خان صاحب غافل
ہمپایہ آتش و ناسخ —
کلیات امیر اللہ تسلیم — نام تاریخی نظم ارجمند تصنیف منشی

و دقایق جرات این اقل خلائق ست هر که فصل متقدم بیان بادی و سابق این شبستان را بچشم خیانت و رای تصرف در امانت منی و ماحق شود عادی و سارق باشد رباعی

فضل حق دستار سبق بر سر صدق کس نهد	بر سر این عاشق ست از قصب فضل صد
هر که بر داین قصب دست کندش صد هزار	گره بود آن قصب غصب نیرد خرد

نکته ای درویش سواد شعر و شاعری شبستانیست که در شان خرد پشت منزل نسازد و سر چشمهٔ خیال او در دل لائی ست که جز یخ و افسردگی عیش در ته ندارد قلم از خیال دروغ بردار که در خیل صدیقان قدم از سودای سواد بیفروغ در کش تا سود صدیقان بینی بیت

خواهی که شود سلک کلامت منظم	بر نظم دهان بند به بستی محکم
دانی که گرفت سود علم از عالم	آنکو ز سواد شعر برداشت قلم

مناجات الهی در ان دم که خاتمهٔ شبستان حیات ما بدیباجهٔ مطلع صبح ممات رسد و نم حسرت بدیدهٔ ما جلوه دهد شین شربت شهادت

صحو جوئی صحبت از تب وردار | تا ز وجه وی شود طرفیت بار
کشف خواهی شین شهوت را عیان | در کف آور تا شوی زاهل عیان
وجد خواهی داد وحدت رو نمود | محو کن وادِ دوئی را از وجود
چشم یک بین شق عاشق شد ز دوست | دیدهٔ کو دو همی بیند عدوست

فصل فی الخاتمة الکتاب

بندهٔ فتاحی اگرچه در افتتاح این نسخه فت و تفرقه بسیار کشید اما بواسطهٔ الف قلم امیدوار است که عاقبت نامش زنده ماند **قطعه**

نقش بتان معنی پیداست از بیانم | هر بیت من نظر کن بت در میان او ده
در دودهٔ قلم ماند چون شمع زنده نامم | بنگر که هست یحی زنده میان دوده

نکته سواد این شبستان شبی ست عنبر فشان که در سایهٔ او مخدرات معانی ستان خفته اند **فرد**

شبستانی چنان نیاست نزد هر سخندانی | که تاریخ تمام او شده زیبا شبستانی
۸۴۳ھ

نکته ای درویش بادی و سابق در اختراع و اجتماع این نکات

در رجا داری امید اندر بلا | اجر دل دان فیض دیدار خدا
شوق خواهی شق کن از غم سینه را | پس ببین زو باب وحدت دلکشا
عشق جوئی حاجی آسا بیقرار | در طلب بر شق انفس چشم دار
عقل خواهی چشم نه بر امر قل | تا برد فیض از ضمیرت عقل کل
علم جوئی نفی علمت از یقین | عین ببین بر حرف نفی از علم دین
وقت خواهی تقوی دل بیکران | جوی تا وقت تو خوش گردد ازان
حال جوئی چون الف بگذر ز خم | تا شوی در حل مشکلها علم
بسط خواهی چون بط از بحر خطر | مهر سلوت بر دل آور برگذر
فیض جوئی محو سا ز از ضیف دل | نقطهٔ لوح وجود آب و گل
قرب جوئی همچو عنقا در طلب | در پس قاف قناعت جوی رب
جذبه خواهی در چه درد و بلا | قرب همت جو چو یوسف از خطا
داروت باید ز حضرت بر دوام | چون الف در درد شبها جو مقام
سکر خواهی صافی کاس ادب | در سر آور تا ز حق یابی طرب

شهوت را ویران کن که تا جوار کعبهٔ حقیقی قران بینی آئینهٔ دنیوی را بنیاد مکن
تا از آیت عمارت اخروی نشان یابی مجازی عقل را مجنون عشق کن
تا در ناز و نعم حقیقت رسی ترسانندهٔ وهم را رسوای بلا ساز تا توانندهٔ
دعوی محبت شوی و بنای محابا را با نفس محکم کن تا اما ننماید عین خود را
بخود بینی خورم مکن تا رمد نه بیند مخیم عشاق را خانه ساز که اینمقام ملایم
بزرگانست از کوی جاه جوئی گوشه گیر که منصب شهی آنست **مثنوی**

فقر جوئی کوه غم بر دل گمار	پس ببین فرش شهی از هر کنار
ترک جوئی در تک بحر فنا	همچو ری کن نقطهٔ هستی رها
توبه خواهی توبهی کن در خصال	صورت توبه توبه دان در مثال
صبر جوئی چشم بر احسان رب	روی سازد آرزو در بر طلب
ور توکل بایدت توکل حال	با حق افگن جوی از نیصورت کمال
صدق جوئی صدق که در تفصیل بود	همچو قاف آور در احمال از وجود
خوف خواهی از جمال ذو الجلال	خوطلب با فار فرقت در وصال

باز نگیر تا سد طریق نه بینی آستین بر سر سراب بقیعه دنیا فشان که کمال
اینست ارهٔ مسکنت بکش که مکنت و ثبات نهال اقبال اینست نیزهٔ
خلاف بینداز که خلف خلیفهٔ بحق باشی کمان حنق را قربان ساز که لائق
قرب حق شوی دندان توسن نفس برکن تا دامنگیر تو نگردد یعنی تولا
بحق کن پشت توهمات بشکن تا همه زیر دست تو شوند یعنی توکل بر خدا
کن حلقه از سر متابعت در گوش نفس کن تا منفس و عزیز گردی مهر
از روی مهر بر جبین روح نه تا مروح شود اره از سین سکنت برنای
کینت نه تا ثابت ثنای سبحانی شوی و پرده از دال درایت بر روی
ریا نه تا رایت دریای عرفان شود نکته آی درویش دُر اشک را
دریا ساز که از یاری باری گوهر باری آب روی بینی عین عناصر را
بنور روحانیت بینا گردان که ببینندهٔ عصر گردی بینش جنان را پیدا کن
که در دانش عرفان رسی ناز را زایل کن که نائل فضائل جاودان
یابی فحازی خلق را مخفی کن که درازی عمرت آشکارا شود بنای قوی

از روی پاکی یابی بچوگان لام حال گوی سموات میم مدور را بریای
تا سلوات میدان توحید بینی موزهٔ طائی از پای اختلاط ناکسان بیرون
کن اگر اختلای روضهٔ جنان میجوی به بنای عین فم التعبان انتفاع
کخ دنیوی از پای در افگن اگر انتفای خرابی بقاع دین می طلبی گره های
همت از سر همیان همب بکشای تا نامت میان خلق ظاهر شود نهال
دندان فسحت امل به تبر لا برکن تا فلاحت تخم حسن عمل حاصل کنی
نکته ای درویش دامن دواج تجرید بدست آر تا چند باشی سراز
بستر غفلت بردار تا بت شهوت بر زمین بماند مغز از سر مخالفت بیرون
آر تا سر الفت ترا بسروی رساند روی دل از دری خلائق بگردان
تا روی در رای آن بر تو تجلی کند دم از قدم صدق دور مدار تا دعوی
قدم داری پشت مطامع بشکن تا معیار آئینه صفا معائنه بینی لب از
عین لعب بپرداز دباب چشمهٔ شریعت ترساز تا لباب طریقت دریابی
پا از میان محبان بیرون منه تا اسیر محن نگردی دست از لفظ سدید

عقل هم پهلو شوی پشت از خلق باز گیر تا خل وجیب حق گردی قدم
ریاضت بردار تا بریاض رضوان رسی کمیت ترکتازی را پی کن تا کمی
میدان فراست گردی پا وسر ما ومن درهم شکن تا همام سپاه همت
شوی گوشهٔ عزلت نگذار تا زلت نه بینی جامهٔ مفاخرت بیرون کن تا
خلعت فاخر تصوف یابی جیب تمرد پاره ساز تا مرد گردی سر تواضع
بر قدم همگنان دار که تقدم آنست تاج بر سر صدر ریاست نه که تصدر را
این نشانست نکته ای درویش دستار لام الف لاف از سر بنداز
که علامت شرف یابی شیرازه الف ودال از اطراف صفحهٔ نسخهٔ اعتقاد
سقیم بکشای که در جریدهٔ عنقا مثبت گردی پای کراغ توسن نفس را
بعین اربعین عبادت مشعل دار تا چشم بر کرا یعنی خواب غفلت بستن باشی
چقاق جیم جهاد برمره یعنی قوت نفس را سنگین دل زن جمرهٔ شوق حق
افروخته گردد چاق میم والف ما ومن از گردن حماقت بنه تا حقت
قوت ونصرت بخشند باسترهٔ صاد صلح سر جفا بتراش که صفای قلندری

دریاب که چون جیم در جنان را بکلید هدایت مفتوح کنی جنان
شود که دل ست و چون جیم گوشهٔ جنان را بگوشمال ریاضت
کسر دهی جنان شود که بهشتهای ما فضائل ست قطعه

دل عارف چه گر پریشانست	رفع از جنبت کشاده تر است
لاجرم شرفهٔ جنان زیرست	وز شرف گوشهٔ جنان زبر است

فصل فی النصیحت نکته ای درویش سر تسلیم بزیر قدم
نه تا سلیمت دانند گردن مناهی بزن تا در سر منازل ناهی شوی
تاج کبر از سر بنه تا بر داحسان الهی یابی دیده از اعمال خود بردار
تا بآمال نامتناهی رسی چشم رعایت از کسی مدار تا رایت بلند
یابی دندان مسالت از غیر برکن تا مالت از غیب برسد
روی فاجر مبین تا اجر یابی دهان در محامد خلق کشای تا حامد حق
باشی وسینهٔ ملک به تیغ وقت بشگاف تا مالک شوی دل از
مصالح دنیوی بردار تا مصلح باشی پهلو هم از جهال تهی کن تا عامل

از دست مده که علت نمائی ازل و ابد حروف دل تست مثنوی

نقدی ز دلِ تو ای مکرّم	بر دامن عالم است و آدم
وز تای تراب و نون گردون	مقصود تنِ تو بود مضمون
از دال معاد و میم مبدا	حاصل دم آدمست پیدا
از اول و آخر آدمی وار	بگذر نفسی و دم نگهدار

نکته ای درویش بهشت را که پایانش شب و تفرقه بود پای ازوی درکشی به بود و جحیم را که درمیانش حی یعنی جمعیت باشد اگرچه پیرامون او گردی جم یعنی آسایش بینی قطعه

بهشتی که آخرش شب بود	بت راه باشد سراپای او
جهنم که در گردش آسایش ست	کشا منهج دل ز اجرای او

حکایت صاحبدلی را پرسیدند که نظیر بهشت نضیر از عالم کبیر در عالم صغیر که انسان ست چیست گفت دل کامل درویشانست که از بهشت نشانست بلکه ایوان بهشت گوشه از قلب ایشانست

حق ساخت ز بحر خلق میزان حساب | وز یاب که در حساب میزان حق است

نکته ای درویش اصل شجرهٔ دار فنا از الف نهالی ست که از برگ و بار راحت مصئون و فنن او فن است و فسون و بار او دار یست از عذاب ذلت و هون و لدار الآخرة خیر للذین یتقون قطعه

چو مطلع ملار باقیت ملاقی نیست | مقر فانی دنیا ترا مسیر نمود
بعین مهر علوم آنکه دید بوم جهان | بنای خانهٔ خاکیش غیر کمین نبود

نکته ای درویش هر که دار فنا را زیر و زبر ساز و لذت انفراد بداند و هر که در دنیا با قل کفاف بساز د عاقبت دلش بر لقای خدای بناز د قطعه

ز فن بگذر د چون الف باش یکتا | که انیست در ره علامت فنا را
بپر کار لا کرد قاف وجود ت | خطی کش که از حق بیابی بقا را

نکته ای درویش از الف ازل تا دال ابد نشان درد دلست و بر چهرهٔ دنیا و آخرت کرد این درد ظاهر و حاصل حضور دل خود را

سراپای عقبی اگرچه عمی و آزرد گیست اما بواسطه کاف و بی سربلندی درمیان دارد **قطعه**

اگرچه عین حیاتست مطلع عاجل	زعین او بگسل دیده کش اجل زقفاست
بصورت از الف اجلست تیغ فراق	ولی زتفرقه او جلای جان پیداست

نکته ای درویش شادی دنیا چیزیست که درد دلش درمیانست وغم آخرت را نهزار من بیکران برکرانست پا برسر دنیا نه که حاصلش با دهواست دست در دار عقبی زن که نتیجه اش دیدار خداست **قطعه**

میوه کام دلت خام کند مهر جهان	لفظ دنیا بنگر در دل وی آمده خام
آخرت اولش از ناله و آخست از مرگ	آخرت رت کند از فضل حق نعمت عام

نکته هرکه بدل شمار آخرت را اعتقاد کند شکسته دل بیند و آنکه حساب قیامت را راست داند از همه زبانها تنار کامل شنود دریاب که شمار را مش دل است و از حساب قیامت شا حاصل **باعی**

از حق ببدن آمدن جان حقست	امروز بروز حشر ایمان حقست

در اطراف بنگر که مت یعنی نزع از چاه و کیات **قطعه**

زندگی زندیست کی او را زپی	زندگی بی داغ باشد حال او
مرده را یک تلخی آمد پیش رو	لیک ده شادیست در دنبال او

نکته از اول معیشت اگرچه کلمه مصاحبت و اجتماع مبین ست آخرش بنگر که با شب و تفرقه قرین ست و اگرچه سراپای اجل ال یعنی حربه زدنست بنظر قلب در وی نگر که بجا، دل از آفت

زمین است **قطعه**

هر که در دنیا خلیل ست از عمل	پیش حق بعد از اجل باشد اجل
وانکه او بر ظلم ظلمت بود میر	در لحد گردد چراغش زود میر

نکته ای درویش دلالت رسول موت ست دریاب که مولد اولش موت بجد است و آخرش حد لحد **بیت عربیه**

شاب المنی لموتنا من عد له	ان المنی منیة لاحد له

نکته دنیا دنی که بر زیر دارد حمی است که در وی علت بر علت است

بر صد از عمر آنکه یک نقطه فزود	ضد عمرش از هلاکت رو نمود

نکته ای درویش مغرور طول عمر نشوی که تا چشم کشائی عمر گذشته است در لفظ عمر بنگر که ترکیب او از چشم کشاده و لفظ مراست که دلیل گذشتنست

حکایت پری من را که چون لفظ مسن زیر دهانش بسه دندان سه رخنه چون سین پیدا بود و بنای قامتش چون نون از انحنا پرسیدند که سراپای طول عمرت چند است گفت سی و نه سال گفتند با قامت چون دال نارست از دروغ میل روغت چرا است گفت بدانید که معمر عمر همان را دانند که زیر چهل گذارند فرد

از خرافت شد خرد خرطبع و آفت دید جان	فرح آنکو چون خرف گردید برگشت از جهان

فصل فی الحیات والممات والدنیا والعقبی

نکته ای درویش اگرچه حیات را صورت حیوة یعنی عطاست در سر و پایش نظر کن که برحت یعنی تو سن سریع السیر کو است واگرچه موت صورت موث دارد که ادانته و اغشگی حسرت و بلاست

در چنین مبین ست و دلش میگوید شین تو همین ست مثنوی

طفل از اندیشهای مختلف | پاک آمد سال اول چون الف
مرغ طبعش چون بسال ده رسد | آشیان در عیش همچون یا نهد
بیست ساله دارد از دعوی لاف | امتناع و سرکشی مانند کاف
سال سی پوشد زره مانند لام | از جدال و جهل در کسب مرام
همچو میمش از جهالت در چهل | بسکه باشد در معیشت تنگدل
چون به پنجه در رسد مانند نون | زیر شست غم شود زار و زبون
چون ز شست افتاد در دام خطر | همچو سنش رخنه گشت از غم جگر
ور شد از هفتاد چشمش بهر بین | علم مردن شد برو علم الیقین
بعد هفتاد ار بهشتادی رسید | حد اقلیم فنا را فاش دید
ور نود گر چشم او بیند کشاد | تنگ بینی عالمش چون چشم صاد
کرد از صد در بدن سیمرغ جان | قاف قبر اول منازل آنچنان
در لغت صد منع باشد ای پسر | یعنی از صد عمر را نبود گذر

از شب و از آب شود در شباب	مشرب او تیره عذبش عذاب
کهل شود چشمه های هواش	بسته درون گل ولای بلاش
مشرب شیخ از اثر شین شین	یخ شده زافسردگی مرگ بین

نکته ای درویش آفتاب عمر مردم از سال یکم تا دهم در حساب از الف تا یا باشد ای یعنی ماهی ست که هر سال نورش وزافزونست و دل او یا یعنی کمانیست که بسهام مستهام مشتری سعادت مفروست او از یا تا کاف یکتا و یگانه الیست در قوت و بلاغت و عکس او کی یعنی پادشاه است بر سریر فراغت و از کاف تا لام گلی ست در چمن نشو و نما که از دل او جرلک یعنی ضرب شوکت خار و تیزی جفا نیاید و از لام تا میم چون لم بر سر نفی دیگران بلم مصالح دنیوی مشغول ست اما دلش از مل شهوت مل یعنی ملول ست و از میم تا نون اگرچه گرفتار من و ماست اما در دلش نمی از آب زندگانی بجاست و از نون تا سین نس یعنی خشکی و برگ خسنکی بر دبار عمرش

شباب ایام جوانی راست اسباب | زموی چون شب و رخسار چون آب
چو شمع و گل در آتش آب اندوخت | ز شب بر آب ازان و آتش افروخت
ز مستی آتشی دارند اطفال | که اطفا کرد باید تا بسی سال
جوان را بعد ازان باید بصد آه | جو او سوز حسرت تا به پنجاه
چو شیخ از صورت سین ماند درست | بدل سروی چو یخ گردید پابست
دل پر از وجودش در گمان ست | وجود پیر ریب دل ازان ست
کمانِ پشت پیران ابسی کشت | بپائین لفظ پیری را کمان پشت
کمان در پشت پیری را زیابین | به پیشش صورتِ تیر از عصا بین
بدین تیر و کمان چرخِ کشنده | بسی خاکی که در خاک او فگنده

نکته اجزای طفلی لطیف ست که به تنعیم خو گرفته و صورت جوانی از نمونه غفلت خوابی ست آشفته و اثنای کهولت هولی ست در تک دل نهفته و هیات پیری تیر لیست از شست رفته مثنوی

طفل ز پاکی صفا دان طفل | قطرهٔ از فیض سحاب ازل

نکته ای درویش صفا و مذوبت سر چشمهٔ آبحیات در اول عمر است چون ازان بگذشت نشان تلخی مرگ است در لفظ عمر بنگر که در اولش عین معین ست و در آخرش مرکه ثلثان مرگ ست مبین رباعی

در دل شر فیست طفل را از دولت | و ندر دل شیخ و شاب حرف علت
امرد امرش بدال دولت عالی ست | سبلت چو کشید سب کشد و انگه لب

نکته جوان بیخ نهال شادمانی در آب زندگانی دارد و در لفظ شباب بنگر که اصلش آب ست و بر قدم نفرآن عمر بر روی افسردگی مشرب عیش دارد در ترکیب شیخ تامل کن که زیر قدمش بیخ ست قطعه

جوان را سر آمد چو آری جوان | بود آنکه سرها به پیشش جو لیست
سر پیری بین که رایش ضعف | بزیر پی پای هر رهروی لیست

نکته شباب را شب که افروختن آتش هوا ست در رویست آثار آن در شمع عذارش روشن ست و شیخوخت را شی که بربالی سود ست در سر است علامت آن از مکاسر جبل درویش طاهر نظم

از زنان در زمان شهوت شباب آب صلاب را بازداشته فرق میان
تو و زن چگونه توان کرد گفت بدانید که مردی را مرد توان گفت
که پاکدامن بود بلکه هر که از زنا کناره نگیرد و کنار جوید زن بود قطعه

چون الف هر کو مجرد شد ز با ه	به بود از جمع شهوت رندگان
هست شهوت بر دلِ توشه از ان	بنده کرده بندگی بندگان

الباب الثامن فی فوائد المتفرقة وفیه فصول

فصل فی اسنان العمر وفصل فی الحیات والممات

نکته دهان طفل گویا غنچه ایست در شبنم نسبر لطف پرورده شده گوا این
خورده دریاب که فار طفل درمیان طل واقع شده وبدن کودک
گوئی گوئی ست از نشاط بازی پا کیوب کو بنگر که دک کوفتن ست

	در پایش ظاهرست رباعی
ایام صبا که موسم عیش وصفاست	در سرعت طینت نازکی شکل صباست
گو یار که چشمی بنهم بر قدمش	خود لفظ صبا ز صاد چشمی بر پاست

پیش روآید وزانی واضع الف آلت درون زنی ست اگر ازین شغل بازگردد وده ناز و نعمتش از عقب بیرون آید **قطعه**

مزن لوای لواطت بر وحد طهارت | که بنگری زنگو نساریش نشان بطاول
الف بدامن زن نیز در زنا نرسانی | که ماندت دل نزوذکا بجار تحمل

نکته اجزای زنا دلیل است بر آنکه ازوی جفن وحبس نفس باید کرد زیراکه زنا جفن راگویند ونام زوجه نشان آنست که باوی صلت قلب وتخفیف دعای شهوت جائزست ازانکه چون زوجه را دل دهی همچو رو تخفیف ازوی حاصل آید **قطعه**

بازگردان نطفه ات راازحرام | باتفطن کردلب هست آشنا
دردلیلی بایدت انزال را | بازگردان تا به بینی لاز نا

حکایت یکی ازغراب راکه طراوت عزوجاهت ازرویش بمثابت صیانت آب پشت ظاهربود گفتند بدین صورت که ازمیان نسوان کناره گرفته نشان برجولیت توچون صورت بندد وبدین صفت که

قطعه

میان لفظ جماعست جمع آبحیات
جماع را عربان گفته اند ار یعنی

بغنج و نالهٔ دل هر که آب سخت رسید
بوی هر آنکه به پیوست بیخ خویش برید

نکته جم پری پیمانه است و عامج سریع السیر را گویند اشارتست بدانکه جماع که اولش پری پیمانه عمرست و قوت صحت ست چون باز گردانی نشان نگونساری ادانی زندگانی و سرعت سیر عمر و جوانی باشد و بض نازک پوست و عاضیت قاطع باشد دلیل قاطع ست که چون بضاع را اعاده کنی پوست نازک خود را بضب و سیلان آب تیغ شهوت عاضب کردی

قطعه

صورتِ نیک ار چه نیک آید بچشم
وضع بضع از جمعیتِ دل آمده است

لیک کین قلب از و حاصل بود
لیک از تفریق عضب دل بود

نکته لوطی به پیش و الی لام لوط یعنی حب شهوت وطی را در عقب دارد و اگر ازین عمل متصرف و منقلب شود ده طول و فصل از حق

وهر زمان از جمیع عاشقان حم یعنی پری پیمانه عمر پیش چشم آوردے
قصه غصه حال را با یکی از اهل کمال باز نموده گفت ندانی که هر که
منغشق شود صد صورت منغش پیش آید و هر که شاهد را دل دهد
ده دل از دنباله اش مشاهده نماید **قطعه**

بر سر جمیل راست کمندی ز جیم زلف	زان میل خلق در عقب او مجد است
مشتاق را که ضد هوس ست از پی یکی	از مشت رو نه پیچ اگر یک اگر صد است

فصل فی المباشرت نکته کثرت مباشرت بیدی احوال
منتهی شود و لفظ مباشرت مباشر انمیعنی ست که عاقبتش شرت است
و دوام وطی بنوردیدن بساط نشاط متمادی شود و لفظ وطی بدنمیعنی
منطویست که آخرش طی ست **فرد**

نفی ریاست از نبود در مباشرت	لفظ مباشرت زچه گوید مباش رت

نکته الف جماع علم آلت تناسل و عین علامت سرچشمه توالدست
و هر که این الف و عین از جماع دور دارد جم یعنی پادشاه وقت خود باشد

امرد که میان فتنه خوف و خطر	مروست بزیر الف تیر نظر
با نام نکو چو ملتجی شد نامش	با ملت حسن خلق شد زنده سیر

نکته نام زلف در ابتدای نحیه اگرچه نشان تمامی دور ماه حسن رخسار است از روی معنی زرهای در پیش حیه فتنه انظار ست فرد

بیدل آمد صبی ز سهم نظر	شیر دل شد چو کت ریش آور

نکته رقیبان حسن بجهت طمعی که دارند اول اظهار زرق و عبودیت نمایند و در آخر بسبب سک سیرتی از ان معنی رجوع نموده خصم دامنگیر شوند و لفظ رقبا نگاهبان این معنیست که رق در اول تحریر دارد باکه راجع ست دامنگیر **قطعه**

در لغت جمع کردنست رقب	بسنان نیز شد الف مانند
یعنی آن به که گردن رقبا	بسنان عاقبت شود پیوند

حکایت یکی از نظربازان را چشم بر روی بدخوی افتاده بود و بنده خوی بلاجوی او شده هر دم از منع رقبا نم دل بریده ظاهر ے

امرا مرد را نماند هیچ اصل	گر نباشد از دلیلی پای لبست
جمع امرد مرد شد یعنی چو شمع	مرد آن امرد که با جمعی نشست

نکته اهل صباحت رازین روی که با دجوانی وکودکی در سر دارند از صب که عاشق ست روی پوشند و سر در نیاورند اما بجهت حت که در آخر است بر تعجیل و تراشیدن برگ دلیل است که عاشق بعد از تمامی صبا که میل ست نبرودی میل برگ وصال از گلبن جمال ایشان تراش کند رباعی

گفتم بمهی بگیر جان بنما رو	گفتا نه بچشم عاقبت گفتا کو
با دل گفتم چه حالتست این دل گفت	نیکوئی وکوست اول و آخر او

نکته صاحب حسن چون ملتجی شود از روی خوب خود ملالت بیند اما به بیند که جمعیت محاسن عاقبت و عاقبت دست مید هد و لفظ ملتجی روی نمای انمعینی ست که اولش بر ملت یعنی ملالت و آخرش برحی یعنی جمع کردن حیات دلالت دارد رباعی

طوال امل ورشتهٔ میان نازکان الفے ست دربین یعنی خیال دروغ وحیل **نظم**

قامتِ چون الف بزیر قبا	بس که برهم زند بنای بقا
از میان در دلِ کمر سر موی	رگ جان بسکه پیچد از هر سوی

نکته ای درویش اگرچه سرین سیمین بران نون یعنی ماهی ساق در دامان دارد اگر پرده از روی وی برداری رین که غلبه اندیشهٔ گناه ست دامنگیر گردد و دندان طمع از وی برکن تاری یعنی سیرابی نم فیض پایان یابی **قطعه**

گرچه سرین خوبان نسرین بکبر است	هر کو سر سری داشت پا در کشید از وی
بالای دلبران ادر زیر پا دوست	چون لام الف که هر کس با پنج دید از وی

نکته امرد را اگر تیر نظرهای مختلف چون الف از پیش رو دور افتد مربر آید واگر چون میم چشمش الیف آن الف شود نعوذ بالله اول نظر بازان بوی یعنی قصد نمایند و در آخرش رد کنند **قطعه**

نکته دامن زلف یعنی لف پیچ پیچ است که جز فل یعنی شکستن و رخنه دل ازوی حاصل نیاید و فرق گیسوی داغی ست که جز بسوی شکل پریویان سوخته نگراید **نظم**

زلف را از زرف بود ثوب زفاف — لیک در قلبش زره بهر مصاف
طره بر ره روی طراری نهاد — هرط یعنی طعن دل زو مستفاد
از کلاله بر رخ لاله ست کاف — از پی چشم بدان ستر عفاف
صدغ بین از بعد صد غین آشکار — یعنی آمد فتنهٔ او صد هزار

نکته نون چاه زنخ را گویند و رخ دفع را یعنی از نون در میان زنخ که چاه خطرست از اطراف او چشم را دفع باید کرد و که محل پای لغزنظرست **رباعی**

از باغ جمال آن مه مهر فریب — گفتم که برم بری بسی از بار شکیب
انگشت نهادم بر زنخدانش گفت — بر سیب الف منه که باشد آسیب

نکته الف قامت نازپرورده نازنینان میلی ست در قمه منار

یعنی خانه پوست را سرنگون کن که مغز معرفت آنست قطعه

سر یکه فکرت خوبان بجان درون دارد	معین ست که پا در میان خون دارد
بچیم زلف چو زنجیر و نون ابروی شوق	کسی که شد متعشق سر جنون دارد

نکته ای درویش اگرچه نون ابروی خوبان چون کمان بر بالای عین فتان و میم دهان خندان و الف قامت روان نشان یغمای حضرت منان ست چشم ازان بردار و که امن دل حاصل ازانست و هرچند نقطهٔ خال بر دیده هزار حال مینماید دل ازوی خالی دار تا خلل در جیب حضرت ذوالجلال کردی نظم

خال چون شد بروی عین عیان	غین یعنی نشان پوشش دان
زابرویت نقش حاجت از چه رواست	حاجبت حاجب جمال صفات
دل مده چشم را که غمزهٔ تیر	دهدت شیخ دل بخون آمیز
هست میم دهان ملام و ملال	خود ملامت نهند میم بقال
از درازی قد ببر امید	که قد از قطع طول دارد نوید

از وی فنا بیند قطعه

عین اصورت غین ست وشین نفس منه — لاجرم غمزه ازین هر دو مصور باشد
روضه ان انف که از گلشن جا صورت انف — که بد و کلمه انفاس معطر باشد

نکته نقطه دهان آفتاب رویان از پرتو ستاره های دندان گوئی قلب ناهید ست که مشتری از میانش برآمده ولام لب پاکیزه گوهران که جامع دقائق لب ست وباتصال پی دو قسمت یافته گویا لعلی ست که عین همگنان درمیان آن دو لام انقلاب بل یعنی تری دید قطعه

دهنش چشمه غیب ست وبزیرش دم روح — لاجرم در نظر خلق وجودش عدم است
آن دو لب برگ گل غنچه خلد ند ازان — زان دو لب بلبل دل نعره زنان مبدم است
رای محراب نهان گشت محب از دل — کز تواش چشم برابرو ودهان صنم است
لب بدندان چو گرفتی بربودی دل خلق — سین چو پر لب بنهی سلب ربی قسم است

نکته ای درویش از سر عشق مجازی درگذر که عاقبتش شق یعنی چاک دامان ست سیمرغ وارش یعنی آشیان برقاف عشق حقیقی گیر وقشع

وجبهۂ خوبان همیات جنت ست در وجه حسن و نمود ه **بیت**

در آبروئی نده بود روی خوب ازان	حی در میان ماست بجیای نیکوان

نکته آبرو را که آب رواز سواد او مرکب ست گوئی قلم صنع باریک بین در زیر لوح جبین نونی کشیده که پیکران کمان پی نگارخانه جبین که طاق ست بسر درمی آورد گوشۂ ابروی کمانی ست که تیر گوشه گیران را برچپ می افگند و سر زلف عقرب ست که تمام چهرۂ خوبان را

بشرف میرساند رباعی

آن موی که روز تیره زو گردد فاش	شاهی ست که خوانند سواد دل ماش
آن ابروی ترکانه که نون آمد و فاش	پیوسته نگر بورق مه نقاش

نکته در سواد چشم که جیم شکل کنج او و سین صورت مژه و دور میم مثال مردم دارد اگرچه غمزۂ تیر غم برزه کمان ستم می نهد اما هر که بنظر صفا در سهم آن تیر نگرد هزار مژه یابد و انف الف که از نون ابرو تا فای فم در حیطۂ او بینی تیغی ست بر سر دم بیکران که دل الف

مغنی را نغم مقلوب یا بے | زپی گر نیست ده یاری دهنده
وگر خواننده افتد پریشان | نوا باشد ز قولش جای خنده

فصل فی الحسن و اصحاب و العشق و ارباب

نکته حی در رقم کمانست و نون در هجیات همان و سین شست را نشان که سین حسن شست نیز تسخیر دلهاست که از کمن قاب قوسین نشان میدهد

قطعه

نون حسن آمد کمانی در قفائی صید حسن | ساخته در قبضهٔ تقدیر حیِ لایموت
خانهای مشتریرا تا کند روشن بمهر | حسن را بین آفتابی در میان قوس و حوت

نکته قلب انسان آفتابیست که بنور احسن تقویم سر و پای ظاهرش پر تو آن حسن گرفته و مطلع تا مقطع آدمی ماهی ست در اوج خوبی که درونش از دم نَفَخْتُ فِیهِ مِنْ رُوحِی صبح اشراق انوار جمالی یافته فرد

تا ز نقش سینهٔ آدم یافت صورت در سجود | یافت بر روی فرشته فر زیبائی وجود

نکته عین عارض نیکوان آفتابیست که پر تو آن روی زمین را گرفته

تحریر او آتش دلها مشتعل گردد والا هر چند آوازاو تیز و رست باشد
همچو تیر دلها را در هر مقام بخراشد و لفظ تحریر پرده کشای این تقریر است
که چون از حریر یعنی گرمی دل عاطل نماید جز تیر از باقی او حاصل نیاید **فرد**

خنیاگری که سینه زیادش تهی نمود	ترکیب او خنک بود از سردی سرود

حکایت یکی از غزلخوانان که راستی لهجه اش چون الف در سواد
عراق و حجاز نا نهفته بود و روی سیر بطرف نشاپور از جانب اصفهان
آورد در سرای یکی از بزرگان مقام ساخت چون الف نای
در اثنای راهش پی همدمان سینه چاک کرده و چون طائی بربط
باشکم خشک و خالی از گرسنگی رودهٔ اش تاب خورده گوشه گرفت
و دو رشبست و چون چنگ مقلوب کنجی اختیار کرد گفتندش چرا
الف زبان از کام بکشائی تا وحشت ماکم شود و پرده از روی نغم بکشی
تا غم از ما منقطع گردد و گفت تقسیم این نقش بدانید که خواننده را تا خوانی
در پیش و ده مددگار از پی نباشد چون نون جز بزبانی عمل وی نبود **قطعه**

ببین و اجزالیش و هم شکن که عدوی حق ست و هر چند که جنگ مخنی گوئی که شکل کافی ست بر دامن پری نهاده میانش را بناخن چون نون دو نیمه کن که سر و پایش کج و قلب ست **نظم**

بر بربط بطے شکم خوار ست	لقمه باز را سزاوار ست
بر بربط شکن بر بط امور	تا زرب دررسی بصدر طهور
جای چنگِ نگون کنار مدار	خالی اولی ز کنج قلب کنار
جنگ نارد صلاح صلح بچنگ	صلح یعنی مجوز صورت جنگ

نکته ای درویش هر که از سر معنی بگذرد غنی گردد و هر که رباب را نگونسار کند برگردد و هر که پرده از روی مزهر که عود است بکشاید داند که زهر در کانسه آرد هر که بنای لهو را برهم زند دریابد که حاصلش جز هول نیست **فرد**

چو نی بزن سزا مرد انکه بدانست	چو رگ ببربی شرعه زدین که شرع بدین ست

نکته گوینده گفته که خواننده را باید که حرارت عشقی در درون باشد تا بدم

سکر آنکه ز روی سک بود چهره کشائے | زین روی با آنش دلش هست بنائے
سی کار بدل بود سکاری الیک | رای دلسان حج پشد سکی ماند بجائے

فصل فی الالحان والاغانی والاوتار والمثانی

نکته لحن نخل دل است در اداء هم عسل و هم لسع از گردش او حاصل است **نظم**

نغمه نعمت نمود در پیکر | نه که غم در میان دست زشر
هر که چون بلبلش ز سوز غناست | بر سر تای او هزار نواست
وانکه نالد بعشق چون طنبور | رسد آخر ز طن خویش ببور

نکته سرود سد لیست روی رهائی عمل را نهفته گردانیده ورود ردیست میانه خانه قول راست را مربع ساخته **نظم**

رود دل را افگند دور از صفا | رود را بنگر دل دور ای فنا
شکل سین دارد خرک بر روی رود | تا چو خر راند سوی آب از سرود

نکته ای درویش اگرچه کاسه عود بر کنار عودی پنداری جام زرین آفتابست بر کنار تپی نهاده و از و آدمیان تهی در میانش حرف علیت

وان که رایش رفت تا زنبال خم	همچو خم بیند بدن از بے سرے

نکته بنج راکه بنگ ست چون قلب کنی جنب شود و مرز راکه بوزه است چون بگردانی رزم شود اشارت ست بدانکه هرکه دل به بنگ دهد جنبی بود که جز با آتش پاک نشود و هرکه بوزه را گردش آورد زرمی انگیزد که جز با آب تیغ ننشیند قطعه

بنگ کش پاوسر از بک کوفته است	در درون دارد جنون بیکران
بوزه را بوی زهای هاویه است	در بزه از روی ولیش بین فغان

حکایت رندی بود ببدمستی مشهور و چون لفظ رند سر و پایش بلفظ رو مستور هرچه پیش چشمش آمدی چون بنای عهدش از غایت بدشکستی و هرکرا دیدی درونش از فعل نامرضی چون دل مرضی درمی بواسطهٔ رضی نجستی حکایت شکایت او پیش یکی از اهل ریاست گفتند گفت ندانسته که چون سکر پریشانی نماید کسر از وی درست آید

وچون مست آشفته گردد خرستم ننماید رباعے

سکر آنکه زروی سک بود چهره کشاے | زین روی با آتش دلش هست بناے
سی کار بدل بود سکاری الیک | رای دلسان حج پشد سکی ماند بجاے

فصل فی الالحان والاغانی والاوتار والمثانی

نکته لحن نخل دل است در اداء هم عسل و هم لسع از گردش او حاصل است **نظم**

نغمه نعمت نمود در پیکر | نه که غم در میان او دست زشر
هر که چون بلبلش زسوز غناست | بر سر تای او هزار نواست
وانکه نالد بعشق چون طنبور | رسد آخر زطن خویش ببور

نکته سرود سدیست روی رهائی عمل را نهفته گردانیده ورود ردیست میانه خانه قول راست را مرقع ساخته **نظم**

رود دل را فگند دور از صفا | رود را بنگر دل دور ای فنا
شکل سین دارد خرک بر روی رود | تا چو خر راند سوی آب از سرود

نکته ای درویش اگرچه کاسه عود بر کنار عودی پنداری جام زرین آفتابست بر کنار تبی نهاده و از تو آدمیان تهی در میانش حرف علیت

وان که رایش رفت تا زد نبال خمر	همچو خم بیند بدن از بے سرے

نکته بنج راکه بنگ ست چون قلب کنی جنب شود و مرزنجوش راکه بوزه است چون بگردانی زرم شود اشارت ست بدانکه هرکه دل به بنگ دهر جنبی بود که جز بآتش پاک نشود و هرکه بوزه را گردش آورد زرمی انگیزد که جز بآب تیغ نه نشیند قطعه

بنگ کش پاوسر از بک کوفته است	در درون دارد جنون بیکران
بوزه را بوی زهای هاویه است	در بزه از روی ولیش بین فغان

حکایت رندی بود ببدمستی مشهور و چون لفظ رند سروپایش بلفظ رو مستور هرچه پیش چشمش آمدی چون بنای عهدش از غایت هدشکستی و هرکرا دیدی درونش از فعل نامرضی چون دل مرضی درمی بواسطهٔ رضی نجستی حکایت شکایت او پیش یکی از اهل ریاست گفتند گفت ندانسته که چون سکر پریشانی نماید کسر از وی درست آید

وچون مست آشفته گردد خبر ستم ننماید رباعے

الف هزار فتنه مختلف در میانش قائم ست و ساقی که پای فرد باده است سیمای ساق می نماید و ده پای لغزی در عقب است نظم

هر که بکشاد در مدام دهن	دید دامے مدام در گردن
وانکه افگند در عذار عقار	دید رخسار بخت بد را قار

نکته تواضعی که مستان کنند آخر تلخی کشد چون لفظ خم که اگر در جزو اول او بنگری خم بینی و اگر در آخر او نظر کنی مرد یابی نظم

شراب آنرا که آمد خوشگوارش	چو او را اد دل زو هست یارش
شراب آرد بدیها بر سرِ آب	بنایِ او ز شر بر آب دریاب

نکته ای درویش اگرچه ظاهر اجام شراب از غدوبت مقراح مینماید اما هر که او را بگرداند باج بیند که اجاج ست و با آنکه پری ساغر از نقصان مال و دین خبر میدهد هر که او را نگونسار کند رغاس شود که برافزونی و برکت دلیل ست قطعه

هر که بردارد ز کاس و جام دل	کس شود در دین و جم در سروری

رحیق اگرچه زروی نشاط زنده دل است | ببین که بندگی نفس بر کران دارد
رحیق را چه شود ریش دل ازو بنگر | که از عقوبت قبح سفر نشان دارد

نکته حلقهٔ مجلس شراب چون دائرهٔ میم خمر ست که از حوالی او جز

خر نیابی رباعی

خمار که صورت حمار ست اورا | از روی لغت سه جزو مار ست ورا
شد ز آب عنب در شکم او را سر و پای | ترکیب خریکه آب بار ست اورا

نکته بیخبری که در میان خمر چون الف خمار خود را در از میکشد در خوابست و نمیداند که در زیر پرده خمار ماری خفته که افاعی معطشه را بیدار میکند **نظم**

صادصهبا بچشم عقل مباست | باده بادیکه پای بند بهاست
قهوهٔ بیکران کمند دل ست | زان سبب بر خناق مشتمل ست
خر کشد آب در میان خمار | که دهانش گرفته باد نجار

نکته صراحی که راح در درون دارد صراحی ست که از هیات چون

چو نور گرمی مهر از عقار شد زائل | نمود سردی ظلمت ز قار او حاصل

نکته قاف عقار کوهی در پایداری عار و عیب و خواری اشارت است هر که در مجلس عقار از قاف که علامت تمکین و وقار است عار نشیند

جز عار و خواری نه بیند فرد

گر نباشد شاه را در دور می تمکین قاف | باشدش از دور قرقف فقر و خواری صد خلاف

نکته هر که نقد عین خود سرمایهٔ ضیاع و املاک کند فتح نظر و کشاد بصر نبیند و هر که دل در روجه خمر ناپاک نهد غیر کوری بخت و انضمام دیدهٔ دولت نه بیند چشم بکشای که عین عقار که ضیاعت با فتح

همدم یا دریی و عقار خمرست با ضم منضم بینی فرد

قافِ عقار بنگر در عارش آشیانه | یعنی عقار دارد صد عار در میانه

نکته هر که مدام بجای آب شراب نوشد حاصلش جز خون دل خوردن در دنیا و آخرت نباشد انمعینی از لفظ مدام روشن ست که چون از آب در وی دامن بر چینی با خون دل همدم نشینی قطعه

مل تامل کن که بروز و شب مشتمل ست بیت

در شرب بی علامت از روز شد کبیر	یعنی برای عشرت پیوند روز با شب

نکته در لفظ عقار عین آفتاب ست و قار تبرکی برف و سردی را گویند یعنی عقار را اگر آفتاب پیش رو نباشد قار خنک نماید قطعه

صا د صهبا در نظر گر بنگری	بنگری از چشم خوبانِ خطاست
یعنی اندر مجلسِ صهبا اگر	صا د چشمی نیست بنیادش هباست

نکته اطبا گفته اند که شراب را در ابتدا تا چهل روز بروی نگذرد خام بلکه دام امراض و اسقام باشد در لفظ مدام نظر کن که چون چهل از ابتداش کم آید باقیش دام نماید قطعه

مدام تا که برو بگذرد دو چله و سال	ز خامیش همه درد و غمِ عنا باشد
دلیل این طلبی در نگر بلفظ مدام	که حاصلش چو نباشد دو میم دا باشد

نکته فائدهٔ آتش شراب آنست که اهل مجلس را دل بمحبت هم گرم گرداند و لفظ راح بر نمیغی مشتمل ست که قلب حار از وی حاصل ست فرد

سر تشنگی از بدن قطع کند بیت عربیه

شربت الماء فرحة بفرات	زاد وزائد تصیر ها رفرات

نکته ای درویش عرب آب خالص را فراح گوید و خمر را راح اشارت بآنکه آب پاک را صد فضیلت ست بر شراب ناپاک **نظم**

اصل ما آبست از روے نسب	آب را زان ماهی گوید عرب
عرش را بر آب اگر نبود بنا	از چه رو بر ماست بنیاد سما
خاک را اصل نما هم ما نگر	ز آب در سر ابر را سودا نگر
چون ز نعمتها سبق بر دست آب	شد سبق اول الف با در کتاب

حکایت حکیمی باندیمی گفت معاشر باید که روز روی تحصیل وجه معاش آورد و در شب رای مجلس عیش و نشاط روشن دارد یعنی باخود منکر کن که رای شراب در دل شب که حاصل است از بهر آن واقع شده که بشب مرتکب آن گردی ندیم گفت رند صاحب مشرب آنست که روز و شب اوقات او صرف عیش و طرب باشد در لفظ

از ترید بکشد بر خاک حسرت نشیند **قطعه عربیه**

وجه المقل یقلب شطر النعم	ما کان حاصل قلبه الا اللقم
لم یبق الا السم من ترکیبه	ولم یقدم والا نحو الدسم

حکایت خرقه داری شکم خوار بود که مقیم میم دهانش از قاف قوت پر بودی و مدام دام معده اش از میم مرغ و ماقوت فارغ نبودی باری یاری گفتش تا چند پوشیدن دلق را نپوشیدن آلوده کنی و تا کی چشمهٔ نای گلو را از عنا فرسوده سازی گفت این خورده ندانسته اید که صاحب مرقع آنست که دائم مرق پیش چشم دارد چنانکه اگر کسی دران مرق بیک نقطه تصرف نماید او را جای مزق خرقه باشد **قطعه**

شیخ صوفی بگذر د از کنج خلوت بهر قوت	تیز شهوت سوی نسوان بنگر د از شوق نان
بر نیاوردی سر انگشت شهادت تن پرست	گر حروف نان نبودی در تهٔ پای بنان

فصل فی الاشربة والاغذیة نکته لفظ شربت از شروب است که قطع است ممزوج شده یعنی شربت همان مقدار کافی ست که

کشد شست تفریق هم رشته در ره | که جمع آرد ش دست نازک میانی

نکته سنبوسه برلب دندان میکشاید تا از دهان تنگ تو که تبرکے
سن ست بوسه رباید و حلقچی برخود می پیچد تا بحلقهٔ چین بی پایان زنجیر
موی بتان نسبت یابد قطعه

سنبوسه سه گوشه از طیب شد مثلث | گر سن خوبرویان در دل نهفته بوئی
با حلق حلقچی بین پیوند زلف خوبان | پیچد از انست در وی چیده هر گلوئی

نکته ای درویش نخود آب رقم نون نیستی بر سر خود زده تا عاقبتش
آبحیاتی داده اند و کباب نیش کاردکربت بر سر کشیده تا از عیبش بآب
نجاتی کشاده اند قطعه

کرده پنهان همه هستی خود را از روی | پاک و خالص سر و پای نخود آلبست ناب
گشت با بک دلش از ضربت تیغ غیرت | هست در کنج لگن ناری ازان با پی کباب

نکته صوفی معده پرست چون دل از لوت بردارد لت خورد و چون دست
از سمید بکشد سم نوشد و چون از سر برنج بگذرد رنج بیند و چون دامن

نکته حای حلوا کمان هلال ست بر لوای حلاوت ایمان و بنای لحم رتبت محل دل ست و زینت مائدهٔ خوان نظم

صوفی از نیست حل حلوا اش	در دهان و زبان بود دا اش
رمزی از گوشت هم بگوش نگو بش	از سر نفس تا بگیرد گوش

نکته دانهای برنج بر صحن طبق لاجوردی گوئی که خوشهٔ پروین ست بر روی چرخ مطبق ارزق و گلبرگ بورق پنداری ورق سمن و نسترن ست از فرع بتان نسرین بتان معلق قطعه

فرز بر مرغ فر از مرغ ست	شکل مرغش از انست بر بالا
رای بعز از گفت مده کا مد	در حوالی آن حروف لغا

نکته پالودهٔ عسلے پوش که حلاوت بال بر روی و دهٔ مشتهی از عقب دارد و رشتهٔ جلاب نوش چنان آغشتهٔ عطر ست که اگر در ته او بنگری خبر رش گلاب بر روی او نیابی قطعه

ز عطر ست پالوده آلوده دائم	ببوی وصال لب بی دہا نے

گویند یعنی الف نان تیغ دورویه است که از یک رو سر ناز دشمنان را قطع کند و از دیگر روی سر نیازدوستان را اقطاع میدهد رباعی

یکنون بکنار آسمان شد واصل	یک نون دگر زیر زمینش منزل
آزاده میان این دو نون همچو الف	آنست که نامی بود ازوی حاصل

نکته هر که نمک کسی خورد و اسرار معاش او سخن چینی فاش آخر نمیرد تا چشم شور بختش را آن نمک نگیرد اینمعنی ملیح در لفظ نمک معین ست که اولش نم آمده یعنی رباینده بصر قطعه

نمک آنکس که بقلبی خورد آخر روزے	قلب او را نمک دیده کند ریش و تبه
نمک قلب کما نیست عجب تیر فگن	کرده از تو زلبی خانه نارست سیه

نکته هر قوت که بشدت وسعی و کد عمل حاصل شود لذت و قوت ازو بیشتر و اصل گردد و لفظ قوت مقوی اینمعنی ست که چون تشدید یابد قوت گردد فرد

لقمه کز خون دل آید بکف مقبول دان	ور بود خوردن گر او را خون نبا شد بر کران

بود ناخوردن وخوردن برابر	ازان در هردو نامِ او خیارست

فصل فی الضیافت والاطعام والاصناف

الطعام نکته در آخر طعام عام واقع شده در پایان اکل کل آمده یعنی شرط تناول طعام آنست که وامن مائدهٔ انعام او عام بود و صل اکل آنست که همه را از طرف آن طرفی رسد **قطعه**

مائده آمد مرکب ما د و ه	سر این ترکیب دانی از کجاست
یعنی ار برخوان بود آبی وبس	گر نشانی بر کنارش ده رواست

نکته هر که چون الف بر سر خوان بخدمت مهمان قیام نماید از اجماع یاران و برادران جمعیت تمام یابد انمیعنی از لفظ جمع اخوان نخوان که الف ست بر سر خوان **باعی**

هر سفره که رای نبود ز ایثارش	در نعمت حق دان سفهٔ انکارش
ضیف ست دلیل فیض و خیر و برکت	چون برگردد فیض ببین ز آثارش

نکته در لفظ نان الف صورت تیغ دارد و نون کناره و تیغ را

نکته صف خربزه ملون گوئی قطعهای برهشت است درخره چیده وصورت قثاگوی قبای سبز خیت ست درخیار امت پوشیده **قطعه**

اگر بیخ بطیخ را بنگرے	بیابی برونش طیب بهشت
وگر پرده اندازد از رخ خیار	ببینی تن تارتارک سرشت

حکایت یکی از ظرفا چون آب درعین کشت درکنار پالیزی می گشت دید که خیار کشته اند واطراف اورا بخار نگهداشته اند ساعتی فرود آمد وبرای راحت دامن استراحت گرفت ناگاه درازگوشی که مرکوب او بود چون کدو بخیار آن فالیز گردن درازکرد دهقان ازروے قهر دهان بکشاد که ندانی که چون خررا برکنار خربزه بربندی خربزه عاقبت نه بینی ومرد با درنگ ووقار چون الف چنار زبان درخیر گفتار کشاد وگفت ندانسته که خیاررا پادرمیان خار بباید گذاشت یا ازگلوی خر نباید دریغ داشت **قطعه**

خیار بیزه خررا است درخور	خردرا بسته زان درهرکنارست

شفتالو را تا دل بولا لعل شیرین دهنان داده رونق افزوده قطعه

سیب را صورت سیبست بستان جمال | زین سبب هست لبی بسیر و پائل او
خرخ را با لب خوبان شکر خائی ست | آتش سینه از انخوست بخوی دل او

نکته درون مشمش از رنگ عاشقانه شمی یافته که دل او از تکرار آن بانوست دروی فرصاد از خون جگر فرّی دارد ازان چوب اصلش از صاد صفیر عشاق با صداست نظم

در درون دارد دلِ خسته زرد | روی زرد آلو ازین رو نیست زرد
تو دیکنا برگ دارد در بهشت | و ازان دیدست در اصلِ سرشت

نکته نهال جوز الفی ست که چون قامت اهل همت کف بدامن جوز امیر ساند و عین بادام دانه ایست که چون چشم اهل حسن پای همگنان را بدام می آرد عربیه

الجوز مثل الجوز امن جمعه | وکذا اللبیب مولف بین الوری
واللوز یحکی من ظرایف عینه | فوجدته فی القلب زولا اذ تری

تحریر ازان روبود نقش ثمر | کوست اصل ومیوه ها فرعش دگر
عین عنقود از همه میوه که بود | بر سر آمد چون زرعین از نقود

نکته متن نیت دل آگاه است ازان بجلاوت ایمان مجلاست وانار را صورت آثار رحمت آله ست لاجرم جرم اوانائی ست که را ے همگنان در پے دارد

نظم

انجیر دل از بخی زغم یافت | زان بود که از حد قسم یافت
بی حد زحق ست رنگ رمان | زان در دل اوست آبجیوان

نکته امرود طنبور شکل گوئی رودیست که برویش از الف تا میم پرده بسته اند اما سکوک سفرجل صوفی لباس به آنست که زردهٔ آبے نقش را برای سفرجل میدهد

قطعه

امرود بین کدوی عسل از شراب حق | از شاخ سرنگون شده یعنی که دور ماست
سجلیت آبی از فیضان اله ازان | فرعی ست درمیان وی و به زمیوه هاست

نکته عذار سیب از تف روی آتشین و مهر سیمین ذقنان گلگونست ولب

بید یعنی غیر زده است **قطعه**

نارون را نار وحدت بر سر است	زان دلش از نور آن نام اور است
یافته شمشاد شم از لطف دوست	عاقبت شاد از نسیم لطف اوست

حکایت یکی از دوستان در طرف بوستان همچون نون زبان در بسته بود و چون دال خمیده در دامن دردی نشسته غنچه وار سر نیاز در جیب و بمهر صفت چشم بار هب دل در مراقبه غیب یکی گفتش سر نظاره برز بر کن تا نور اشجار مطالعه کنی گفت تو نیز سر نظر در پیش دار تا نور اسرار مشاهده نمائی **قطعه**

تن سالک دان در گلستانست	بگشتِ گلستان ز ان غرضش نیست
دلِ راهب بهار ست از معانی	ازان عزم چمن از خلوتش نیست

فصل فی المثمرات والاشجار وطیبات الاثمار

نکته الف خرما دار مستوی اوست که سر و برکش خرم ست و کاف انگور فرع منحنی اوست که اطراف و اعضایش انور ست **نظم**

نسترن را نگر که ستر درون دایم از پرده های عصمت اوست

نکته نرگس سرافکنده را سکر دل از جام تحیر اوست لاجرم شکرانست که با عصای سرنگون میگردد گلنار کردن کشیده را در کنار نار از آثار تنویر اوست از ان حرف نفی در کار خود کشیده **قطعه**

اگر رای نرجس منور ز حق	نباشد بود عین نامش نجس
شدی جل او نار اگر جلنار	نبودی ز نور خدا مقتبس *

نکته ای درویش نون نیش چار بر سرین نسترن نشان تیزی تو سن عمر نافرجام است و داغ صنم یعنی جور بر ران ضمیران ست

سمت وصمت ابلق ایام **رباعی**

نسرین که بنسرین فلک دارد رنگ	نبود ه ز خار مخلب صید بچنگ
آورده سپر غم سپری بر سر غم	کز خار خزان همیرسد ناوک چنگ

نکته ای درویش سر سرو باره غیرت شاخ شاخ ست که رو در جانب خود دارد و بید ازان نام خلاف بر آورده که دست در پای

در دلِ لاله بجوئی بنگری	در شفق از خون دل جامِ هلال

نکته لب لاله لال بهاهیت جلال ست و سر سبزه سبز بهاهیت جمال

قطعه

لاله سر سوخته است مشعل نورِ اله	سبزهٔ بی پا و سر از کرمش جامه خواه

نکته نفس بنفسج را سر و پای بزخم فلک نیلوفری کبود دست ذبح بر اطراف آن نشان شگاف آن وتن از جوان تیغ خونچکان مجهر الهی جوان ست واز برفرقش علامت آن **قطعه**

شد ست بر سر و پاے بنفشه بیمار	ز نقش درع وی اندر ریاض لطف خدا
در ارجوان بنگر مست و سرخ روی شده	ز رخ و خلتش در او ان نشو و نما

نکته روی یاسمن را بعد از یاس یمن لطف ذوالمنن یمن وطراوت چمن میرساند و ورق نسترن بعد از انس یعنی خشکی بدن سرمایهٔ نم نمای ندی دل تر میگرداند **قطعه**

یاسمن را بنا نگرد ر یمن	که اساسش ز من رحمت اوست

میانش بعد قلب پس باید که هر که بگشت و نظارهٔ حدائق مشغول شود
از اطراف صنع حق مشاهده نموده دلش از یاد حق بلهو و لعب مائل نشود نظم

سین بستان برای مومن دان	آرهٔ قطع بر گلوی بتان
خاب قلب ست باغ شیران را	مرزاوزرم دل دلیران را
هر که در بوستان گذشت ما زپوست	مغز آن دیده از تجلی دوست

نکته ریاحین از ریاح لطف حق ری و تازگی دل زنده در روی
دارد و در آواز و را دفیض او داروی جگر پاره در دل نظم

ور در اتارای مهرش حاصل ست	از سراپا دمحبوب دل ست
آن نه ریحان گر نه از بوی خداست	حاصل ترکیب او با دهواست

نکته غنج غنچه از فیض چشمهای هایئت حق ست ازان بر سر
هزار عاشق دارد و شق سینهٔ عاشق شقائق از داغ الف احدیت

ازان در عقب صد تابع دارد قطعه

گر نقاب غنچه بکشائی زشوق	نهج او آشفته بینی از وصال

عمر وی در رنج و تحسر و افلاس تمام شود نه بینی که بنا را بی زر باشد

حاصلش عناد ضرر باشد **قطعه**

بیرون کن از ضمیر چو معدن رای سپهر	تا در مدن عمارت عالی بری بسر
با عین در بروج شود حاصلت عروج	بی اصل معنیت نشود اصل در طیر

حکایت یکی از ارکان دولت چندگرت در ممر سیل قصری عالی ساخت و الس بنیاد اخت پرسیدندش که بنا بر چیست که ارکان این صرح هر چند با آب تیره خراب میشود نبت تو در عمارت صافی ترست گفت بدانید که صرح چند انکه زیر و زبر شود حرص مالی در بنایش زیادت گردد **قطعه**

حریص را ز ارش رود گر در آید سیل	نگردد از دل او کم نشان دور سرا
وگر جهان همه دریا شود ز غایت حب	بروی آب نهد چون حباب خانه بنا

فصل فی الحدائق والاثوار والشقائق والاشجار والبساتین والریاحین نکته اطراف حدائق حق واقع شده

بغی باشد چون بانی ازوی روی پوشد قاع صفصف شود قطعه

از رهِ محکمی ارقاف شود رکن قصور	آه مظلوم بود از عقبش نفخهٔ سور
شد زحق دور بظلم آنکه سر اگر داد دور	لاجرم در عربی جمع سر آمده دور

نکته مدارس را که حلقهٔ میم موقوف در پیش در نباشد زود بنایش دارس شود و خوانق را که خوان او را رمهد نباشد صوفی را در وی هر موی از برای قاف قوت تیغ کشد و مساجد را که جمعیت حضور ساجد نباشد دور میم حریمش دائره دیر باشد و حمام را که عذوبت آب در میان نبود جز حم یعنی گداختن بدن ازوی نباید قطعه

سر آدم بگردد از تعلیم	در مدارس چو بینوا باشد
خانقاهی که خانق است از جوع	آه درویشش از قفا باشد
ور مساجد چو جد طاعت رفت	صبح آبادیش مسا باشد
باز حمام چون فتد بی اصل	آب صافی در و حما باشد

نکته هر که عمارتی نه در خور خود بنیاد نهد آن عمارت تمام نشود

نکته رت یعنی رئیس را چون عار غفلت و غرور پیش آید ز رخلفان بر سر عمارت کند نمی بیند که تا چشم کشاید آن عمارت از پای در آید و مار مظلمه در گردن او بماند **قطعه**

بردار پرده از سر آبا در روزگار	تا بنگری که حاصل او غیر باد نیست
هر کو درین سرای مجازی مدار دل	زیر و زبر نساخت بتحقیق را نیست

نکته ای درویش اگر گنج زر بر سر عمارت دنیا خرج کنی عاقبت مارت در نظر آید و اگر دروی گردن کشی کنی عمارت پیش آید و اگر ستون الف التفات از وی کوتاه کنی بحیات طیبه عمرت دراز شود **نظم**

هر کرا رایش ز عمران شد نفور	یافت عمانی ز دریای سرور
وانکه ویران کرد بنیاد سرا	سر شود از ترک و قطع ماسوا
شرفهٔ ایوان بنگر از سرای	تا شرفها بینی از پاکی رای

نکته بقاع را چون بنا بر عین عدل باشد بعد از انکه باقی چشم از زندگانی پوشد آن بقاع را بقایا بند و اگر باب بقاع از بای

نکته غلام بغیم لای سیاه باشد و شاگرد پاکدامن شباگرد نیکخواه **قطعه**

آنکو غم غلام شناسد بلای دل	صافی شده ز لای غم آزاد یا بیش
وانرا که اوستاد فنون فراغت است	شاگرد گر ندارد ازان شاد یا بیش

حکایت سرداری گرفته خوئی بود که گردن خدم از احتمال غلال او چون دال خم گرفته و تن عبید زیر آفتاب خشم خنجر گذارش چون بید لرزان شده گفتندش دامن خدم را بخون میالای که روی خوف بردم فرمان تو نهاده اند و عبید زیر دست را میازار که چشم بر قدم طلب احسان تو دارند گفت بدانید که بنده را چون بند بنا شدها که بر قصد بزرگی شامل ست با وی بماند و غلام را که غل بردارندام که تهیه پیشوائی ست از و ظاهر شود **قطعه**

برده هرگه که گم کند ره خویش	بد بود نزد اهل فوز و فلاح
زان بود عین و لام نام غلام	که غل آرد غلام را بصلاح

فصل فی الاماکن والدور والمساکن و القصور

مایهٔ ترکیب شترشت راست | زو نشود جمعیت رای راست
هر که دهد دل ز جهالت بشور | جز دل شورش ندهد جور دور
وز غم آنکس که دلش محرم ست | قامت نونش بمیانِ غم ست

نکته مرکب که تک ندارد مرگ بی پایانست وچاکر که ثبات ریاش نیست چاک جنان قطعه

آفتِ بیکرانه اند افراس | چون ندارند سر ز خوی دغل
در گذشتند از سرِ خدمت | تن خدام هست دام حیل

نکته در لفظ خدم خدا ست ومیم هیات دهن خدم آنست که روی از دهن مخدوم نگرداند یعنی پشت بر سخن او نکند وتب در تیغ هلاک ست وعین چشم یعنی تیغ باید که هلاک خود پیش چشم متبوع معین بیند یعنی جان خود را فدای نظر او کند قطعه

خواجه را آن زمان ولی گردد | کز سرِ خویش بگذرد مولے
بنده آنم چو شمع زنده شود | که کند رخ ز بندگی زیبا

چون سین ظاهر شود هنوز از روانی سر و پایش آب باشد و مرکب بی بنیاد آنست که چون میم وری نامش تلخی دهد عنانی نماید و از تک او جز کب و در سر آمدن نیاید **قطعه**

نونِ سمند اگر قدمش رهبرِ نکوست	از حسن و نازکی سمنِ چار پا بود
وان بارهٔ که پای برهٔ مستقیم نیست	نی بارگیر بار سوار از عنا بود

نکته ای درویش اگر فرس را بر سر علامت فراست اما راه روا را موجب تفرقهٔ سفر ست دل بغیل مده که سبب تعب یعنی فساد دست اهل را جمع مکن که پریشانی بال و بلا را شامل سر بقره بر که موسی را قرهٔ عین ابرار کردی و از حمیر کناره گیر که چون عیسی میر لشکر احرار شوی از پوست اغنام بگذر تا مغز غنا یابی دل از احشام برداری تا ام یعنی نیت تجرید خالص گردانی **نظم**

اسپ بجاهت فگند از هوس	چاه ببین در تگ پایِ فرس
هر که کشد از سر استر عنان	شرمان باشدش از کودمان

نکته ای درویش از اثواب زینت دنیوی کناره گیر که تشریف ثواب آخرت یابی سراپای عین وجود خود را خلعت حق بیارائی تا خلعت وصول قربت بینی **قطعه**

تا شود رایت مجرد از عنا همچون مسیح	جامهٔ آرایش و رعنائی از تن کن برون
برتنِ درویش نیلی پوش در یا دل کلیم	شد چو نیلوفر گلی بالای بحرِ نیلگون
هر که با تاج نمد سلطان والا شد گرفت	پیش نامش اطلس چرخ نگون بالای نون

نکته مفلسی محتاج که چون الف هیچ ندارد چون در میانهٔ جامهٔ فاخر آید از اطراف فخری و نازشی با خویش بیند و خیل که سیمای خیر بیند در ناصیه دارد و هر که بر میخ طویله که هیات الف دارد به بندد شک نیست که خیل او تکبر حاصل کند **قطعه**

دلی کز زی تو باید نوائے	طمع دارد ز هر کس دلنوازی
غلام ترک برتازی چو بشست	نخیزد ز و بغیر از ترکتازی

نکته اسپ گوهری ست که اگر دندانهای پهلویش از لاغری

کرده بود و چون لفظ جمع بسیار گرد آورده گفتند ش اگرچه ترکیب
نضر از روشنائی بصورت بصر ست تنگ چشمی مکن که بهر نوع که
باشد آفتاب عمر در گذر ست گفت عجب که این خورده نمی بیند که
چون عمر از عین عاری بود حاصلش مُرد و ناخوشگواری بود قطعه

عین ست در لغت زر و خورشید و چشمه نیز	در هر چهار نسبت معنی معین ست
یعنی که پی ز آب رخ و نور چشم نیست	کس را اگر بمرتبه خورشید روشن ست

فصل فی الاثواب والدواب والحواشی والموشی والخدم نکته شیاب فاخر که در نقش ثبات فاجر ست اگر بر طریق صورت و رسم در پوشند عمامه غم و قبا فنا نعم و پیراهن پیرا ازار آزار بدن باشد نظم

کلاهی که بر سرکشی شد کو ا	دلت زو ست هالک تبرک وفا
کمر جز بطاعت مبند ای جوان	که تشویش مرگ آیدت درمیان
لباسی که بر تفرقه محتوی ست	پلاسی ست اگر جامه خسروی ست

بسط و اسراف را بمیم امساک و لام توسط از اطراف نگهدار دنشان
صحت ترکیب مال باید با لام که هم بر جمعیت دال باشد و اگر در ابتدا
بالف اسراف الف گیرد و در آخر خواهد که بمیم امساک تمسک
جوید جز الم افلاس نه بیند و اگر در اول امساک نماید و در آخر دست
باسراف کشاید زود باشد که سر فاقه اش بر ملا افتد رباعی

خواهی که از تو صرف شود رنج روزگار	در صرف مال ای تو سط نگاهدار
کانکسکه نقد راش در اسراف صرف کرد	غیر از الف ندید ز افلاس و افتقار

نکته ای درویش جاه دنیا بصورت چاهی ست در تک او جز آه
نه بینی و من منصب او نعمتی ست که جز جیب نعینی ریختن ابروی غزل
از عقبش نیاید رباعیه

مهر لیست زمیم بر سر منصب کل	چون برداری نصب بلا بینی ذل
هر چند که شغل دنیوی تاج سرست	کم گیر بگردنِ که بود آخر غل

حکایت نابینائی را که چون نرگس ناتوانی عین را واسطه جمعیت

نکته توانگری همان مقدار کافی ست که نای گلو را بواسطهٔ جمع مال از لقمهٔ پریشان مانع باشد بنگر در لفظ غنا که پرده ایست

بر روی نا قطعه

وفی آن بایه کفافست که از مال کسان	منع دارنده کند از طمعِ نفسانے
در قبول از غنی غنی نے گوید	نکشد لاجرم از منت کس تبر مانے
بر سرِ نی غنی هزار آسانیست	خود مثل هست که یک نے و هزار آسانے

نکته مال از تازه روئی در اول مامی نماید که آلبست اما اگر در آخر او نظر صافی کنی واز سر او بگذری ال یابی که لمعان سر البست قطعه

هر کو نهاد گنج چو برگشت از جهان	در چنگ ارثان شود آن گنج او علم
وانکس که کرد جمع درم جز رمندید	بر عین جمعیت ز پریشانیِ درم

نکته در لفظ مال دو رمیم چون غل واقع شده امساک اغلال بدست و الف علامت بسط و اثبار بجید و لام که در سطح دو را و واقع ست نشان بسط و قبض و علامت توسط دارد هر که الف

در قلب است ست نبای بسیار لیک	رای آنکه کرد بر سر او صرف شد سی

نکته در لغت زر راندن را گویند و نقره قفا را اشارت ست بدانکه زر را از پیش رو بباید ماند که زردی روی بدانست و نقره را از قفا بباید گذاشت که سپر دفع سیلی آنست **قطعه**

بر زر و سیم هر که شد مغرور	نکشد جز زیان و ظلم ز غم
عین را بین نموده صورت غین	سیم بنگر گرفته نقش ستم

نکته احوال بنده چنان بهتر که در توانگری و درویشی افتان و خیزان باشد زیرا که اگر مدت توانگری دور و دراز گشد نزدیک ست که از غفلت و غرور در لهو و لعب افتد و بعتاب و عذاب مبتلا شود نه بینی که چون در لفظ غنا که دامن او الف ست ممدود شود مرد گردد که ملهو و لعب دلیل ست **قطعه**

تمول همان مایه باشد پسند	که لومت دهد گر شود منقلب
وگر موئی از وی بکاهی بعمد	کشی تل و نکبت ازو در عقب

تا چند چون عیاری از پی زر قلب وقلبی در قلب رای چشم بر رای
دل داری و بازار خلق تیغ زبان چون الف بر سر نهاری کشی گفت
این خورده بدانید که بازاری که از آزار عاطل شود بیحاصل بود قطعه

بازار بود خانهٔ دیوان که دیوانه سود دست ازان مردم بازار	
پامال شد آنکس که ببازار درون رفت بازار بین پا بنهاده بسر زار	

الباب السابع فی المستلذات والمشتهیات وفیه فصول فصل فی الفتا والخسته نکته تونگر نهراز حساب

از وجاهت خود بواسطهٔ جمع مال بردارد و روز آخرت بداند که ازان
هزاریکی واصل دارد بلکه ازان یک نیز هیچ حاصل نباشد ولفظ غنا
برین معنی توانگرست که اولش عین ست که نهراست و میانه نون
که جمعیت را شعارست و آخر الف که یکی در شمارد و آن الف نیز

هیچ ندارد قطعه

دارد توان روی زاول توانگری	واخر گری زاشک تخاسر بمفلسی

بر روی پوست می کشند قطعه

زصباغی شود صباغ باغے | چو شد صادِ صیانت دور ازوے
دگر دباغ را دالِ دیانت | زد باغی شود کم هست باغے

نکته سکاک از سین پیش دندان طمع تیز می کند تا کاکی بلبس رسد و غزال از غین هزار رشته وحیل می تابد تا زالی را بسر رسن افگند قطعه

سکاک درمیان سکک کارد می کند | کارد بچنگ سکه صفت گوهری رسام
غزال رشته جامه از دلش زغل | تا زال زر بشکل غزال آورد بدام

نکته حف خاف فتح یعنی دام دل ست اما اف که کلمه ملال ست در عقب دارد و کاف اسکاف که نگونسار کننده است در پایان آس نشان نگونساری بنای ناپایداری عمل است نظم

چو زد خفاف نعلِ واژگونه | شود از راستان لعنش نمونه
وگر اسکاف تیر از قالبِ است | کشد هر قلب ها شد چون کجی راست

حکایت یکی از سوقیه که بجیلت و لجاج مزاج مشهور بود گفتند

نکته نجار تراشنده که در هنر بیحد جامی سازد و در زیر بغل اری دارد که بیخ دار بقا بآن می برد و نقاش نقش باز در چهره کشائی نقاب بر روی می نماید اما صورت نشین تصویر را از شین تشویر در عقب دارد در یاعی

نجار پریشان ببرد سر ز چنار	تا از آتش حرص گرم سازد بازار
در چشم مصور بکشایند عجز	موریست که خط کشد همی بر دیوار

نکته الف قصار تر دامن هدق اوست که در قصر خانه خدائی بدان ستون می افزاید و الف عصار کنجاره تیر اوست که در چراغ روشنائی عصر خود بدان سیخ می سازد قطعه

قصار را که صاد صفا در درون نیست	قارست جیب و دامن از آلایش هوان
دهان که هست ازو بی سود از بان چرب	آهِ دلش بسان چراغست در دهان

نکته صباغ رنگ آمیز در ته صاد که دیگ مبین ست باغی دارد از الوان که بر برگ آن جامه خود و خلقان سیاه میکند و دماغ خام طمع بواسطهٔ باکه حرف جراست تاجر منافع کند داغ مشقت

سست اهتمام بصید جمع مرام میکشاید و قواس قوت بیکران از
براس که بنیاد خانه کمانست نهاده تا از قوام عیش گوشه بدندان
طمع باید قطعه

سهام سین اره کشد بر سر سهام	تا بر فراز هام کشاید بصید شست
قواس را میانه قوس ست از الف	تیری کزان شکاری تیغ آورد بدست

نکته مجلد از دو رمیم مهر محصر از بر روی جلد می نهند و صحاف چشم صاد
صیاد بر حاف یعنی طائف طوائف میکشاید قطعه

در کلام مجد از لامش مجلد جامع است	جلد باشد گر کشد در وین زمیم مین سر
چون الف صحاف باید راست دان بین الصحف	صاف دان طبعش کز او در وی صحح آرد حذر

نکته حا رحلاج کمان نیمناست وحلاج بوی لاجی وسین سراج
سرمایه سود ست و سراج بوی راجی قطعه

گر نباشد دال دین ندّاف را	وا کند ناف آفت مکروفنش
ور کند سراج سرج دایه قلب	گرد باید چون جرس در گردنش

غلاف قلب قانع دل شد به تیغ کم | بنگر به پیکرش که به بینی غلاف تیغ

نکته بق بقال پشه ایست که بر سر آل یعنی سراب بقیعهٔ آمال پر و بال میزند و دال و دلال رهنمائی ست در معرض دلال که هر که در حیطهٔ ادلال او در آید لال میشود **قطعه**

بقال زندگی طلبد بهر جمع مال | لام از پی بقا بنگر نام او بقال
دلال گه شتاب و گهی ناز میکند | دل ناز کردن آمد دال بر شتاب دال

نکته حدّاد که چون الف در میان حد دکه حرام ست کسوت حداد یعنی جامه با سواد دارد حداد مانع واجد ست از داد و لباد که در لبد یعنی جمع مال چون الف ثابت و مستقیم ست لام جمعیت او پرده ایست بر روی باد **قطعه**

حداد را که درد بود در درون حرص | زین درد ماه تیره بود روی آهنش
لباد را برای لب نان بود دغان | از داد بر لب بنگر نالهٔ کردنش

نکته سین سهام شستی ست و الف تبر تدبیر او در میان هم معنی

در خیط امل دراز قطعه

گرفت جامهٔ بزاز بر سر مه جا | چو ذرع همچو الف کرد قطع جامهٔ وی
وگر زغیر برد برگ جامهٔ درزی | شود ز فقر برهنه بسان رر دوی

نکته صورت شرح صانع زرگر و صیاغت زرگری صیوغ در کالبد ریختن و گداختن را گویند صواغ بالضم پیمانه باشد قلب گدا ز نبقش زر که بر کنار دارد ضائع ست و رای صراف سیاه که

بتعقب سر صدر جلال در صفت نعال جمع شد قطعه

صراف جمع شد به پریشانیِ درم | دریاب اینکه هست پریشان درم مدر
زرگر نقش تیر چرا دل نهاد کان | تیر لیست کرده دمبدم از پوته گذر

نکته عطار را اگر عطای طای طیب اخلاق در دل نباشد کسوت عار می پوشد و غلاف را اگر لباس سر و پای عف یعنی پرهیزگاری

نبود چشمهٔ ترازوی لای لاف می پاید قطعه

عطار را لیش ز خدا در پی عطاست | از خلق طیب خلق ندارد دمی دریغ

هم از نام او این نشان بدانکه اولش طب یعنی سحر ست و اخراج

یعنی نالہ و فغان قطعہ

گر نباشد خبر ز اسیمائے خبز	نانوا را نانوا دان از کساد
ور کند در طبخ قلبی آش پز	حاصلِ طبخش بود خبط و فساد

نکتہ قصاب خونخوار الف تیغ همچون خبط الشعاع ماه سلاح درمیان قصب کشیده ناقص را که سینهٔ گوسفندست بواسطهٔ آن تیغ بمعلاق که صورت بادار و تعلق دهد و جلاب برقدم که جلا از وطن می نماید و در عقب ما چون با مراجعت میکند درمیان خب که چاه مکرست لای ابتلا دارد و از باده پیمائی میکوشد که

خلق را چون جل بآب راند قطعہ

در لغت یک معنی قصاب نیز آن مده ست	لاجرم قصاب کز خنجر رگ و پی میزند
بیزبانی را بروز ای گلوبردم به تیغ	ور بنالد همچنان دندکه او نی میزند

نکتہ بزراز باد پیما جامه ایست بر بالای آز و الف خیاط زیر بر سوزنی

گر سر از حلقهٔ مراد کشی	زاد عیشِ رهِ وفا بینی
ور جوی در بها بیفزائی	بر سر از طعنهٔ جویها بینی

فصل فی ثقات السوقة نکته روی سین شوق رشته ایست از دندان مکالبه در زیر ش قاف یعنی سیم دزد در محاسبه و او در میان حلقهٔ چاه ویل که شش جهت مردم را بدان سوق شوق میدهند قطعه

سوقیِ قلب ست کج همچون کمان	قوس ازان شد قلب سوقی نکته دان
سوق پایِ خلق جمع آرد بدام	ساق را بین جمع سوق اندر کلام
لفظ بازاری بدین باری دهد	کانکه بازار ست بازاری بود

نکته خباز پی نان و نمک سنگ کمر در ترازوی آزمی نهد تا غلهٔ دان حرص بدان آبادان کند لفظ او را بد نمیعنی دلیل سازکه اولش حب یعنی مکر است و آخر از وطباخ پخته خوار روی خوان بسحر الوان می آراید تا مشتهی را بعلت امتلای معده و خلای کیسه در ناله آورد

نکته ای درویش مهرهٔ نرد از روی بساط در زیر اوفتد که ببرد پاکباز است واز کنار شطرنج کرانه گیرد که حاصلش رنج بیکرانست **قطعه**

چرک دنیا هرکه میجوید ز بر دنیست	قلب او را جامهٔ تقوی درون پاک از درن
بحر فکرت را شطرنج ست حاصل شط و رنج	میکند میسر جوهی سر آشکارا در فتن

نکته ای درویش قاف قرص کوهست رص یعنی شکستن پشت امید ز برش نهاده واندیشه گرد رائیست از پستی همت در کوه

افتاده مثنوی

وام دل باریک سازد همچو موم	وام را بین قلب مواطراف او
چون مقطع شد حروف لفظ وام	زو نماند وصل یاران را نظام

حکایت یکی از تجار را که بسمت سدا د معروف بود پرسیدند که سبب چیست که هرگز متاعی را که کس دیگر خریداری کند بر صورت مراد خود مزاد نکنی گفت ندانید که سود آنگاه سود آرد که یکی

درعقب ندارد **قطعه**

بگذاری بدبینی **فرد**

زا شتری حرف اول آنکه گذاشت	عیر شت رای او نصیب نداشت

نکته ای درویش هر که چیزی از متاع دنیا بفروخت و پای بر سر مال عین خود زد قدم فراغت بر چشم همگنان نهاد و نام بائع بدین نشان معین ست که پای است بر عین نهاده و هر که چیزی بجز مشت روبرروی رفاهیت و بسر زد لفظ مشتری بر معنی دلیل روشن است که مشت است بر روی ری افتاده **قطعه**

مال دنیا فروش و عشوه مخر	ای که فری ز سروری داری
فرطلب کن ز ابتدای فروخت	نه خریدار سر خریداری

نکته ربا ابر قلب ست بر روی آفتاب روشنائی افتاده و قمار مار ارقم ست که سر و گردن بر دنبال نهاده **قطعه**

هر که در چید از ربا دامن	خلعت مغفرت ارب بیند
وانکه برداشت روی پوش قمار	مار از محتسب تعب بیند

ریح را یک نقطه آمد درمیان | یعنی از یک خرده قانع شو بدان
در دو نقطه خواهی ازوی درفزاد | ریح بینی و شود ریحت بباد

نکته معامل باید که اول شروط احتیاط در خریدن کالا بجا می آرد وچون خریده شود رد نکند تا بعیب بد معاملتی منسوب نشود نه بینی

قطعه

که چون بیع را بازگردانی عیب بود

لست نزاع بود در عقب اقالت را | که درمیانه ات آرد زفال گفت و شنود
برای دو درم آنکس که کرد رد کالا | شود چو دو درم قلب قیمتش مردود

نکته سر و پای نقد نداست یعنی طیب که ازوی بوی مشک آید ونون نسیه پرده ایست که از زیر ش صورت سیه می نماید

قطعه

هر کو متاع نسیه ستاند بجای زر | داد از نم دوات ترا کاغذی گواه
باشد چو لفظ نسیه که هست اولش دوات | آخر ز حرفهای سیه نامه سیاه

نکته معامل باید که مشتری نخستین را از دست ندهد تا بدنه نبیند بنگر در لفظ بدی که نخستین ست چون یار اکه علامت مشتری ست

بانکه هر که در کشتی نشست اجلش می برد نظم

بر روی آب آ بین لفظ وا ما	سخن دریاب بی پایان ز دریا
کسی کا ورد رود در بحر از دشت	بباید رفت از وگاهی که برگشت

نکته نون بصورت ظاهر کشتی ست و بمعنی باطن ماهی و نون چون برگردد هم نون باشد اشارت ست بدانکه چون در یا نشین را نون شاهر کشتی بمعنی برگردد جایش هم در بطن نون باشد که ماهی ست قطعه

یا الف ماهی ست از روی حساب	در نگر کش در تگِ دریاست جا
یعنی آن کز روی دریا در گذشت	میکند در کام ماهی آشنا

نکته تاجر مالی که در کف دارد حد شود همان ست که یکی را دو گرداند و اگر خواهد که یکی ده شود با دهوس می پاید چنانکه در لفظ راح که جمع کف ست اگر بایدت که الف را با گردانی ریح شود و اگر خواهی که یا گردانی ریح باشد نظم

ریاست و کیاست سرافراز و پیشوا نشود در لفظ غربت بنگر که بت یعنی قطع در بنیاد خویش دارد و غ یعنی سفید روئی در پیش **بیت عربیه**

لولم نیو ربالحجی وجه الغریب من السفر	مشاهدت من ترکیبه ریب لعین ستر

نکته بازرگان که رشتهٔ الف ادای زکوٰة از گردن بیرون کند

یکی از بزرگان دین شود **فرد**

گرچه بازرگان گویم هر حق بازرگان بود	هر که چون کان زر دل بر وی کند پاک آن بود

نکته تاجر تا جرِ نفع خود کند باید که مانند تار تجارت متابعت تجار نموده چون الف قطع منازل کند و چون جیم جلا بالای دریا رود از لای قعر اندیشه نکند تا برای رویت رنج رسد **قطعه**

باجتماع رفیقان سفر بود میمون	شود فقیر کسی را که نیست جمع رفیق
طریق مقطع از حرف را ببین و براه	مباش هیچ از رای قاطعان طریق

نکته اول الجر آب ست و حر بر کنار یعنی حر آنست که از آب دریاها کناره گیرد و الف مثال تیر کسی ست و جل بادبان اشارت ست

که درمیان ارنگوست **قطعه**

عناب تازه اول و آخر بود بآب | هرگه شد آب منقطع ازوی عنا بود
رزرا چو سین کش اره آب بوقت ده | تا پایه اش رسیده بجهد سما بود

حکایت یکی از دهات دماوند را پرسیدند که سبب چیست که اسباب پراگنده را دوست نداری و همه در یک موضع و یک ولایت جمع آری گفت ندانسته چون ضیاع متفرق گردد ضائع شود **قطعه عربیه**

الملک فی الصورة ملک ذهب | لو فرقت تجعل کلم المحب
لم تبق الا الملل من ملکه | من لم یکن کافا له فی العقب

فصل فی السفر و التجارة نکته سروپای سفر اگرچه قطع من السقر ست اما بواسطه فارفی و اغشام فاتحه فتوح دارالسلام **قطعه**

هرکو برد چو اره سین راه در سفر | آخر رسد ز سین سلوکش بقاف قر
باشد علامت شرفش همنشین چو نون | هرکو چو آفتاب برد در سفر سیر

نکته مرد تا در سفر از بنیاد خانه و وطن قطع و جلا نکند بسفید روئی

که اسباب میگویند مناسب امنیتی ست که مرکب ست از اسب و آب فرد

اسباب اگه نیست باصلاح آس باب	ویران شود چو شهر سبا در میان آب

نکته قمح در عربی گندم ست و کرم زرو باتفاق دهاقین بهترین مرتفعات این هر دو ست اگر دهقان اندیشه زراعت این هر دو در خاطر منقلب و منعکس گرداند محض نادانی و تضیع اوقات ندگانی باشد بدلیل آنکه چون قمح را برگردانی حمق شود و چون کرم منقلب کنی مرگ گردد **بیت**

دهقان که رای کرم ندارد بدل کم است	زیرا که کرم نقش کرم دارد ای دبیر
ندر میان کم بنگر گز همه جوب	گندم بود که کم بود شد رمیان نظیر

حکایت دهقانی فرزندرا در تربیت از پند میداد که اورا در ابتدا فرومی باید گردانید تا بر بشیمار و زر بسیار ازوی حاصل شود نه بینی که چون زر را فرو گردانی زر شود در ابتدا و انتها انگوره از زیر استن او باز نمی باید گرفت تا نیکو و معمور شود در لفظ انگور بنگر

دخل قطعه

گر علو پایهٔ اقبال خواهی غرس کن	غرس اغرس نظیر عرش حق در پیکرست
کیمیا خواهی زرعت کن چه خوش گفت آنکه گفت	زرع را ثلثان زرست و ثلث باقی هم زرست

نکته دهقان باید که بنیاد عمارت زراعت بر زمین عین نهد و روی زرع را دائم سیراب دارد تا ربع تمام حاصل کند و لفظ ربع بر نیمعینی دلیل تمام ست که بنیادش عین یابی و رویش ری یعنی سیرابی فرد

ضیاع را چو بود بر زمین عین بنا	معین ست که بر عین خلق از و ست ضیا

نکته املاک را باسپ تشبیه کرده اند که اگر تیمار نکنی از ضعف بیمار گردد بلکه از خرابی معدوم شود اگر فربه و معمور داری بقیدها اورا نگاه باید داشت تا از تصرف بیرون نشود و در دام طمع مدعیان نیفتد بآب نیز نسبت داده اند که چون خالص بود گردان از طامعان تشنه چون کوزه بوی دراز شود و اگر با بیگانه بیامیزی و مجال شرکت دهی لذت عذوبت و صفای مشرب عیش دردی نماند و املاک را

سلک معنیش نامنتظم ماند بیت عربیه

العطل تنق لباس لامن منکلا	ان التعطل عط حوله ا تتل

حکایت بیکاری بود چون الف بیکار علامت مفلسی و بی برگی در پیکر او جا گرفته پیوسته بدستان اگر بران دست یافتی از بهر دینار دست کسی بر آتش مگر تبافتی هر که از قرض خواهان ازوی مطالبه کردی مدافعت جز مدافت حاصل نبودی متدینی جبلت حالت او بدید و گفت چون بر معطل زر بسوزد عزیم ازوی جز مطل و مدافعت نیندوزد **فرد**

حاصل کاهل بود آه درون در کل حال	کز پریشانی خود جوید هلاک ملک و مال

فصل فی دهقنته و الفلاحة نکته علامت فلاح انسان فلاحت بیکر انست و کفارت صورت کفارت گناهان و دهاقین که سروری دهادارند اول نام شان دهاق ست که صفت پرسیت در پیمانه بذل و آخر یا و نون که دلیل جمعیت است در دانه

کاف کاسب شد از کفایت کار	در مجاری بر اسپ عیش سوار

نکته اول حرفت حرآمده و آخرفت یعنی حرآنست که بر سرفت باشد واگر سر و گردن از حرفت کشد فت و تفرقه افلاس بیند قطعه عربیه

سرور الفتی فی اکتساب الحرف	وفیها دلیل لنا یوضح
لانا اذا تهتدی بالحروف	تری القلب فی حرفة تفرح

نکته هرکه در عطالت چشم بر عطای دیگران نهد چون آن عطا نماند خجلت مذلت نه بیند فرد

کس انبود در ای سلطانی ره	خجر پیشه که پی همی نهد بر سر شه

نکته عطل که بی هنر یست چون منقلب شود لطع گردد که لیسیدن کاسه الیست اشارتست بآنکه هرکه از خامی عطل دیگ اهل پزد در انقلاب ایام خجر کاسه لیسی لیام نه بیند فرد

بزیر عین عطل طل بود علامت آن	که عین اهل عطل را قرین بود باران

نکته هرکه عاطل شود طالع خود را پریشان سازد و هرکه کیل ورزد

حکایت پادشاهی غلام بدیع الخلق داشت و پیوسته بمیلی که در قفای ترکیب جمیل او داشت باظهار شعار ذیل کرام زذیل اورا بپوشیدی و بگذاشتی آخر بعد از کمال مدارا لنفرمود تا واری چون الف آخر مدارا بزدند و آن عیش خودرا بردار کرد وزیری گفت بعد از احتمال بجید پادشاه را احتما از جمال او عجب که میسر شد گفت ندانسته که چون مدارا بجید و کنارهٔ شود نتیجه او دار بود رباعی

هرکس که بود تاج سرش میم مدارا	در سایهٔ آن تاج بود مسند دارا
لیکن چو زحد رفت مدارِ الفِ تیغ	بر دار و مدار عملت زین مدد آرا

الباب السادس فی فضیلت الکسب و الحرفة و فیه فصول فصل الکسب نکته هرکه دامن کسب بگیرد کس شود و هرکه از سر کسب بگذرد سب یعنی دشنام واذای خلق بیند ابیات

کاسب ست از صفای عیش مقیم	کاس بی درد یافته زنعیم

نکته هر کو تزکیه و تنقیه احوال خود بمشورت کند زود بدولت رباب رسد و این اشارت در عبارت مشورت ظاهرات که مش بر تنقیه دلیل ست ورت بر رئیس حلیل **قطعه**

چون به بینی بکار خود شروشور	خاصه در فرصتی که بی قوتست
مشورت کن که زندگی یا بی	شرکه بی مشورت بود موتست

نکته سر خلق مفتوح آمده و روی خلق مضموم اشارت ست بدانکه سر خلق را ابواب ریاست آنگاه مفتوح شود که با خلق پسندیده مضموم گردد **فرد**

هر که در خلق الف راستیش پیدا ست	رسد از الفت خلقان بقبول خلاق

نکته جای مردم خوشخوی بهشت ست درمیان بهشت بنگر که هش بینی و ترش روئی که تیغ جفا درمیان دارد دوزخ محض ست بنگر که جهنم را نون که تیغ ست چون درمیان باشد جهنم بود **فرد**

مرد ودکه رو کشاده باشد مدداست	ور عبد بود چو روگرفتست بدست

لفظ شش بر شش دلالت میکنند	لیکن از روی حقیقت شش صد ست

نکته هر که در کار با عجلت ورزد اول تبفرقهٔ وحشت شت عنا بیند و آخر با آب چشم و ندامت مبتلا شود این معنی از لفظ شتاب دریاب که اولش شت بود و آخرش آب **قطعه**

چون حک شود به تیر اجل دین عجل	بیند عجول از و ضرر کوری اجل
جل ست روث چیدن از کثرت شره	بر جل چو عین عجل نهد صاحب عجل

حکایت یکی از مجانین بمجالس ظرفا در آمد و مودب بنشست و هیچو جالی از همه جهت میم دهان چون نون در بست گفتند ش چون دل ما را با آمدن خود خوش کردی چون لفظ اندما چرا در نابت دم خود بستی گفت ندانید که تمکین و ادب نست که در حلیت ابدال

مانند **قطعه**

فریاد چون سگان صفت قلب ناکس ست	رسم سکوت گیر که گردد دل تو کس
میم دهان ببین ز خموشی که در خوش ست	بر عمق نون نگر که سخن گشته است خس

کی داغ و شب قلب و ختن آتش ست ازان	باشد شکیب داغ دلِ شب فروختن

نکته عین تواضع در اصل وضع بر قدم افتاده یعنی تواضع آنست که چشم بر ته پای وضیع و رفیع نهد و عین عجب پیش روی واقع شده یعنی چشم خود مے باید داشت که زیر عین عجب جب یعنی چاه ست که مردم عین در و در جب می افتند **قطعه عربیه**

لاعجبن الحرامو اله المال	کالبرق خلا الجب
من تیصل بالعین من عجبه	فقطع العجب له جُب جَب

نکته ای درویش بدیدهٔ عزت و حرمت در همه کس نظر کن که کرم حق هر کرا در باطن سیرتی کرامت کرده او را امانی و ودائعے درخور آن مقرر کرده و لائق آن از شش جهت روزی بوی میرساند چون لفظ شش که متضمن معنی شش ست و شش دندان دارد و شش نقطه مشرفست **قطعه**

هر کرا بینی بظاهر با صلاح	دانکه صد چندان بمعنی بخرد است

نکته کاف سرکش تکبر نگونساری دهنده ایست درمیان تبر که زرست و تا رتحیر پرده ایست بر روی حیر که تدارک نقصان وضررست مثنوی

کبر که کب بر سر ایست راست	نقش نگونساری ای از هواست
هست تکبر چه نظلم و هوان	بر براباتبک او نهان
کبر تباهی ست بهر روی وره	صورت تیرست ازان رو تبه

نکته میم حلم عقدهٔ مشکلاتست حا ولام حل آن مشکل ورای صبر اندیشه رویت محبوبست وصب یعنی عاشق بدان و اصل

بیت عربیه

المیم اول منزل فی سیر منهاج المنی	والحلم یجعل للفتی حلا علینا فی الغنا

نکته حلیم اگر سر بردباری از پیش بردارد لئیم ردیاری شود وصبور اگر روی صبر از مقدمهٔ بلا درکشد بور یعنی فاسد و هالک شود وقطعه

کی در شب بلا بود ارزال رشکیب	ور شوق وصل دیده هم ار عشق دوختن

آن پسر بشیر بشر یکی از جواری بی اصل که در جوار او بود تمتع خدا
دادی و پدر از ان صورت بمنع مشغول شدی القصه چون پسر
بزرگ شد روزی والی شهر او را بعلت آن که آب در شیر کرده است
فرمود که چون لفظ شیر آره بر فرقش نهند و چون آب تنش دنبه
سازند پدر چون بشنید و گفت اگر فرزند حالا بگناه خود آزرده است
اما چون در اصل ترکیب بنگری مادر آب در شیر کرده است قطعه

پسر که پرورش هیاتش بشر باشد	بهیمه بسر خویش پی بسر باشد
وگرزدال خرد طفل خرد را در پی	دلیل راه نباشد همیشه خر باشد

فصل فی ذکر جوامع مکارم الاخلاق نکته

در لفظ همت تا هیات روی صفحه ترتیب غیر ست و میم دائره
گنبد سما و ها شکل دو چشم بینا صاحب همت آنست که دیده های
هدایت از میم مدار افلاک و تای تربیت تخته خاک بالاتر دارد قطعه

بهمت ست نشان کشش ز میم و ز تا	که سوی اوج معانی کشد ز بام هوا

وقیمت ندری و مادر که بمهر فرزند آشفته بود مدار دولت ست و مادر
که سر اعطاف ندارد و پدر راه محنت وجدی که شفقت دارد بمعنی
بخت جاویدست وجد بی صلت بصورت خد یعنی قطع امید
وخال ماخلت بصورت حال جمال آمال ست وخال بدخلال
بمعنی خال یعنی از منافع منال وعم باکرم نشان نعم بکیر انست
وعم پی قدم عین عیب وعوار قطعه

غم مخور فتاحی پس خویش	از جهان خویش و تبارت کم شود
خال با عم غم فزایندت بلی	خال بر عم چون فزای غم شود

حکایت یکی از صلحا که فرد بود خیال زن در دلش از برای
فرزند پیدا شد باکریمه از عفاف عقد زفاف بست بعد از
انقضای مدت حمل قضا را بدان زن پسری بصورت پسری
پیوسته پدر در تربیت فرزند برای خلق مادر از وجه حل صغده
قوت حاصل کردی وآن زن بسبب ضعفی که داشت گاه گاه

بود خوش بدا ما دخوشدل ازان	چو برگشت شد شوخ در چشم جان
خوش آنکس که پیوند خویشان ز پیش	ندارد گل تا به برد ز خویش
مجرد ز خویشان چو برداشت خوی	شود شان او فارغ از گفت و گوی
بمعنی هلاکت بود آن تبار	تباری از و عاقبت هست بار

نکته برادر که در اخی کوی دل را دارد ازوی در جهات برتوان یافت و اگر نه برسوختن دل اخوان موقع باشد آن برادر پرآذر باشد و خواهر که دلش بمحبت برادر میسوزد آه او در خور باشد والا دل او جزره آوخ ننماید

قطعه

چو مادر بگیرید نفرین و سوز	نه مادر نماد رنم آور بود
وگر کشت رائے برادر حسود	برادر برادر پرآذر بود

نکته پدری که پسر ندارد دری بود بی کشتیبان و پسری که پدر ندارد ماهی ست از تصور آب برکران **نکته** پدری که روی مهر دارد ترکیبش از رای روشن پدری ست و پدر کم همت در هیات

دو آب پرورده شده دل او دلو لیست که ازین دو آب ترتیب و تشیع دارد
و این خلف آنست که پیوسته چون نون سر بر قدم این آب دارد
تا در دنیا آبرو یابد و در آخرت بساحل نجات رسد **قطعه**

پای آب بی نگرد لفظ پسر پی برسد
دال وری دامن ما در شد و نخر آن است

پسر ست آنکه ته پای پدر سر دارد
که لباس سر و پا دامن مادر دارد

نکته در لفظ بعل بل مباح را گویند و عین چشم را یعنی بعل که شوهر است
باید که چشم خود را جز در مباح نکشاید که تا چشم در روی عروس
از دندان طمع نامحرمان در قفا جدا ماند **مثنوی**

چو برگشت بعل از طریق هوا
بود لعب او با حلالش روا

بپوش از سر زهد روز وجه کو
که بریان شود شوی از شکل او

گر از چشم بد دور گردد عروس
ز سوزش بشوهر نه بینی فسوس

چو داماد در داد دید آبروی
دل زن ز ترس بود تازه خوی

خسر را زداماد چون دل رمید
کشد خسر از و چون دلش جرم دید

معروف بود و روی دلش در حقد از حق محجوب اشارت کرد
آن شخص همچون الف ابقا بحبت بقای خود زبان تیز کرد و گفت
اگر خلیفه از سر قصد من بگذرد مملکت را صد سود آورد ملک گفت

ندانسته که سر حسود ببایدبرید تا از وسود توان دید قطعه

چو ناله بر سر ناز و نعیم خلق کند	ازان بود بسر دال نام حاسد ش
ز بسکه عین بمردم نمی تواند دید	بمانده شب همه شب چشم او جدا از نعاش

فصل فی ذکر الاقارب والاجانب نکته اجانب

بصدق وسداد الف الفت پیش گیرند جانب نگاهدارند واقارب
بدل سردی قادر که در درون دارند جانب صلهٔ احباب را بآب
دهند قطعه

یگانگیت ز بیگانگی نماید روی	ز پیش دیده چو حرف دئی فگنده نقاب
دگر اساس قرابت ز یافتد بینے	حسام قطع الف اتحاد او بقراب

نکته آب صورت آب دارد ام نیز قلب ماست دولد که درمیان

اگرچه دوست بظاهر دورنمود ببین	بسین و تاش که دینا ری از وفا باشد
وگر نمود عدو عین مردمی او ل	نگاه کن که بآخر همان دوتا باشد

نکته اصدقا را که در دل صدق دارند بر رو اگر همچون الف اظهار اتحاد کنند در قفا جز همان نشان راستی و استقامت شان نباشد و اعادی اگرچه یکبار در روی اظهار یگانگی کنند و در قفا از بیگانگی همان ظالم و عادی باشند **قطعه**

دل اخدان بطلب از سر اخلاص و نیاز	تا دران صورت انوار خدا را بینی
پرده هم از رخ دشمن بگشا تا زیرش	شمن بتکدهٔ نفس و هوا را بینی

نکته حاسد پیر و شیر لیست از روی غضب و کین و شفیق بی بینا شقی ست در دنیا و دین **قطعه**

دشمن اریابد بمن نعمت ز تو	افگند در پا و آرد در قفا
در برد یک حبه ز احسانت حبیب	پیش رو دارد مقیمش از وفا

حکایت یکی از خلفا بکشتن مخالفی که علاوهٔ سیر تش در حد

شرط دوستی آنست که هر قاعده که در متابعت با دوست مرعی
داشته اند یک نقطه نقصان بوی راه ندهند تا آفت وحشت
نکند بنگر که اگر در لفظ صداقت از قاف که تاج ست یک نقطه
کم کنی صد آفت شود و قاعدهٔ مودت آنست که هر قول و وعده
که با دوست در میان آورده اند و قرار کرده بیک نقطه آنرا
زیر و بالا نکنند تا بمحنت و عتاب نزاع مبتلا نشوند دریاب
که اگر در لفظ محبت نقطهٔ یا را که مقرنه است از زیر بالا برے
آن محبت محنت شود **قطعه عربیه**

لفظ الصداقت فت قبلها صدا	وفی ضمنها خیر للناصح انعام
یعنی فرایا بالصفاة ونفحاة بالصدا	لوکان فی ذیلها تلبیس النمام

نکته در عقب لفظ عدو دو واقع شده و در روی صدیق صد
فاعل آنست که از دو دشمن در عقب اندیشه نکند و بصد دوست
در پیش رو غره نشود **قطعه**

من علی صوته لعیب اخیه	حط مرقاة ذروه الحب
فاجتنبها لان فی التصحیف	غیبة الحب غیبة الحب

حکایت یکی از شعرای روزگار همچو الف شعرا با وجود استقامت از طبع از شعر کناره گرفته بود و چون غین بلغا در میان بلاد خلا وانزوا هزار فراغت حاصل کرده یکی از دوستان شامی بر کنار احشامی دیدش دهان چون عین جوع بلقمهٔ جو بسته می میکرد و ریش دل را بشربت شبردوامی ساخت یکی گفتش چرا با لبان فصیح با لبان فضیح ساخته و دال دل را از مسیح مدیح کسان پرداخته گفت ندانسته که هر که دروغ را ریش پردازد شاید

که با دوغ سازد قطعه

دلیل بر سر مکر ست و روغ دال در روغ	همین ز لفظ دروغ آمدست معنی راست
خرد چو آخر لفظ دروغ بیند غین	بداند اینکه دروغ عاقبت هزار بلاست

فصل فی ذکر الاعداء والاحباب والحساد نکتة

صفتِ قلب نیک بین باشد | وجه او هجو داد و دین باشد
قلب را کوه قاف برلب نه | که نهان زیر کوه مغزش به
شد بلق قلب قلب در گفتار | جز دورنگی ازو امید مدار

نکته یا میان بین نشان ده دلی ست که درمیان من حق جدائی می افگند و الف افک تیغی ست که فک قائل را از سر جدا میسازد **بیت عربیه**

من لم تقلب وجهه نحو المعاصی والجفا | عن رحمة من به فالافک فی القلب کفا

نکته کلمهٔ دروغ داغی ست که چون دل را میسوزد روی دل را بیپوشد و لفظ افترا زور قلبی ست که زور قائل را برمیگرداند **قطعه**

معنیِ افترا بدان که بلفظ | افترائیست غیر آفت را
زافترا هر که قصه آراست | فت بود درمیانهٔ آرا

نکته اول غیبت غی ست که گمراهی ست و آخرش بت یعنی قطع از رحمت الهی **قطعه عربیه**

ببوی زر که بود عین نام او چه عجب	که چشم خود بکند طامع محال اندیش

فصل فی الصدق والکذب والغیبة نکته

در لفظ صدق صاد مانع است از دق کوفتن یعنی تلفظ بصدق مانع کوفتگی بلیات است وکاف کذب بر سر ذب مانع آن منع است یعنی کاف مانع است وذب منع

بیت

سین سداد از سر دادای سری	شرفهٔ تاج آمد و در سروری

شعر عربیه

لو هدم الصادق سد السداد	اصبح بالاوکسیر الفواد

نکته مردم راست چون الف راستگاری سرافرازی دارد ومردم کج چون حروف کجی تمام اجزایش بر کجی دلالت میکند مثنوی

شرف راستی ببین که زجاه	شد الف حرف اول الله
الف راست صدر ایمان دید	قعر شرک از کجی بکاف رسید
قلب را گرمی وفا نبود	آتش قلب جز شتا نبود

بجای میل کند ابیات عربیه

یا صاد قافی حرصه عادة	الحرص شبیه الحرص للعادی
للحرص حرالوجه فی رونق	لکن بدنّته اطموا بالصاد

نکته اول شره شر رست که عاقبتش های هاویه است و طمع برعین انباشتن غبن عاقبت ست **قطعه**

شره که صورت شین ست بر سر رحق	شده ست آنکه زدل رای او برون آرد
فرار عین طمع طم نشان دهد که فلک	بخاک دیدهٔ اهل طمع بانبارد

حکایت اشعث طمّاع را پرسیدند که از صحابهٔ کرام کدام را دوست داری گفت امیر المومنین علیؓ را گفتند از فضائل و مناقب آنحضرت چه معلوم کردهٔ گفت همین قدر دانم که اول نامش عین ست که برزکوة ست و آخرش ی که معنیش مراست **قطعه**

چو جریص کسی تیر از ترع و طمع	چو تیر صورت تبرست دیده دارد پیش

که از روی عزلت عز دولت یافته اگر آن عز ضایع کند

جز لت ملالت وزگار نه بیند مثنوی

قناعت فنائیست از آب رو	صفای روان دیده عین اندرو
بعشق از قناعت دلت آبروست	چو برگشت بیند تعانق زدوست
بعزلت برافراز سر همچو لام	که در عزت آئی رفیع المقام
وگر کردن از تاج عزت کشی	به بینی بجز علت و ناخوشی

نکته ای درویش قطب دوران کسی ست که روی دل بطب وعلاج نفس آورده چون قاف از خلائق کناره گیرد و خلای خلوت باحق حاصل کند و مرد راه آنست که دامن از مردم چیده از سر مستی بیرون کند تا رد خلائق وقبول حق بیند فرد

آنرا که جای دل مردم بود دوست	هر بنده که نیست سر غرلنش بدست

نکته خورسند آنست که دندان شره را در لباس خرد پوشیده دارد و حریص آنکه رایش در حیص یعنی گردیدن هر زمان

نظم

چو ممسک را نماند جامهٔ جاه | مسِ قلبش شود پیدا بهر راه
وگر گردد مسامح بے سر و پاے | زرِ خالص شود نقدش بهر جاے

نکته بیداری معن زائده را بخواب دید همچون الف درمیان خواب لباس خوب در بر و چون عین معن میان من حق تازه روئے و منور گفتش ای معدن کرم چون از سر دنیا گذشتی واز گوشهٔ برجبان برای رویت رب برگشتی پاداش دل شاد اب چه یافتی گفت کنه انمعنی ندانسته که معن چون برگردد جز نعم نه بیند **قطعه**

شد پریشان جمعتِ هر یک | لیک جمع ست نام شان بکرم
خشک شد زیر خاک و متاح است | بسحابِ کرم دلِ حاتم

فصل فی الحریص والطامع والمنزوی والقانع

نکته قانع که از دست تفرقه چون عنقا قدم در پس قاف قناعت نهاده اگر قناع آن قاف از پیش رو بردارد بعنای دل مبتلا گردد و منزوی

او نظر کنی بذ غلبه کردن و لام زره یعنی غلبه کردن بر خصمان بے سلاح

بذل و احسان میسر نمی شود قطعه

در روی شمنان الف زاد نیزه است	گر طعنشان بدار رساند در انقلاب
با ذل چو گشت بیزه از تشنگی فقه	بخشش در انصراف رساند بلذ آب

نکته مسک سگست دو میم که بر سر دارد و چشم تنگ اوست تا هر که میم دهان هر در میم مائده اش بگشاید چون سگ انش گیرد قطعه

گر نهد مسک بزیر جیب مسک	بر دلِ کس زان نبند ظرف بوے
وز حرام آنکو سماحت میکند	میکند پوشیده در سخت آبروے

نکته بخیل را چون سر بقا از بدن برداشته شود خیل او از برکات ترکات او ظاهر و معروف شوند و شحیح را چون سر و پای بخلش بفنا فرسوده گردد حی یعنی قبیله او از برگ مرگ او زنده گردد قطعه عربی

اذا قطعت نبض التی مسک	یری القوم من متروکه مسک قنطار
ولو فی المنایا غیب الشح وجهه	تری مح ثوب منه عار عن العار

فرد

سخی جز دوی چون برافگند پے | شود تاجی از نخت بر فرق وے
بود نخله نخلی که از روی هوش | دهد دشمن دوست را نیش و نوش

نکته کاف و میم کریم آستینی ست که اگر ملک ری بخشد هنوز کم باشد و الف جواد استقامتی دارد در جود که اگر قدم بر سر دنی زند پیش جوی باشد قطعه عربیه

INDIAN INSTITUTE OXFORD

الفاظ

المال و بحر الندی و الکف سا حله | و اسم الکریم لها کرعلی الیسم
جیم الجواد علی جوالهوے سحب | تجری بوادله غل من الغم

نکته سم در لغت زهر ست و حت شتابنده در سر اشارت ست بدانکه هر که در سماحت چون الف علم شود زهر ترک مال در وی ننوشد و در آخرت در شتافتن بجانب مغفرت و جنت نکوشد قطعه

فصل

سین آفتاب ما بود اندر سماحت آب | حت نیز از برای تراشیدنست فاش
یعنی چو مهر بر همه کس تابد از روے | چون آب باش تا کنی از فیض حق تراش

نکته نهایت بذل اگرچه بذل افلاس میکشد اما چون در هیات مجموع

در دل زنده حسینی سین	مید هد عرض عترت یسین

نکته سین سید آفتابیست که بالا دست همگنان مکان دارد شرفه شین شریف عفیف سرنشینی ست که در سایه او ریف یعنی کشتهای امن و امان اهل ایمان رونق جنان دارد در باعے

ایمان بر سالت آنکه کامل دارد	از آل بدل نجات حاصل دارد
این نکته هم از لفظ رسالت بنگر	رست آنکه حروف آل در دل دارد

حکایت یکی از ظرفا گفته است که از صد سید روزگار که دعوی سیادت کنند ده صادق اند بدلیل آنکه لفظ سید ده است درمیان سد فرد

چو دندانست سین سید طامع زبد حالے	چو دندان طمع برکند ماند دست اوخالے

فصل فی ذکر الکریم و الجلیل نکته عین عطا آفتابیست در شرف بالای افلاک تسعه تافته و ندیدی بر پایلی ست

از علما بر عقول عشره تفوق یافته نظم

قطعه عربیه

لوکان محتشم بالاصل مفتقرا	تدعوه فی الانام محتش انعام
وذو الخطارة ادنا وجبه خطار	للدرت فی اصلهم یدعی باکرام

نکته زرل راچون رای وجاهتش نماند زی که در بنیاد دارد ظاهر شود و نسیب راچون نون انحنای قامت دولت واقع شود سبب وکرم اصلی جلوه نماید **قطعه**

چو مایه نماند فرومایه را	فرو ماند از محنتِ روزگار
وراز دست دوران درآید زپای	بجیبی بزودی شود رستگار

نکته دندانه سین سیادت کلید لیست که از فتوحات حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها یادت و سر و پای نقابت دو وصله الیست که از شعار نقاد طهارت بت یعنی طیلسان ستر وعصمت آل عبا نقابت کشاید **نظم**

سین سادات هست دیت تمثال	شرفی بر سر اوقات کمال

صوفی آنگاه بود صافی و یکدل که شود	شش جهت در دل و یکجهت از وجه اله

الباب الخامس فی اطباق الاخلاق واقتباس الانفاس وفیه فصول فصل فی ذکر الشریف والدنی

نکته لفظ شریف و دنی دلالت میکند که از مردم شریف اگر در ابتدای شری آید بسبب فا که راجع ست ازان رجوع نماید و با مردم دنی هرچند که دال یعنی دلیل وعده خیر پیش آرد در عقب بجهت نون و یا جزخامے و تاخیر ندارد و بیت عربیه

جف الشریف بشف نحو ظاهره	لکن فی قلبه ریا من النعم
وجه الوضیع وضی و اوجه لکن	قضا رنداه اضیع بالندم

نکته خسیس را اگرچه نسی شمار ازول برگیر دهمان خس باشد و نفیس را که سایه سین سری آفتاب دارد در اصل ست اگر دو جاهتش نفی شود و در انقلاب ماهیتش برگردد هنوز سی فن او بجای ماند

که آن پرده را نگاه دارد **قطعه**

از چه آمد سر موحد مو ❊	با بپا یانش از چه آمد حد
که موحد شد آنکه یک سر مو	پای از حد خود برون نهد

نکته حرف اول شریعت و طریقت و حقیقت شطح واقع شده یعنی شطح کسی را مسلم ست که بتاج شریعت و طریقت و حقیقت سرفرازی و پیشوای حاصل کرده باشد **بیت عربیه**

الشطح بحر فوق حار الحل تبدی شطه	والتنزع عن طغیانه بالشیخ یحمی الساحلا

حکایت نامداری را پرسیدند که منصور با وجود چندان من فضل و خرد که در سر داشت چرا بصور قصور فکر صدای نام خود در عالم افگند و چون الف انا الحق تیغ را بر نای خود رواداشت گفت الحق نشناخته که عارف خود ثابت قدم نباشد عار بیند و صوفی تا ترک سر نکند وفی نشود **قطعه**

عارف انگه ز ره مرتبه ارفع گردد	کو سر خود بنهد زیر قدم بی اکراه

اطرافش از یک جنس نشان دارد **قطعه**

اهل صفا را زرهِ اتحاد	اسم بسی لیک مسما یکی ست
هست یکی چل بحسابِ جمل	خود مثل ست اینکه چل ما یکی ست

نکته مرید از میم دهان مرشد آنگاه رسد باید که در مد نظرش مدورش نور طاعت حق بیند **بیت عربیه**

لازال وجه المرشدین مخدشا	فانظر الی اجزاء لفظ المرشدا
مرشن علی وجه الدلیل نباه	من سجدة الله جل ثناه

نکته مشائخ که مشی بطریق سنت نباشد در متابعت ایشان خلق را جز آخ و ناله حسرت حاصل نشود و مرشد که قلبی کند راه نمای بود از پیروی وی جز شرم روی ننماید **قطعه**

پیشوا را بجز از وای نباشد زعقب	پیش بینی علوم ار نبود در دینش
شیخ بی علم که با زهد خنک جوید صدر	جای آنست که خوانی یخ بالا نشینش

نکته ای درویش پرده جمال توحید یکتاست و موحد آن باشد

در لغت مخرج آبست فقیر آمد ازان	مخرج چشمهٔ حکمت دهن فار فقیر
هر کرا پشت شکست ست فقیرش خوانند	زان برای ره حق پشت فقیر ست کسیر

نکتهٔ فقیر را گاهی فقر فخر شود که قاف قساوت قلبش بجای دندان خوف و خشوع منکسر و منعدم شود فرد

دل درویش بود آئینهٔ لطف خدا	رو نما آمده خورشید دل و بصفا

نکتهٔ فقر سواد الوجه فی الدارین ست از روی لفظ نظر کن که چون روی فقیر را بکشای قیر یابی که بر سیاهی دلیل ست و در کنایت چون پردهٔ دال درویش از پیش برداری سواد درویش بینی قطعه

مسکین کبه رخش خجون دل مشکین ست	بنگر که سواد وجه فقرش اینست
درویش ز شرد یوا شفته شود	نیک ست که حاصل دلش تسکین ست

نکتهٔ نشان یکرنگی از اجزای لفظ صوفی پیداست اول او صاد ست که بر نود دلالت میکند آخر او فا و یا که همان نود است و اسم واو او نیز که الف وحدت درمیان دارد

ورد و یعنی بنده دوستی خداست ابیات

ذکر گوئی بگذر از نفرین سر	ذکر آمد از پریشانی گذر
ورد خوانی دل بروب از تخم کین	ورد قلب آمد دوای پاکدین

حکایت یکی از گرم روان دوران را از اجازت سماع پرسیدند گفت سماع راهروی را مسلم ست که در دور چرخ آسمان وار قدم بر سر دائرهٔ آفتاب زند و انیمعنی روشن ست از لفظ سماع دریاب که سماست بر سر آفتاب فرد

خورشید را اگرچه قدم بر سر سماست	وقت سماع بین که سرش زیر پای ماست

فصل فی الفقر و الارشاد نکته فاذرعه ست

راجع را گویند وقاف تابع را و رای بیننده و مطالع را صاد فقر کسی باشد که اولاً از بدعت و هوا باز گردد و بمتابعت شریعت محمد مصطفی سرفراز گردد تا عاقبت بسعادت دیدار حق از غیر بی نیاز شود **قطعه**

نپوشد قطعه

حلقهٔ میم مرقع هست در وی دو جیب
تا بزیر او بپوشی مرقع هجو عیب
تا سر و پای مرقع را بود درق درمیان
تا لباس بندگی در وی بپوشد مرد غیب

نکته ای درویش درسده کعبه اهل تسلیم جا کن که این سجاده راه روان ست چون الف مجرده و عریان لباس رو خلق در برگیر که ردای راه برآنست و چشم بر لباس بسیر و پایان دار که عبای فقر عبارت از انست لباس خرق عادت ورسم در پوش که

خرقه کوتاه دامن نیکوست نظم

سجاده نشین شد آنکه چون مهر — بر جادهٔ حق طلب نهد چهر
وانکو به پناه رای در داست — در زیر ردا برای در داست
رو دست رو اچو رفیق شد یار — عناب عبا چو عجب شد کار
چون میم طمع ای دوئی سوز — از لمع شراب دیده بر دوز

نکته سر و پای ذکر در یعنی پاشیدن تخم وفاست و اول و آخر

که چون الف دریده در آید قطعه

عصا بر قلب آب نیل زرق ابلیس بگیرنگی	چو موسی ن که از دیوان فرعونی ابا بینی
دم خود را غنیمت دان بزیر حکم حق آرند	چو آدم از الف دور اهبطوا بر سر عصا بینی

نکته الف سواک مسواکی ست که دندان طمع را بان جلای تجرد دهند هرگاه که ان الف دور دارند سوک یعنی مصیبت و آلایش معصیت بینند **بیت عربیه**

من فک فی السواک عما سوا	ابدا له بک حلاوی التقا

نکته پنج نقطه لفظ تسبیح که موافق پنج حروف اوست پنج قهره ایست در سلک اوقات خمسه عبادت که بمدد پنج انگشت حواس خمسه را از پنجهٔ پنج حرف شیطان امان دهد **فرد**

در سبحه هست طرفه کمانی ز حا	و ز چله زد گوشه گیر کرده بدیوان غزا

نکته مر تلخی ست وقاف کوه و عین چشم اشارت است بانکه هر که مرقع در پوشد اگر از تلخی عیش کوه ها پیش چشمش آید دیده

نکته مرید تا کمان کجی مراز دست ننهد مرد نشود و خادم تا دلیل دم و نفس همکنان بدل قبول نکند خام باشد **قطعه**

سر مرید به پیش ست از حیا و ادب | ز زیر اگر ز برشد سرش مرید بود
الف میان خدم بین و خادم آزادان | که راستیش میان خدم پدید بود

نکته خای خرقه پرده ایست بر روی رفت دل و میم مروحه شکلی تکمه ایست وزی صورت ترک زیر این تکمه و ترک صوفی را مشاهده وجه باقی نماید **قطعه**

دلق را روی دل آمد که نمایند درو | عارفان روی دل خود چه بخلق و چه بحق
لام آن دلق که از بهر طمع در پوشند | از پی تیر ملامت زرهی دان در دق

نکته مرد ضعیف بنیه چون عصا بر دست گیرد قوت بنیادش باشد انمعنی از دست مده که الف شکل عصا دارد چون بر دست نهی ایدشود که قوة است و درویش قوی نسبت چون عصا در دست آرد از دستگیر الف الله یادش آید انمعنی یاد آر

باغی ست بدزدیدن درخت در باغی شد و با هن دل پنج نهال
نهاده خودمی برید قضارا تبر بر پایش آمد یعنی تب که هلاکت ست
از پای در افتاده گفت نظر بر چمن سامی اسامی افگنید که فاسق
شد که از اصل طینت برآمده است بفکر فاسد تبر بر پای
خود زده است **قطعه**

مفسد که نهاد اره بر پایش	از خون دلست غرق ازان عضایش
چون گردن او از سر فلک دور شود	بینی مسدی ز حبل غم بر پایش

فصل فی السلوک والخرقة وما یتعلق بها

نکته طالب که سر و پایش بطب یعنی علم آراسته نباشد زود
پریشانی جهل نامش بطال شود سالک که فیض نام حق یعنی
آل در دل ندارد از بیدلی نفس سگی باشد **قطعه**

الف سالک ست منتصب صدق	ز و شده سلک راه حق زیبا
در زره جستجو تن طالب	طل و آلبست ممتزج ز صفا

ابعد باشد مثنوی

عین عابد شد مشرف برابد	زانکه از نور یقین دارد مدد
راستی جو در میان چشم و دل	کز الف شد عبد عابد ای مقل

نکته مستور را اگرچه بظاهر مست دلی نماید اما روی دلش در آخرت باشد و ناسک اگرچه رویش بمردم باشد اما دامن از ایشان بکاف کلات وحراست درچیده باشد **نظم**

باز گردیده ست ناسک از رکسان	در دلش بنگر کزین یابی نشان
طبع صالح دم ازان عالم زدست	حاصل دنیا ازان برهم زدست

نکته زای زاهد روی پوش ست بزهد یعنی بنای نفس وهوا وتای تقوی کجکی ست بر سر طبع قوی پیل آسا **قطعه**

زاهد زدست دیو دلش آهی ز سوز عشق	با نفس زهد تا رهد از نار عاقبت
دل را که از نخیفی فسق ست دال و لام	آمد دلیل تقویت اذ ز تقویت

حکایت یکی از صلحا را گفتند که فلان مفسد که شجرهٔ وجودش

الباب الرابع فی الزهد و فیه فصول فصل فی العبادة والنسک فیما ینبغی سبهانکته مطیع هرجاکه نزول کند بارگیر او را از عزت

بر دیده جای دهند در لفظ مطیع بنگر که مطی ست بر بالای عین
و متمرد عاصی هر کار که با تمام رساند رد خلق در عقب او باشد
و لفظ متمرد متم این معنی ست که متم ست در ردیف او مثنوی

دلِ صالح آمد الف وار راست	از انش بهر جاکه شد صلح خاست
تبه کار خالی ز فرِ بهی ست	تباهی اگر باز دانی تهی ست

نکته عت از روی لغت تکرار و الحاح ست در مسالت عرض
آنکه عبادت که اول و آخرش بتکرار ذکر و الحاح دعا که کمال
خضوع ست آراسته نباشد و با دهوا باشد فرد

عین الیقین چراغ راهِ عبادت آمد	این عین اگر نداری در دست باد آمد

نکته عباد باید که چشم بر داب دل یعنی جد و تعب نفس دارد
چه اگر عابد عین عجب بر قدم و روش خود دارد هر روز

الف ونون قلم ودوات برطرف افگنده اندواز جفاے چرخ پرشده اند قطعه

شدمزازل میان بیم وامید	دل شاعرازان بود درعاش
هست دال دبیر رابرسر	تابرآردنمی زچاه معاش

حکایت یکی از باریک بینان لغزی چون نقش زلف خوبان نقش بسته بود وقلم مشکینش بدانگونه درصفت موی ازروی بتان چین چهره کشاده که خامه مانی ازشرح آن چون موی سمور درسرمی آید شاعری تیززبان چون شانه پرده از نشانه آن عقد بکشاد هزارلاف پریشان آغازنهادیکی از روسا بشنود وگفت شاعرکه ازنام خود بلافد به تیغ زبان چون الف می شگافد قطعه

اشعرآن شدززمرهٔ شعرا	که نهدبرفرازشعرش پا
لیک زآشفتگے شعرکذاف	بسکه سرهارسدبعرش زلاف

از دو پیکر علامت آمد یا	که نشد از دو دل یقین یکتا
جیم کج وانمودت از سرطان	که ز کجرو مجوی راست نشان
زیر تقدیر قد شیر خم ست	از اسد رقم دال ازان رقم ست
سنبله خوشه چین ز داش قضاست	حرف تنبیه آن ترا از هاست
تا بمیزانت راست یا بذریب	چشمهٔ واو از وست علت و عیب
در رقم زان نشان ز عقرب است	که نشانش بحکم عقرب راست
عوض قوس خاست زانکه بهشت	قوس گردون سد بهشت بهشت
حکم نه چرخ لغو و بربازیست	زان ز طاجدی را رقم سازیست
دیو شد باز حکم اختر کوے	که بریزد ده ابروی از وے
حوت دان صید حکم ایزد حی	یا الف شکل شست بین یای وی

نکتهٔ شعرای روزگار نقد عین شعر آبدار در شرای آب کار
نهاده اند و از وصلت خیرات ندلت پیش چشم ایشان نمی آید
پیر فلک مقدار از بسکه عطار د سایهٔ مهر از سر ایشان برگرفته

نکته ای درویش از رای رقم پریشان قمر دل خالی مکن که قمر یعنی
روفتن گرد غم از سراچهٔ سینه باشد و دلیل دال عطار را
متابعت را مکن که بر سر راه حق عطای کبری و کامل بینی و
بهار زهرهٔ منگر تا صفائی شگوفه انوار دلت روشن سازد و بوستان
مهر از سین شمس پرداز که شم واردات خاطرت گلشن کند
و خای مریخ را بدندان آهن خای توکل درهم خای تا مری
طویت ترا حلاوت بخشد و یای مشتری یعنی خانهٔ قوس را در
درهم شکن تا میم محافظت حق قبهٔ صورت سپر اسیر تو گردد
و دو امن لام احکام زحل را از پا درافگن تا رخ یعنی دوری
از عتاب و عذاب بخشد قلم از قدم ثوابت بردار تا سر افرازے

خط ثوابت دهند ابیات

زان رخم صفر شد ز برج حمل ❊	که از و پر نشد انائے امل
زان منجم الف ز ثور نگاشت	که بیک نقطه اختیار ندانشت

ور فخر طبیب را بریش ست	پس بز باشد پزشک بیشک

نکته منجم که چشمهٔ میم دو دیده بر اطراف مشرق و مغرب میگمارد نمی بیند جن دل که اخفا و پوشش ست در درون دارد و کاهن که سر و پایش بلباس جهل پوشیدگی دارد نمیداند که بکاف نگو نساری کذب آهن سر و میکو بدر باعی

دریای قضا عمیق نوئی دارد	کز یک نم او نجوم جوئی دارد
نونی ست درین بحر وجود کاهن	کز خجلت حق چو کاه روئی دارد

نکته ای درویش سر متابعت از قدم تقویم بردار که تقوی آنست و رای رمال را بگذار که مال همه بحکم رحمن ست اگر منجم ورق تقویم را پریشان کند متوفی و متقوی بجمعیت شود و اگر رمال دل راست در پیش آرد خویش را رمل و بیحاصل بیند قطعه

رمّال رای خویش کند صرف جمع مال	در حرف نامش از رنگری نیست جز رمال
مستخرج ست او طبعش مست خرج خویش	بر قلب چرخ از ستم آشفته خسته حال

طاعت را بلیت عربیه

لقوم بالقرایه اوفات دیننا	ومن اجل هذا سمی الوقت قاریا

حکایت مصدر حفاظی را دیدند که چون صاد صدر چشم بر در نهاده تا چه در آید و سفره چون حروف ادا از هم کشاده تا که رسد واقفی گفتش که از صلهٔ وقف چیزی چون حروف مدغم ذخیره کن که ارهٔ تشدید شدائد دور بر سرست گفت آیت این روایت بخوان که ترکیب مصدر سینه ست دهان قطعه

آن مصدر که در ادای حروف	در دل میبرد بلهجه راست
چون الف زان گرفت صدر کلام	که مجرد زخوردهٔ دنیاست

فصل فی ذکر الاطبای والمنجمین والشعرا

نکته طبیب را که صورت طیب اخلاق در طینت نباشد از طب او جز بطیعنی شگافتن دل نتوان یافتن قطعه

بحری باید حکیم دیده	زآب هنرش حروف یم چک

نکته معرف را زیر دهان عرف ادا باید کرد و اگر نه دهان و دیده برف

یعنی امتصاص نفع خویش دارد و خطیب را زیر لب طیب نغمات

باید تا پریشانی خطبی در ترکیبش ظاهر نشود فرد

تا خطیب زشت خو آن در دل کند طی بیان	حاضران مجلسش گویند خب از هر کران

نکته قرای سبعه که هر یک بادوری مبین سبع المثانی اند و کوکب

سبعه آسمان دین اند بر چهارده ساعت لیله سواد قران پرتو انداخته

چنانکه چهار رکن حروف قرات بنور نام ایشان منور است

الف که رقم نافع ست یگانه ایست واسطه نفع روایت را و دال

این کثیر دلیل ست کثرت هدایت را و حا ابو عمرو سر و شمیه

حیات ست اعمار ملت را و کاف این عامر کافی بنای عمارت

دین ست ابنای دولت را و نون عاصم کشتی عصمت است

طوفان بدعت را و فا رحمزه سرخوشی فی دعوت ست خانقاه

شریعت را و را رکسائی رافع رای التباس ست اهل کسوت

کو واسطه ایست

اعمار از

هر ناصحی که روی نصایح بخود نداشت | بیهوده صالح ست که تصدیع ما دهد

نکته متمع که با مستی شهوت در سر چشم بمیم دهان و اعظ بکشاید از میان میم و عین او را جز ستم حاصل نشود فرد

من بروی منبر و بر بین نیش کز اثر | سامعی باید بر داز نعمت تذکیر بر

نکته ادیب که رعایت اطفال بطمع سلب قوة خود کند بصورت ذیبی باشد که چو بی چون الف در پیش نهاده قطعه

ادیب قلب بیدائی ست از جهل | که رسد علم از و نایاب باشد
دگر افسرده طبع و تازه روئیست | خنک مانند وی در آب باشد

نکته صبیان را صاد چشم مشفقی اگر مانع از لهو و لعب نشود ببلاغت بیان نرسند و اطفال را جز بالطاف پرورش ندهند موجب پریشانی ایشان باشد قطعه

میم مکتب بشکل درم آمد و رش | هر که نگذشت از و بر کتبش نیست گذر
یک مکید از بهر دو سوزد و هلاک آید پیش | هست از آن خوردن غم مکتب سوزاک جگر

نماند مست آشفته زنامش | اگر در دل نباشد حب دنیش

حکایت محتسبی بود که خرقه خلقان پوشیدی و لقمه خلقان ننوشیدی با الف عصا عصاة را از پا درآوردی و از سر فضیحت فساق را در سیاق در بند کردی یکی را از زندان روزی دستار در پا کشان گرفته بود و بزندان می برد هشیاری آن حالت بدید و گفت محتسب قانع آنست که پامح یعنی جامه کهنه خود بسازد تا نواند که دستار دیگری را در پای اندازد **قطعه**

هر منع گر برای خدا نیست صورتش | میغی بود که زو نه چکد جز نم ندم
منعی که من ز خلق در و آید بچشم | آن منع نیست غیر پریشانی بغم

فصل فی ذکر الواعظ و الحافظ و المجلس و الندا

نکته مفسر یکه دهان دلش سر قران را از نا اهل نپوشد مفسر نباشد و مذکری که میم دهانش از ذکر خدای غافل شود مذکر نشود **قطعه**

در لفظ وعظ عین دل آمد دلیل آنکه | وعظ از درون صافی روشن ضمیر دهد

جز ریختن آب روی چاه جاه از وے نکشد **قطعه**

قاضی که بی گواه بناحق نمود حکم | گو آه خلق بین که ببطلان گواه اوست
توقیع او گرا ز زر رشوت جدا بود | از چشم زخم عزل توقی جاه اوست

نکته الف قلم در اصل خط قاضی در آوردن اندیشه خطاست
وچک را قلب نوشتن فکر کج است **فرد**

هر که بر تعلیق قاضی نقطه افزوده کرد | خویش را تعلیق باب دولت بیهوده کرد

نکته وکیل را که کیل یعنی پیمانه امل در زیر بغل باشد اگر کاف
کفاف دلش را مانع نشود جز ویل نباشد **فرد**

وکیل مال خلائق بحیله میسوزد | ولی دلش بجز از داغ غم کی اندوزد

نکته میم وحا و تا برمجی دلالت میکند و سین و بی بر دشنام
یعنی محتسب باید که امور دین را بروی سخت پیش برد و از دشنام
خلق در قفا غم نخورد **قطعه**

محبت شد پریشان محتسب را | چو دندان طمع آمد در سینش

حاصل نشود قطعه

کند مدرس ما عمر صرف بر تعطیل | نه از وظیفه امیدی نه از کشش ترسی
بگفتمش که چرا در مهیب یکدرسی | بنای مدرسه گفتا که در مهی درسی

فصل فی ذکر القضاة و ما ینا سبها نکته

سین سجل قاضی اسلام شرفه تاجی ست بر سر حل یعنی معظم امور دین و حار حکم او طرازی ست بر آستین خلعت شریعت متین قطعه

هست تاج سروری حکم قضا | کم شود هر که از وی سر کشد
شرع آمد نور چشم همگنان | هر که پوشد چشم از وی سر کشد

نکته دال درهٔ قاضی عادل خوش دلیلی ست بر سر دین و محکمه او محک عدل ست منزلش بر سر مه از تمکین قطعه

هر که نهد بنای قضا بر خلاف عدل | پایان آن قضا نبود غیر انقضا
قض سفتن در و الماس فکر تست | تا سلک شرع نظم دهد صاحب قضا

نکته قاضی را که بار تشار راستر ارد ل کنند سجل او سجلی بود که

تا دامن صدر را چون کنارهٔ دریا پر دُر کند و دل دریا بنده
بآب آشنائی تازه گرداند **قطعه**

هست زیر دهان معلم را	عین علمی که گوهر اندازد
کردن مستفید درماند	زودش از عین مستعد سازد

نکته مفتی که لب و دامنش بمی آلوده شود در دلش جز آفت
وقت تفرقه نباشد **فرد**

گران خوش نباشد سر مفتی ازمی	جوانمرد شد گر گذشت از سروی

حکایت مدرسی را دیدند که دلش بر حلقه درس چون میم
تنگ و از سیر مدرسه پای سیر تش لنگ گفتند چرا چون میم
مدرس بر درس مسمار زدهٔ و چون عین معید چشم از مید
یعنی خرامیدن بجانب مدرسه بربسته گفت ندانستهٔ و نشنیده
که عالم و سامع را چون جیب و دامن از زر وظیفه خالی ماند
عالم را جز الم و سامع را جز سام یعنی مرگ از تحصیل عالم

تا مضبوط ماند قطعه

درصورت قم لام قلم هست نشان	این لام بود جامع اسباب بیان
کار قلم اثبات معانی آمد	ملق آمد و محو از و چو برگشت از ان

نکته میم و تا برکشیدن و توسل دلالت میکند یعنی متعلم باید که سر از تمام علائق بکشد آنگاه بعلم توسل جوید بیت عربیه

متعلما مت اسمک حرف فعلم	اعنی من الهوی و دعی مت فعلم

نکته سبق را گر دانی قبس شود که شعلهٔ آتش ست هر که در سبق گرمی دل و روشنائی ادراک نیابد از درس جز دل سرد

حاصل نکته قطعه

وال درس ست آبکش از چاه فیض	یافته طلاب از وی طل و آب
درس آنکش ای طلبت نیت صاف	کان درس المار فی جوف التراب

نکته میم مدرس شکل دهان ست و سین صورت دندان و یعنی مدرس باید که از حسن بیان در درمیان لب و دندان دارد

نکته پیکر علم علم لشکر اسلام ست و عین در شکل مثل هلال علم دان و لام هیئت رمح آن و میم صورت سنان قطعه

عین هلالِ علم علم بین	در ته او جمعیت دادِ و دین
کسر هوا جوز سر علم و کار	تا دهد آن عین علم فتح یار

نکته طالب علم را چون از ممارست و مدارست گوناگون استکسار فضل و فنون باشد از ان بوی غیر از وظیفه وقف باقی نماند و اگر نظر مطالعه و مناظره بر عین عبادت حضرت بیچون دارد بعزت روز افزونی ملاقی گردد و دریاب که از فنون وقف حاصل ست و از عبادت عزت واصل قطعه

چو در حفظ خواهی بقایِ علوم	بتکرار او سعی دائم نمایے
نه بینی که از علم چون سعی را	کنی ترک چیزی نماند بجایے

نکته عین چشم است و الف صورت قلم لام و میم بر جمعیت علم عالم باید که هر چه در لفظ ملاحظه دارد بواسطه قلم جمع آورد

کسر هوا جوی ز علم کتاب ۔ تا دهد آن عین علم فتح باب ۔

لفظ

تعلیم العلوم و تفصیل الفضائل نکته اجزای

علم و عمل که از سه حرف عین و لام و میم مرکب ست علامت آنست که علم بعیل وجود ندارد و عمل بعیلم سود نه و علم دیده خورد بهر درپای عمل دارد و عمل تر سر بالا نشینی درپای علم فرد

علم و عمل که در قدم هم نهند سر	ز ایشانست پایداری سرداری نشیر

حدیث حضرت خواجه عالم صلے الله علیه وسلم فرموده است که خواب عالم عبادت ست دریاب که در لفظ هجعت که خواب است چون یکی از علم در عبادت باشد هجعت او در حساب عبادت آید

نکته عین علم بر لام و میم و که بر اصلاح دلیل ست واقع شده یعنی میباید که در علم چشم بر اصلاح عمل دارند و عین عمل بمیم و لام که بر خیاطت مشتمل ست پیوند یافته یعنی عین عمل باید که بسر رشته علم از مناهی برد و خته باشد فرد

لام مصلح بود اندر لغت ای معنی دان	عالمی کش دل مصلح نبود عامی خوان

چو باشد شحنه را پیشوا بخل	نه بینی از قفا او را متابع
وگر والی ندارد لام اصلاح	شود زود ولایت وای واقع

نکته ای درویش مبارزان ست که میم دهان را از حشو بارز نگاه ندارد و قاید آنکه الف زبان را در قید آرد رباعی

سر هنگ که نام او سر آمد هنگ	وز بازوی زور زه کند در دل سنگ
رهن از نشود دلش بهر ضعفا	باشد سر و پای او سگ از کینه و جنگ

حکایت سرداری از روسای لشکر دستار بسیر و پائی بربود و آن سرگردان چون سر دستار دست بدعای بدو نفرین بکشود یکی از اهل عمائم بشنود و گفت سپاهی که دستار سر بزرگی بستم بر سر آرد از آه ده دامن گیر در عقب باک ندارد قطعه

لفظ سیاه شب بود و آه در پیش	یعنی خلق در پی دشنام اوست آه
از نقطه زیاده سیاهی سپاهی است	کز یک زیادتی کند او عالمی سیاه

الباب الثالث فی العلم وفیه فصول فصل فی

تیرست در پیش چشم قطعه

باسل آن باشد که بر روی زره | پاس دارد پاس را در روز کین
بال باشد در دل او پیش سیف | قلب باسل زان عسل لسان بین

نکته دلیری نمودن پی پوشیدن روی رای تجاهل میسر نمی شود در لفظ دلیری بنگر که دلی ست رالیش را پوشیده و بطولت یعنی شجاعت پی احتمال روی جراحت جمعیت راحت متصور نمیگردد در لفظ بطل تامل کن که اول بط یعنی شگافتن جراحت و آلام است و آخر لام یعنی التیام مثنوی

کسی کو نام یابد در بسالت | بباید خورد نش اول بسالت
بطل را گز سهم تیر در دل | خیالی راه یابد هست باطل

نکته روغ مکر باشد و داروغه که دلش بمکر و فریفتن جا یاد اهی نباشد واهی باشد وال عهد و صفا را گویند و الی که عهد و صفائی در دل

ندارد وی اجزوی تابع نباشد قطعه

نکته الف صورت تیر دارد و نون هیئت کمان پهلوان آنست که پهلوا ازین الف و نون باز نگیرد قطعه

صورتِ تیر و کمان در دل خود دارد نقش — هر که چون ساخت چرخش دل خرم باشد
آسمانرا که بود تیر و کمانی در زیر — اسم آن بر سر آن رفع اعظم باشد
الف و نون کمان هم صفتِ تیر و کمان — کانکه با این الف و نون نبود کم باشد

نکته کمان هیئت نون و تیر نشان الف و زهگیر صورت میم اشارت است بدان که هر که با ملازمت تیر و کمان همدم ست نام پهلوانی و نشان امن و امانی زندگانی او مسلم ست قطعه

سین سیصد ست و هی دو دیده و قبضه ست شکل میم — بر حرف لفظ او غرضِ معنیش گواست
یعنی به تیر سهم کسی در دل افگند — کو را نظر میانه شصت ست و قبضه راست

نکته لام شجاعت آنرا مسلم ست که از سر زنش گرز گران روی نه پیچد و از سهم تیر در معرکه دیده نپوشد این معنی در نام شجاعت ظاهر ست که شج یعنی شکستگی در روی دارد و الف که هیئت

که سین مستوفی دندان طمع اوست که بدان زندگانی می کند
چون آن دندان ازوی جدا گردد متوفی شود **فرد**

مستوفی است از طمع خام سرنشین	سودای خامش از سر خامه نشان ببین

فصل فی ذکر المجندة و الاعونة لام لباس لشکر

اسلام لازال منصور اعلی الخصام زرهی ست بربالاے
پاس و شکر نعمت داور درای رایت عالی او ماهی ست

بر سر آیت فتح و ظفر بیت عربیه

علم الامیر مسارع بالفتح من قلب الوغا	فانظر الی علم له فی القلب یلمع یافتی

نکته سنان دشمنان بزیر تیغ خونخواره پادشاه زمان
گوئی نانی ست در زیر نیش دندان آبدار که خورده میگردد
و دهان پردلان پخته که در جنگ نعره می زنند گوئی آن یعنی
خمی ست که از میانش هاظاهر میشود **فرد**

از تیغ شاه حلقه بخت ست کل مثال	اقبال را ازان سر و پا قید بست آل

نکته الف ساعی تیر آه خلق ست بر عین سعی او تا عین او را
بر باید و بیاس دلش مبتلا گرداند فرد

غماز کز غم حسد آمد زبان دراز	نبود عجب که پیشهٔ او از غم ست و آز

نکته مقر چاه مکر می کند و خود می افتد و میم نامش حلقه آنجاه ست
که رای او در ته آنجاه مقر دارد فرد

مقر میم و رایش قاف و ری در دل عیان دارد	که در تلخی لفظش سردی عیش نهان دارد

نکته هر که در فن رقوم رنج برد صفای عیش مروق را بهم برآورد
وچون ورق رقوم برگرداند موقر گردد فرد

بتلخی کاول نامش بود آخر کجی آید	بسوی راستی پیوند او هرگز نمی شاید

حکایت یکی از عمال را گفتند که تا چند بسودای تراش
معاش با خلق چون قلمت تملق دل نمائی و تا کی بخامهٔ سیاه
کردن دهان دوات چون میم مرکب بجمع ورق پریشان
کشائی و از خرج مفرد اندیشه ننمائی گفت مگر این دفتر نخواندهٔ

کلک است عین دیده و بینند خلق ازو	روشن حساب عالم چون عین سیاهی

نکته اصحاب دیوان اگر از مفرد سر کشند از عمل فرو مانند بلکه هر گز که ایشان را در محاسبه مفرد کشند ایشان را دران کشیدن مداست

فری دیگر در دل پیدا شود **قطعه**

اگرچه شد از سهم مفرد بچرخ	نهان تیر افلاک زیر مفر
ولی آنکه تشویش مفرد ندید	مرفد نشد نزد اهل خطر

نکته عملدار کوکه از نام خود پند بردار که اولش عمل است و آخر دار قوله تعالی انی عامل فسوف تعلمون من تکون له

عاقبة الدار **فرد**

عامل مسکین که دائم چشم دارد بر اجل	بیند اول ز رولی آخر ملول است از عمل

نکته عمال چشم بر مال دارند نمی بینند که اول ایشان عما و نادمند عاقبت ست و عاقبت لام که مبین علت ست **فرد**

قرب عمل اگرچه بود در نظر شگرف	در قلب لمع برق نماید بگاه صرف

فصل فی ذکر الوزراء و التعمال نکته وزراء از روی دلند

اما بعضی که خیال زرد در دل دارند وزر بر سر قلم ایشان میرود قطعه

وزارت ست ترا زوی قلب از آن معنی	که هست مشرق دلها محل رای وزیر
وزیر بار رخ ورد از وجاهت ست ولیک	ز نیش نالهٔ مظلوم زیر پایش زیر

نکته الف صورت قلم دارد و نون دوات را گویند مردم دیوانی باید که با خلاق ملکی آراسته باشد وگرنه دیوی باشد

الف نون بر کنار نهاده ابیات

هست دیوان دین و دانش در میان	هر که دین بگذاشت بیند وای زان
حرف علت در وزارت صد برین	کآخر از علت کند زارت یقین
در وزارت از الف چون کلک راست	گر نباشد آن الف وزرت بجاست

نکته کلک در حساب عین ست زیرا که هفتاد است و عین نیز هفتاد اشارت ست بدانکه محاسب باید که چون نرگس دیده خورده بین بر کلک گمارد و بواسطه او ذخیره حاصل کند فرد

چاه ویل افگند قطعه

از الف یک بین و زهی نقش صفر	ده ز قلب و پیاپے در شمر
یعنی از یک آه کان ظاهر شود	چون ز قلب آید نماید ده اثر

حکایت یکی از ملوک را عادت آن بود که چون یکی از اغنیا پیش او آمدی هزار درم رعایت نمودی و این را بر تعاقب اعاده فرمودی و گر درویشی پیش وی آمدی چیزی ناقص در دامن او افشاندی یکی از ندما گفتش معدلت آن باشد که روی مسکینان را بر عین اعیان پیش دولت تقدم و رجحان باشد گفت نشناخته عادل آن بود که ضمیرش الف و ارعمود منیران عدل و احسان باشد یعنی یکجانب دل و حوصلهٔ هر کس در کف امتحان می نهد و از دیگر جانب زر در مقابلهٔ آن سیدهد

بیت عربیه

رعی العادل حد کل آحاد	فلو لم یضمن حده فهو عاد

و الف آخر به تیغ مراعات حد و سیاست اگر تیغ الف اول
بنیگذند مرا بماند که بر مروت دلالت میکند و اگر الف آخر بنیداز ند
امرا یشان را هیچ اصل نماند و اگر هر دو الف نباشد لفظ مرگ
بر تلخی عیش دلیلی است بایشان بماند **قطعه**

تیغ شاه ست بر سر امرا	ور عقب تیر آه از فقرا
عیش مرشد میان آن معشر	که میان دو تیغ دارد مر

نکته الف آه تیر است و دایره ی دور سپر آن تیر در مقابله
سپرهای دلها - آهنین ظالمان ست سپر در برابر تیر دیده
سهگین این کمان **فرد**

آه دلها آمد و بر اخذ ها شد مشتمل	یعنی اهل ظلم را آخر بگیر آه دل

نکته ای درویش الف آه رسن است و ها حلقه چنبر تا بدانان
چنبر و رسن جانهای ظالمان را در چنبر حلق بسته کنند و یا پشتوانه
گناه فی جیدها حبل من مسد از رسن موی صراط در حلقه

تا کہ برشش دلالت میکند واقع شدہ یعنی چون پادشاہ در
سیاست یکجہت باشد در شش جہت قاصدان مملکت را
ازوی نومیدی حاصل آید **فرد**

سر از شرمندان نبرد ہیچکس مگر	شمشیر شہ کہ مشی کند درمیان شہر

نکتہ سخط پادشاہ کرمخوی آفتابی ست برخط استوای مملکت
کہ روز روشن رای عادل وشب ظالم تیرہ دل درپیش او
یکسان ست **بیت عربیہ**

عصب الملوک نظیر عصب الصارم	فی القلب بضع من جواہر حرفہ

نکتہ دو الف پادشاہ اشارتست بہ تیغ وقلم کہ آن تیغ بدر آید
ونیم میکند وآن قلم درمیان شہی یعنی آرزو پردۂ نعم توسط
می نماید **فرد**

ہست کار پادشاہی این الف ہا مو تلف	بد شہی باشد کہ شد محروم ازین دو الف

نکتہ الف اول امرا اشارت ست بہ تیغ سرکشی وجبّاری و تجبر ریاست

مجال دو چار نباشد

نبود دل شاه جز یکی و زپی جاه | چون شد دل شاه دو شبه شاهنشاه

نکته امیر را که می در درون باشد شک نیست که رای او در ضبط اطراف واژگونه نشود و ملک را که مل در سر باشد یقین ست که دامن ملکش از کاف کفایت محجوب شود قطعه

سر نه بیند عسکرش را پادشاه | چون بپوشد دیده اش سکر سراب
وانکه اول خورد و برکت تکیه کرد | بسکه جوید ملکت خود را خراب

نکته مردم بدخصال دوست و الف و او ملوک تیغی ست که میان دو را دو نیم می کند و تربیت از زال ستم ست و تا رستم رشته این یکتا که اجزای سم را بهم می پیوندد قطعه

میان واو و الف راه راست دان بهشت | دو دال دولت دین همناست از دو طرف
چو بای باغی راجع شود بگمراهی | کسیکه راستی این الف بداد از کف

نکته در لفظ سیاست یاس که نومیدی ست در میان سین و

شه بظلم از سرِ گدا ببرد | حاصلِ ترک خویش را بیند
دان غنی کز عنا تنش نبود | خالِ روی غنا عنا بیند

نکته پادشاه را با دغرور بر سر باشد و آه مظلومان در عقب او در میان همچو شین جز سر شین نباشد **قطعه**

کشد چون خسروی در خوی بدسر | بتنگل آن خسروی خر بست باید
کی آمد شه دگر سوزد دلے را | مخوان شاهش که باشد داغ آن کے

نکته پادشاه را از خود حساب جمعیت اسباب پادشاهی وقتی مسلم گردد که امر سپاه مرتب و منتظم دارد در یاب که چون پادشاه را بحساب داری حاصل او تمام جیش شماری **قطعه**

پادشاه را آورد ملکِ سلیمانی بدست | بی سپه چون مور گردد پایمالِ هر زور
ور دلیلی بایدت بنگر بلفظِ پادشاه | کمتر ازوی شد سپاهی نماند غیر مور

نکته کی پادشاه باشد و قلب او یک اشارتست بدانکه پادشاه باید که یکدل باشد تا عدوے دو دل را بادی

نهادے و تلخ نشستی وگاه پای تالم در دامن فراغ
تفرغ کشیدی وغنین ایستادی کسی گفتش تو تا کی پاکی که دیگران
بازی بازی اند گفت ندانستہ که جمعیت عید آنکس بکف آرد
که زر بر دست وارد فرد

عید را گرچه سراپای بود عد نعم	عی بود چون نبود دال دلیلش بدرم

الباب الثانی فی ذکر الملوک و اعوانهم وفیه فصول فصل فی العدل و الریاست

نکتہ عدل پادشاه آن بود که چشم بر دل درویشان دارد و
ظلم او آنکه سایه بمهری بر سر مسکینان اندازد و ندانند که چون
حضور دل درویش رخت بر بندد و ریش از فتوح غیب
گشاده بماند که دران در الف دار و از جنان را مشاهده نماید
و مسکین چون ترک سر کند سنگین دقتش درمیان بماند که بدان
سر رشتہ علائق قطع کند تا لائق حق شود قطعہ

گر حکم عید چون شود امساک منقلب	عین هلال بر تو دهد عرض کاس ما

نکته صادمانع ست دائم مار یعنی صائم آنست که بصاد صبر مار شهوت را سر کوفته و ممنوع دارد **عربیه**

یا صایماً لق جوف القلب عن دلسن	الصوم فی القلب موص عن زد ایله

نکته ای درویش قلب بعضی که در شعبان شعبان نشیند از رمضان جز تفرقه مرضان نه بیند **فرد**

هر که در شعبان شباب شد چشم مار از شوق دوست	صوم او کوهی بود در زیر چشمش گشته موست

نکته سحور خوردن در دنیا موجب شرف و آبروی دندان ست و در آخرت وصال حور جنان **فرد**

هر که او دندان کشاید در سحر	حر بود در روزهٔ ایمن ز خر

حکایت کودکی را دیدند که روز عید چون عین عید چشم بر دیدی یعنی بنعمت دیگران کشاده چون طاء فطر در میان فرد رفاهیت تو انگران شکم خالی مانده و گاه روی ملالت بر سر زانوی تحسر

یا از میان میقات بیرون برید که نه محل مقت و انتقامست قطعه

مرده دان نقش مروه مرد را	در صفا سعی صفا جو در صفا
از تکبر با مگو تکبیر را	یا مکن صوت منا را در منا

فصل فی الصوم و ما یناسبه اسم مبارک رمضان

رضای حق ست با من او بر آمخته و روزه روزی بغایت ست

بهای هیبت او پیوسته قطعه

باشد حروف روزه مقطع ز روی لفظ	یعنی که روزه قطع نظر شد ز ما سوا
آمد بهای روزه بهای هیبت ز حق	زین روی روزه شود منتهی بها

نکته صام صیاد صورت چشم ست و اسم یا صورت پا و سمای اوا اول ید و الف هیئات قامت و میم شکل مداخل و مدارج بدن یعنی روزه دار باید که بتمامی اعضا روزه دارد تا بصورت و معنی صیام رسیده باشد عربیه

جرد الی مساک من الشرک الف	ز امساک روزه گر بودت آبرو هوا

بیت دل زان یا اگر گردد تهی	بت شود یعنی هلاک و گمرهی
سینه ات کعبه ست دل از زمین و شر	با سواد و سختی اندر روی حجر
گر رسد بر مین تو زان یا ضیا	یابد آن سنگ از زمین الله صفا

نکته ای درویش الف و دو لام کلمة الله نموده از سر ستون حاجات ست و حلقه های هیات حلقهٔ در او عقدهٔ مفاتیح الغیب

لا یعلم الا هو ابیات

بیتِ دلت ای مقیم درگاه	معمور کن از حروف الله
تا بر تو کشاید از نظرها	ابواب هیئت و فتوح درها

حکایت دو حاجی در اقصای حرم میم محبت را بیای بغض بدل کرده بودند و حرب انگیخته از سهم سر سنان بر روی هم میکشیدند و از صدم صدمت صد مشت بر دهن هم میزدند کاملی از ان فضیحت بر آشفت و از کمال نصیحت گفت الف نیزه در میان حرم بکشید که در میان حرامست

مکنون ست که سطح مبارک آن بدان برپاست در لفظ بیت نیز
سه ستون الف محضر مخزون ست که الف با و یا و تا ست و در
اسم قلب که بیت الله ست نیز سه الف مضمون ست که
الف قاف و لام و با ست پس بحکم الظاهر عنوان الباطن باید
که فضای قلب مومن نیز لبه الف ایمان و اسلام و احسان
مولف و معمور باشد و تا با تباع سه الف اقوال و احوال
و افعال مقوم بنیان بیوت استقامت و دعائم شریعت
و طریقت و حقیقت حاصل کند رباعی

دانستن علم دین شریعت باشد	ورد در عمل آوری طریقت باشد
ور جمع کنی علم و عمل با اخلاص	در راه رضای حق حقیقت باشد

ابیات

بیت کل در کعبه تمثال دل ست	بت بود بتی که از دل عاطل ست
یا بود حرف ندا از حق بدان	بیت دلها را از و معموردان

گر میقات رسی و بودت آن یارا | هست میقات تو مرفات معانی یارا

نکته هر که در حرم احرام بست و بحرم محترم کعبه پیوست الا بوبلیه قربانی بقرب حضرت رحمان نشتابد از ان حریم غیر از حرمان چیزی نیابد این نکته دریاب که حاصل حریم نخست در حساب

قطعه

هر که قربان کرد از روی حساب | خوان جشن خلد را بیند مدار
در برین برهان طلب داری ببین | اینکه قربان جشن باشد در شمار

نکته اجزای بر کعبه حاجی را دلیل بر آنست که چون با رنیکوکاری بسر برد و برگردد و لقای رب بیند و ازکان حرم مشعر است بدانکه چون حریم حریم بمیم مطاف رساند و عود کند مرح عید یابد

قطعه

گر می عشق بود در دل محرم که زراه | باز چون گشت مرحم شد و مغفور بدان
هست از غیر حق آزاد دلش در شد شد | از سر جهل بیک نقطه تواش محرم خوان

نکته ای درویش در درون بیت کعبه سه ستون الف بگیر

وفضول وازصفات صفت ملک رحمت وازمنان من حق و
نعمت وازعرفات عرفرافت وازمزدلفه مزدولف والف

ایفاء الفت پیش بازش آید **قطعه**

برسرقافلهٔ راحله بادیه بین	اثرقرب خداوندجهان بروی نما
مطلع مسجدوطوفش نگردمس حجر	مطمح نورنظرهای الهی زصفا

نکته هرکه خواهدکه احرام گیرد اول بایدکه چون الف مجردوعریان
ازحرم کناره گرفته برحرهوای حرم ثابت وصابرباشدومس
مسجدازروی جدنمایدوچون الف احرام بعدازبوسیدن

سروپای حجرحلقهٔ میم مکه گیرد **فرد**

الفهای احرام دردین تبع نهاست	درارکان حج جای حجاج ازوراست

نکته میقاة خمه که حروف میقات بران دلیل ست حاجی باید
که چون بوی رسدحواس خمسه راجمع آوردوازتفرقه قیامت

اندیشد **فرد**

یعنی افزونی درم منجواستی اکنون ازجودجوی باسردستت پیوند
نمی گیرد گفت مگر اینحرف نخوانده اید که مستحق که حق خود بهرزه باشد
باید که جرئت نبوده باشد قطعه

ذات مسکین چونکه شد بی عاقبت	چون سگی افتاده درمی بنگرش
ارمل ارمل آشکارا می خورد	اره می باید کشیدن برسرش

فصل فی الحج وماینا سبها سروپای حاجی بجیوه طیبات

آنگاه زنده شود که دردل جارا قلب سازد یعنی دل ازمهر
خان ومان بگرداند وچون حاولام راحله درراه حل نزول کند

بیت عربیه

من کان فی عطش الی المیقات ساق راحله	والله فی میقات یوم الحشر ساق راحله

نکته حاجی که ازروی حاجت چون قاف برسرقافله تمکین تمکن
ورزد وبراوج راح راحله چون باد ازسربادیه بگذرد وبحرم
حریم رسد شک نیست که ازحطیم مقبول وازحجر خط گناه

گذر کن از سر سیم ذخیره چون معدن | که بر اثر ز عطای خدای یم بینی

نکته عین عشر سپر زرین ست در پیش لشکر شر و الف خراج تیر لیست در قلب چرخ بهر دفع فتنه و ضر

قطعه

پادشه میبر داز مال رعیت ده یک | ده بود یا دالف یک بعد و نیک بدان
یا کمانست الف تیر که از وی بکشد | تا کند شه ز سر خلق بدان دفع بدان

حکایت گدائی بود که در تملق کردن چون کاف گردن کج کردی و چون دال قامت را خم دادی و بر عصا چون الف تکیه زدی گاه سوال دندان بر سر والی شهر فرو بردی و وقت التماس برای دنیا روی روی دینار را بر هم زدی زر او از جیب عجب بودی که بر کنار افتادی ده در نام او نادر بودی که در می خرج کردی قضا را چون رای بد در شب شراب افتاده و روز یکه بصورت عسرت حاصل کرده بود چون عین عشرت در سر شرت شرب کرد گفتند ش چگونه بود که اول از طمع بزر زحم

بود زخیل بلا امن اهل ایمان را | چو زین سه حرف بود شان امور دین بصواب

فصل فی الزکوة وما ینا سبها نکته در لفظ صدقه اجزای

صدق که بر حرف بی کپنج ست واقع شده یعنی صدق دعوی

ارکان خمسهٔ اسلام باد ای صدقه مسلم ست فرد

صادِ صدقت بر سر وقتِ دلراست | چشمی که دقیقه های دین ان پیداست

نکته نصاب زکوة زر که ببیست نهاده اند از روی لفظ تبرک است

یعنی تیر زر ست و کاف بیست هر که درین تبرک قلبی کند

کربت بیند **بیت عربیه**

الزبت المرء لولاء راء رفد فی الاثر | والنصر لولا وجه بخلان له فی البدو ضر

حد نصاب زکوة نقره که از دو صد و پنج ست صدقه مقبول و موافق

و لفظ صدقه بران عدد دلیل صادق که صاد و دال مرکب

صد هست و قاف مفرد صد و هی پنج در عدد **قطعه**

اگر نگاه نداری دل فقیر بسیم | نگاه کن که سراپای سیم سیم تنی

نکته ماموم که از برای آبروی وریا بمسجد رود چون آبرویش نماند در آتش ندامت وخجالت موم شود وامام که بطمع نفع دنیا امامت کند چون جماعت پریشان شود مجاعت ببیند **قطعه**

گوشهٔ محراب چو شد منهدم از حرص	نقش نماید خراب خانهٔ تمکین
عاقبت المقتدین حسبه دین	خطهم المقت حیثما فد الدین

حکایت موذن بد آوازی بود که لام صلوة درمیان صوتش چون زره درهم پیچیدی ومد الف اذانش همچو تیر میان اذن نشستی در وقت بانگ نماز چون اجزای او مکرر گفتی ودر دل شب هزار دیده از شغب او نخفتی گفتند ش تاکی از بالای منارهٔ میم دهان کشاده سازی وآتش بزیر اندازی گفت نشنیدهٔ که چون بنای منار ازنون نغمه اذان خالی ماند ماری باشد که

جز پیچ پیچ واو اهیچ از وحاصل نشود **قطعه**

منار چون الف وحلقهٔ در مسجد	چو میم وحلقهٔ نونست طاق در محراب

اورا دانی عاقبت ازان حضرت رحمتی استقبال تو نماید که در مقابلهٔ عظمت و کبریا لائق جلالت و بهاء او باشد **ابیات**

نماز اول الف آخر بود ها | الف یک هی بود پنج از عدد ها
بدان حدِ نماز از وی درایام | که بس یک قبله ات در پنج هنگام
الف با با بود آه ای نکو خواه | نمیدانی تو سرِ این بیان آه
که هر آهیکه از صدق و نیاز است | بدین درگاه شامل بر نماز است
چراغِ راه پاکان آه جان است | دلِ طاهر همه پر آه ازان است

نکته قلب صلوة کلمه لا واقع شده که علامت نیستی و فناست لاجرم مصلی باید که درمیان فقر و فناء خود را حاضر و حضرت لم یزل را ناظر داند تا بمعنی لا صلوة الا بحضور القلب رسیدن تواند **قطعه**

لای صلوة را که بوا و مدت بچشم | دانی چرا الف شود اندر گه بیان
یعنی نخست نفی کن از خویش جهت نظر | وانگه بذکر ایزد یکتا کشا زبان

در رکوع آنکو نه ببیند پشت پا	بسته بر چشمش رکو جهل و عما

نکته سر از سجود برداشتن و بقعود نشستن مستعد یافتن فیض نعمت وجود حضرت واجب الوجود ست بنگر که چون سر از سجود برداری جود یابی از قعود سر فرود آوردن و باز بسجود رفتن عود و رجوع است بمحل قرب و رحمت معبود دریاب که چون از قعود سر بنهی

عود بینی قطعه

بنده چون سر برآرد از سجده	صدهٔ خلعتِ سری یابد
باز چون سر نهاد از قعده	عدهٔ راه سروری یابد

نکته ای درویش مبداء احرام نماز کلمه الله ست یعنی الله اکبر و ملجاء اختتام هم لفظ الله ست یعنی السلام علیکم و رحمة الله در ابتدا بعد از ذکر الله لفظ اکبر گوئی و در انتها پیش از کلمه الله توسل برحمت جوئی دریاب که چون از ابتدا تا انتها نماز دل را حاضر و ناظر حضرت بی نیاز به نیاز گردانی و مبداء معاد حضرت

محیط بردہ بابیت عربیہ

لانحش نقصان ماء العسل فی البرک	اذ کنت فی سفر شقت مراحلہ
فان فاضیر صعیدا وتحم فی تیمہ	ان التیمم یم وتم ساحلہ

نکتہ رفع یدین بندہ در تکبیر اول نماز اشارت بدو الف اللہ واکبر ست از دستیاری دو الف ایمان موید و مکبر قطعہ

زان بندہ برآورد بتکبیر نماز	دست از تک بیر غفلت و شہوت آنرا
کز ہر دو جہان دست تہی مدہ ام	دستم یارب بند کر خود عالی سازا

نکتہ صاد صلوۃ کہ مقدم آمدہ مشعر بر آنست بدانکہ در نماز چشم صدق پیش پای خود باید داشت و لات خیالات فاسد را از قفا باید گذاشت و عین رکوع کہ نیز بر پایان واقع شدہ دلیل روشن است کہ در حالت رکوع چشم بر قدم باید گماشت ابیات

ہر کہ آمد چون الف اندر قیام	شد ز دین قیمش عالی مقام

چون سر بد بشوئی دال ماند که دلیل چهارست و بعضی که چون از سر
دست دست باز دارند فرایض وضو شش شمارند این دست آویز
بدست آر که چون سر دست بشوئی ست ماند که شش در شمارست **قطعه**

گفت نعمان فرض ام در چار امر اندر وضو — لاجرم ترکیب لفظ امر داز امرست و چار
شافعی شش فرض گفت و شش جهت را نور داد — در وضو باشش حروف ضو تو بنگر آشکار

نکته عین پوشست و غشیان و لام شخص انسان و سین غسل
آرد که پوشش و حجاب جنابت از جناب مقدس حضرت حمان
بآن از بدن انسان منقطع و مرتفع میشود **قطعه**

خواهی که جنبت ز جنابت شود عیان — ریز آب بهر غسل با عضای خم روان
در آب نیست کاتش عصیان بدان کشی — در قلب بین ز خاک تیمم ممیت آن

نکته ای درویش تیمم معنوی آنست که عاشق وار دست رد بر
خاکدان دنی زده پنجهٔ اختیار از غبار ظلمت نفسانی افشانده
پی بسر چشمهٔ محیط حقیقت بری دریاب که نیم عاشق ست پی بلب

نور و تازه روئی دو عالم ست دریاب که چون روی از وضو پاک
کنی ضو یابی و خلال لحیه را تخلیل خالی ساختن سبب یافتن
طراوت رش سحاب مغفرت ست بنگر که چون ریش را
خالی سازی رش بینی ببیت عربیه

محارکرته الملتحی سن مشطه	ومن نم تدعوا للحی با المحاسن

حکایت سائلی بایکی از متحران ماوراالنهر ماجرا میکرد که
بروایت ینابیع و محیط آب دریا بروی جریان دارد گفت
غور انمیعنی آشنای هرجویاست که داند که ده در ده از روی
شمر دریاست قطعه

بوزن دو صد و پنجه من آب استاده	چو طرف جو شمر دپاک شافعی در دهر
دلیل پاکی گفتار او بجوی بیاب	شمار دو صد و پنجاه ارکنارهٔ نهر

نکته بعضی از دست نشینان چون بر عزم آبدست سر دست
بشویند چهار فرض وضو در نیت بجویند این نکته از دست مده

الف اسر بر سر او برافراشت و او چون اسلام در میان آلام
دندان ابتسام کشاده داشت یکی از سائلان همدم چون الف
دران سیلان دم زبان کشیده و خنده را سبب پرسید
گفت ندانسته که ثبات شهادت مومن آن باشد که چون
شمع منیر پیش تیغ تقدیر خندان باشد و این معنی در لفظ مومن
رعشن افتاده که شمعی ست در پیش حد تیغ نهاده **قطعه**

از سر شادی دل مشرک اگر خندان شود	همچو شین بنید ز حرف مرگ در گردش نشان
در دل مومن ز عمل جور بینی کشته	مومن حق بنید محیط خویشتن از هر کران

فصل فی الصلوة وما ینا سبها سید عالم

صلے الله علیه وسلم نماز را بجوی آب تشبیه فرمودند و فیض این معنی
در لفظ نماز پیدا ست که در اطراف تر و میانش ماست **فرد**

نماز آتش حرص و هوا نشاند باز	ازان نماز نم آمد بلفظ و بر سر آز

نکته شستن و پاک کردن روی در وضو موجب دیدن

حکایت والی بود که بر اهل ذمه چون میم ذمه بتشدید و زجر دهان کشادی و اهل کتاب را چون حرف کتاب زیر شکنجه کاف خطاب تاب دادی گفتندش ازین ملاعین که در عین ذلت مدام چشم بر قدم ملاء ملت اسلام دارند که حاجت که جزیه بضرب حربه ستانی گفت معین است که تا جهود را دو چشم از سر برنکنی صورت خود ننماید و ترسا تا حدیقه تیغ از قفات نه بیند ترسان نشود **قطعه**

بیگانه را چو خانه تیرست با چشم	پیکان تو تیز از رخ بیگانه دار میر
ترسا سپر بر و کشد از ترس تیغ پیش	بر هم کشد جهود رخ از سهم پیش تیر

نکته یکی از اهل تسلیم با جمعی از اهل اسلام احرام غزا بسته بود چون لفظ اسلام بزیر الف حسام سلام خود دانسته از قضا چون قاء کفره در گره کمند ایشان اسیر گشت و چون قاف قید با صد سختی دستگیر و اسیر شد یکی ازین دونان تیغ چون

باشی رباعی

چون عزد وکون دین پیغمبر راست | کار همه شد زدین پیغمبر راست
پیدا شده روی راستی از قدمش | زین روی قدم در اسم پیغمبر راست

نکته ملحد میخواهد که بکلک شرک رقم نفی در کلام حضرت احدی کشد بنگر که در الحاد حرف نفی یعنی لا در کلمهٔ احد کشیده و فلسفی میکوشد که بقلاب عقل خود رخنه در حدود دین محمدؐ کند سیف الله است آورده بین که لفظ فلسفه فل که رخنه کردن است بر سفه نهاده است **قطعه**

ملحد آورد دست مدد پیش از مستی جهل | می نه بیند حدت حد شریعت از قفا
فلسفی را فلسی از عقل ست پیش و پس حرف و طرف | خلق را راند بدان از گنج شرع مصطفا

نکته کبر را خاصیت اعتقاد تنویه چنان در ظاهر اثر کرده که اثنینیت در مراتب حروف نامش ظاهر است **فرد**

شد از توحید حق غافل مجو سی | چو داری یک خدا ای دل مجو سی

پنج و سی مشتمل یا بی قطعه

یکشهادة باصلوة خمس سی وزصیام | وزز کوة زراد ابا بیست مثقال نصاب
هر کرا جمع این عدد ها نیست کز فرزند نوح | باشد آید در هلاکش لیس من اهلک خطاب

نکته ای درویش حرف نفی در اسم خود کش که اسلام حقیقی آنست
وبنای آمانی را بر هم زن که ایمان را این نشانست مثنوی

پا بنه در عدت راه فنا | در عبادت گر همی خواهی سنا
چشم بر پای اخلا اله | دار اگر میخواهی از اخلاص جاه

نکته ای درویش الف اسلام اشارتست بذات حضرت احدی
وسین عبارت است از سیادة سرمدی سندهٔ محمدی ولامی
که از روی لغت جامع است دلیل است بر جبرئیل که رساننده
جوامع کلم فیض وحی خدائی است بمیم دهان مبارک مصطفی
والف ومیم آخر بمعنی هر دو مشعر است میم متابعت حضرت
محمدی را سلمان صفت تاج فرق سرافرازی دان تا مسلمان

درمیان شدت گرفتار ماند بیت عربیه

صدق الشهادت قد یهدی	الی الجمع لولا توسطها فمنها شده

نکته ای درویش هرچه رای ترا از آخرت منع کند کفر است در لفظ کفر بنگر که کف منع است برروی رای آخرت نهاده و هرچه دست دلت را به تیغ تجرید از علائق کوتاه کند دین اله است در کلمه دین بنگر که دست دلت بنون یعنی تیغ منقطع

یافته قطعه

در مذهب عاشقان غم جان کفر است	وز نعمت وصل دوست کفران کفر است
از تفرقه فکر خویشتن باز آر	کز روی لغت فکر پریشان کفر است

نکته ای درویش یکتای کلمهٔ توحید از الف زبان و پنج نوبت نماز بحضور پنج حواس جنان و سی روز روزه ماه رمضان با تلاوت سی جزو قرآن مغتنم دان تا در زمرهٔ اهل الله داخل کردی در حروف اهل الله بچشم انتباه نگاه کن تا بر عدد یکی

ازادای صلوات میزدند ولام که جامع ومقلوب مال است
دربیان زکوة لن تنالوا البر میخواندو الف ثانی از سر استطاعت
طریق حج راه راست می نماید ودائره میم دهن بسته دور

سر الصوم جنته می آراید ابیات

جزو مومن بست شش درین	حرف او نیز شش نمونه ببین
میم ملک ملک تعالی دان	مبدع ما مهیمن سبحان
واو وحی کتب زواهب گیر	باز میم از ملک نشان نظیر
نون نشان از نبوت رسل است	پی ز بعثت حساب جزو کل است
ہی همه چیز دانی از تقدیر	خیره شده ببین بضمیر

نکته های دو چشم شهادت دو دیده است که بدان
دو عالم را مشاهده نمایند و الف صورت زبانیکه براستی
توحید بکشایند هر کرا ها و الف شهادت بدرستی وراستی
گواهی ندیده بواسطهٔ آنکه ها و الف برای گرفتاری موضوع است

در نجم کلکم چو کشند آن الف	بخت مرا نام شود موتلف
چشم کشاده دلم از قلب وا	تا رسدش از دل پاکان دعا
از پی جذب وکشش مزج بال	نقش خیالِ سخنم بین حبال
هست درین رای گدارا قرار	تا زدلش خلق بر دیا دگار

الباب الاول فی الایمان والاسلام وفیه فصول فصل فی المیامن الایمان

نکته الف اول ایمان تیر کشتی نجات است بر سر یمان یعنی دو دریای غیب وشهادت والف ثانی شجره توحید ست دروادی ایمن سعادت فرد

بر سر ایمان الف ان میکشد تیغ یمان	تا کند زین دار قطع ماسوا از یمن آن

نکته حروف خمسه اسلام که بنی الاسلام علی خمس مبین آنست الف اول اشارتست بانگشت شهادت که از الف اشهد ان لا اله الا الله خبر میدهد وسین که مقدمه اسلام ست

ششم ده هزار بر دوارند از قید ششدر حریف امل طویل گشاد
می بخشد باب هفتم در که ایست از درکه های سبعهٔ ابواب
صفات سباعی شهوات که هفت عضو را چون هفت اورنگ
از تفرقه زای زلت بلت علت میرساند و چون حارس
زندان هفتم سیاه روئی نخوست مید هد باب هشتم
چون فلک ثامن باجتماع ثوابت فوائد متفرقه در کشاینده
خلد مثمن ست واز ختم ابواب این شبستان حیات برحای
صباح نجاح و فلاح باشد بیت

فلک البروج ۱۲

درکشادِ این شبستانم امید خلد گشت	ختم ابوابش ازان همچون بهشت آمد بهشت

نکته امید بفضل افاضل و کرم اکارم آنکه از عین رضا چشم
بر میم مکارم دارند تا عمیم کار نیکو شود و از میم حرم این شبستان
عین عفو دور ندارند باخر و معفور گردد قلم سیاح را
الف وار بر سر صلاح بکشند تا اصلاح یابد مثنوی

از الف تالیف اسلام سلام می گوید و بر نون ایمان که هلال
فلک اول امن و امان ست ایما می نماید **باب دوم**
بارگاه ملوکی ست که در دولت را چون والی مسند دوم
از عطای عدل رو سیاست دولت میگرداند **باب سوم**
از مثلث طیب اخلاق علما که بواسطه سه انگشت قلم جیم
جدال از روی دلیل کمال چون مثلث زهره بر فلک سوم
چنگ میکشاید **باب چهارم** بر رباع مشائخ و عباد که
عبای بر روی چار حد جاریه دنیا را بعه و از خانه انداخته اند
به پیشوائی دال درایت رایت مهر حق بر فلک رابع افراخته

پنجه

باب پنجم پنجه ایست که در زاویهٔ هدایت پنج حس را زیر پای
هیئت حس اعراق چون پنجهٔ شیر بیشهٔ پنجم بت بد
اخلاق می شکند **باب ششم** منصوبه ایست که از جهات
سته فاردان خانه گیر حرفت را که از سعادت مشتری بر بساط

قطعه

روضهٔ نورِ دلش از رهِ عیان گشته برگ کرب دل زو برکران
بینی اندر تن ز عکسِ او توان یابی ار معنیش از جانها جهان

نکته از روحات روح نبوی نوری بدرون دل از پا افتاده رسید و قبول طرح این نسخه برایت روایت رو نمود و طرز این تحفه بطور جدید و بخت سعید بدست آورد و این سواد را

شبستان نکات و گلستان لغات نام نهاد قطعه

گلستانی از عبهرش دیده را بهر شبستانی از روح دل حور را جان
جمالِ معانی نهان زیر حرف چو لفظِ بتان در میانِ شبستان

نکته ابواب حدود حریم این شبستان چون لفظ حریم بهشت بهشت افتاد و رای صافی بر دریای معانی کشاد تا ازین هشت باب چون حباب صورت جناب عرضهٔ دهد و الف کلک انتساخ احباب بر سروی سایه اندازد **باب اول**

دادم دیدم که ازان عتبه خانه چشمم بنیاد تبه را راه نمای نور دل
از اجزای درون روشن شد چشمهای هجوم معانی با نقلاب
موج چندان در منظوم بر کنار سینه مکدر ریخت که آنرا از کثرت
دل رد کم توانستی کرد در مطلع شب بیپایان سودای آن
از سواد الفاظ و معانی معما شبستانی دیدم پر آبکار بدائع که
چون پری بر روی جنان آن حسن می نمود و چون پرده از روی
آن شبستان برداشتم بستانی دیدم دوش در محبت یعنے
در و دروی روح نمود و ریحان گلستان را بهم برزده
حیران میساخت با دل متفکر سر افگند گفتم **بیت عربیه**

اللیل حبلی با الحظوظ و لیلنا	بالحص حاملہ لیحصل نیلنا

فیض را در یاب و ازین دریا دری بر سر آب آر **قطعه**

که کشتی دامان آخر زمان	زمایا دگارے بود در جهان
وزین آسمان آفتابی بر آر	که ماند بسی اسم تو در امان

چشمهٔ در قلب مانی چنان می نماید که پهلوی دفتر ترمی شود و گاه
از الف خامهٔ سر بریده مه فرسایم از تصویر بتان بیان چهرهٔ آزر
بدان گونه می کشاید که طبق ارزق فلک را درون پرزر میگردد ابیات

چون زر خور بسر کشد طارد کلک تیز من	عین عطارد آورد از فلک ضمیر من

نکته دور ها بود که از دل شکسته آفتاب وار این مهر سر بر میزد
که از نظم و نثر نسخه تو لیسم که انشای او آشنای دل دوستان
و خط او نقش خط همگنان باشد قطعه

چمن دل ندیده بر صفا او	قصد فهم کسی چو پای صفا
فکر بیدل ز فرا و روشن	طیب پیچد ز طی او پیدا

نکته در هنگام اختتام کتاب حسن و دل که مطلع و مقطعش حل
دقائق عشق بازی و غایت فحاوی آن حاوی نعت سید عالم
صلی الله علیه وسلم بود شبی دل را که از غایت شگاف
کاف می نمود برای عرض استکانت در ان آستانه اعتکاف

چشمهٔ آبدار کشاده اند که کف کفایت او هام فرسوده تا بایت بحار
ضمیر ایشان رسیده ابیات

بمیدان نظم از کلام مخیل	از سر مخ معنی برآورده هر یل
زحل معاو شرح سخنها	بنعای بجد رسیده دهنها

نکته این ضعیف با وجود آنکه چون مو در میان غموم مغموم است
و در زیر دندان افعی سموم هموم موم عربیه

بطنه خاوی و فلس تخته	یدعی صدر اکمیم المفلس

نکته پیوسته از غایت هم حلقه کمند میم هم بذروهٔ عالم علوی
پیوسته تا معالم ابداع بر طباع جلوه نماید و اختراع اختراع
برافق سما را سماع برآید ابیات

جلوه های فیض تو بر رای من	نور خورشیدست بر اوج سخن
هر که زین خورشید گشتش خورد و شید	هیچ مه بر مهر رای او رسید

نکته کای کلک پاکشیده گل رخسارم از رشحات عین معانی تا

معانی در وی قائم ست و اسپ تخیل بهر کوی که باز گردانیده

پیشش طی آمده قطعه

از خامهٔ مریخ وشش خارخبندی شد رقم	در ترکتاز معنوی جندی نریش ارجشم
طاس فلک گردان شد و در پی چو مهره هر کجا	طبعے بساطی خوانده خوش نقش نشاطی از قلم

نکته عین عصمت چشمه ایست از سلاست زبان و عذوبت بیان که در عقبش حسرت راجز صمت حاصل نیست و کاف کلک کاتبی برایت یعنی بر و معانی نقشی آورده که مشتری چنگ متابعت در دامن او میزند قطعه

عصمت دلش از نور زکا بوده منور	تا آمده از مصغ دلش چهره دُر افشان
در کاتبی آنرا که شده نور بیان جمع	کی در دلش از مهر بود تاب پریشان

القصه شهسواران میدان بیان چندان بتاز تخیل خیل معانی را جولان داده که سم سمند افهام خورده بینان سوده تاند یعنی همتای ایشان یافته اند و آشنایان عمان معمی چنان بسر موی

اوجی ست مصور او حدیرا که گرفت | در سایهٔ او چو تیر بر جیس مآل

نکته ناصر در آتش بیان از چشمه صاد عین حیوان ظاهر کرده و یک نقطهٔ که از رشحات اقلام برچمین حروف نامی ریخته ناصر شده بیت

بنای عشق سراپای تافته ناصر | بلفظ او دل سامع ازان بود ناصر

نکته چشمهٔ میم سلیمان با الف ما محیط معانیست نمی بینی که سل که کشتی ست بر زبر دارد دونون که ماهی ست در زیر بیت

حرف اول سلمان سل ست و آخر مان | که فن شعر از و پرس و دیگر ارامان

نکته اگرچه الف و فای حافظ از ملالت و طعن کلمه و ملاست در خط اهل طرب اما در نظر تیز بینان جای او شکل پیکان ست بر الف تیز پیکر نشاند تا هر فظ غلیظ طبع را در پای افگند بیت

طبع حافظ هست جالا لا فظی مانند تیغ | بر نظر افت جاف رافت ریخته او بید ریغ

نکته عرایس نفایس انفاس شیخ خجندی را خاصیت که پری در وی حیران ست و بساط انبساط بساطی بسطی دارد که منصوبه قلب

درمیان نقش دو چو نخل گفت و گو انگیخته و عین عماد برای دام دل
از سلسال بیان آب و ان در شمر آورده قطعه

از رشک سرو ستان همچو نی ارد ستان	دارد ز نخل خاجو بر جوش او خ دل
وز خامهٔ عماد ابر از گشته دامع	بر روی دیده بنگر سر عماش حاصل

نکته سرسبزی حرف اول خسرو طوطی شکر خای هندست که بر سر
سرور استی طبع بلند آشیان دارد و شیرینی مطلع حسن علاوهٔ
حلاوهٔ سخن است که بدندان نی قلم سپوسته شده قطعه

شد نظم خسرو بحر هند آب و سواد او نگر	طوطی کلک او ز نی آورده حسن رو نگر
از حسن شعر ترحسن آورده در کف بحر ها	حسن بر سر نون قلم زاد از موج او نگر

نکته سواد ترکیب جلال در دیدهٔ تکلم جلای مردم ست و او حدے
طوطے بلاغت بیان او تا حدیست که شمع الف قلمش بر
سواد وحی دلیلی دارد در باعی

در باغ سخن بلبل بستان بمقال	لاله ست به پیش غنچه جیم جلال

نکته سین سعدی آره ایست بر سر اعدای یعنی دشمنان سخن دانی وعین اوو دیدهٔ اوستاد حاذق ست در سدی یعنی تار و پیای معانی ودال او رهنمائی ست در سعی کعبهٔ تحقیق و پای او قوسیست در تدقیق یعنی محل سعد اکبر توفیق و گوهر نظم نظامی در مخزن شیرین کلامی نقش نظامی دارد که گوئی درمیان هر نظمی الف الفت او الماس آسا سوراخ کرده بلکه از گوهری که مکنون بحر ضمیر اوست در هر نظمی

نمی ظاهر کرده رباعی

در راه سخن کرده جهان سدی پی	سعدی که بمانده دیده حیران در وی
تشنه به نی کلک نظامی ست فرق	بنگر بنظام متفرق درنی

نکته عذوبت سخن کمال آنست که در دل همه جا دارد و عکس این آب در هر گل زمین افتاده کاملی سر بر آورده **بیت**

بوستانهای خیال از سخن عذب کمال	در همه آب روانست از انست کم آل

نکته الف خواجوی نخل بند از عذوبت الفاظ در روانی معانی

درمیان

سلاست سخن ست بیت

اطراف لفظ انوری از معنی نوشد عسل	تو در میان آن ری ببین از نام شیرینش مثل

نکته بلبل طبع سنائی در حدیقه سخن آرائی نقش سنائی می نماید که گوئی سنی مائی در درون دارد عطار را عین عرفان از طارم بیکران دقائق بیان چنان نور افشان ست که پرتو عطاری او بروی قمر تابان

میرسد قطعه

لفظ سنائیست مهی در سنی رای	کاندر میان لفظ سنی آمد ست آی
وز بسکه یافت پایه طبیب بیان بلند	عطار بین بفرق عطارد نهاد پای

نکته نقطهای حروف خاقانی خال بیکرانست بر روی سرخ گلرویان بیان چشمهای ظهیر دیده اطفال بدائع مقال ست در آغوش طیر یعنی دایه فضل و افضال

قطعه

خورشید خاقانی نگر تابنده از اوج هنر	از خافقان آورده بر بام شرف بادا اثر
جان ظهیر ارشد ز تن رفت و هست جانی هر سخن	گر رفت از ظاهر یکی لفظ او بین ده دگر

سر شعر از زیر بالا کرده یعنی از دقت موی گشته و عین او چون چشم
فتان بتان از میان شه سر برآورده گوئی قیام قیامت متعاست
که صورت شعر را چون اهل کذب دیده در میان شر است
نی نی که عین شعر آفتابیست که از قلب رش علیهم من نوره
طالع و منور است **قطعه**

بحور شعر را زآب رخ ابیات آن سحر است	که طب آورده بر سر عین طبع از وی بسا حلها
رباعی صورت باغی ست در سیرابی هر گل	بقاف قافیه سنجان قصاید صاید دلها

فی ذکر شعراء الماضیه

فردوسی از فردوسی ست در میدان فرسی دلاوری ست که اولاً در نظر
فردمی آید وسی در آخرمی نماید بیت

فردوسی ار شعر بسی سال فرد زیست	چون رفت فرد عاقبت نام او دو سیست

نکته آن سخن از الف و نون انوری آفتاب وار بر سروری دلیل روشن
است گوئی الف و یای او قمرے است که مطلع و منزل نور

سلامت

گرچه بربی آبی آید طبعش قهر تو دلیل | نیستم نومید کاخر داز باران نشان
گرچه تهدید عذابت زآتش آید هم چو شبنم | کاول او خشم و آخر آب آید در بیان

نکته الهی از تشنگی عین عفوت چون الف نحیف و عریانیم ما را از میان عذاب بیرون آور تا آتش عذاب بشربت عذب مبدل شود و در ثوب مغفرت جای ده تا بخلعت ثواب مشرف شویم عربیه

عین العذاب بنور العفو اطلعت | فی الخلد نکشف الراجین اسبابا
قد اب جرم الجرم تحت سیا بها | ان العذاب لعین تحتها ذابا

فی سبب تالیف الکتاب و تعریفه بما فی الابواب

نکته بنده فتاحی که پیش بر زندهٔ از نام خود صورت فنا نموده در حضرت اکابر که در رای دل پاک می نمایند می نماید که درین دور که هلال زرین علم لام فلک و میم آسمان را ربوده و اجزای ایشان را فلک آسمان کرده قامت الف اشعار شعار رفعت در بر گرفته و بجاذبهٔ کمند گیسوی عوانی معانی

عین ما از روی عفت پاک ساز	تا فرار از تف دل یابیم باز

مقلوب ۱۲

نکته الهی اگر چه قاف قبر ما کوهی ست در پیش بر قیامت اگر چه پریشانی قبر ما را بقرب خود رسانی چون برق از ان توانی گذشت و هر چند

قبر را که پریشان گنند قرب و برق شود ۱۲

حلقهٔ میم مرگ و اغلیست بر سر رگ زندگانی اگر نشان مرگ ما را

میم در اصورت تشبیه بداغست ۱۲

بگرم منقلب گردانی از تفرقه مکر شیطان توان رست مثنوی

از کنف تو دل اگر دم زند	تن کفن از شوق تو بر هم زند

کنف را که بر هم زنند کفن شود ۱۲

ور بود از گرد رهت همدمی	خاک شود کاخ دل از خرمی

نکته الهی دران ساعت که چون الف عریان و بی بضاعت سر از میان طین بر آریم و طیان خوان احسان تو باشیم دندان امید ما را چون سین بر سر سفرهٔ مرحمت و نعمت فره روزی رسان

۱۲ فتحی ثانی و فتحی زده کر اول سم

و دران دم که صدای چشمهٔ صاد صور بر عین سمع سم ریزد و ما را از عین عطش چشم برطش یعنی باران فیض ندای تو باشد از رشح

آب سحاب غفران دل ناپر ما را ریان گردان قطعه

۱۲ پیه ۱۲ نریش افگن ۱۲

ط نقف
درایت و گرمی قول او قف است
که بمعنی پریشانی و پراگندگی ست
و چون عین برقف می آید عفت حاصل شود ۱۲

ط
طیان بفتح اول و تشدید ثانی گردنه و گلگیر و شمع و کاز و پنجا اول

ع
ذکر ما من گوش و چون بر خیزد شود سمع و چون بر سمع زند شود سم و چون بر سم زند شود نعل و چون بر نعل زند شود سنگ و چون بر سنگ زند شود خاک و چون بر خاک زند شود هیچ ۱۲

نکته الهی اگر مغفر مغفرت و زرّی زین ستر تو نباشد تا و نون تن ما
از برهنگی در محشر نگون و رسوا ماند و اگر حفظ و من مسن تو نباشد
فا و نون فن ما در میزان قیامت بی بهره و بی وزن باشد بیت

ز آشفتگی جرم من گر رحم تو شد حاصل	چون رحم ترا صورت رحمت شدم خوشدل

نکته الهی اگر نقد طاعت ما کم ست اما ای کرم تو در دل ما بزار امید
ما گرمی دارد و لاف عفاف ما بین یعنی دروغ است اما در میانه

عین عفو تو معیّن باست مثنوی

عمر ما شد فوت در جهل و جفا	عین عفوت می فگن بر فوت ما
ای بباد از قهر تو عین عباد	چشم ما را سرمه بویت گشته شاد
بوی لطفت تا بچشم جان رسید	همچو شمعش روشنی شد بر مزید
چشم نادیدست از تو نقش خشم	می سزد گر دمع خون آید بچشم
عین انعام تو در قلب انام	می نماید بحر دل ار رحب و کام
عین ما را بر سر ما گر عماست	در نما نعمای تو دیده نماست

چون از حفظ حفظ نباشد فنا ماند من کرمنی من ما واحسانها ست چون بر دو نون ماند ر سکیب بنا ر نون فن عمل محال شود ۱۲ از بوی شمر اسم بر بخ بوی است ۱۲ یقین است که بر چشم ما ببوی او شاد دهد ۱۲ و چون لفظ بو کرم او و چشم است با چشم کرم او عین است بسیرند شمع وجود دیگر ۱۲ رحب مقلوب بحر یعنی فراخی دل از برای خواستن و خوشوقتی ست ۱۲

والف انگشت مبارکش ترکیب ماه را دو نیمه کرده واز میان خاتم جلالت بحبت ختم رسالت انگشت نما شده عربیه

ملک النبوة میمه کان خاتم	لک خمه یا افتخار العالم

نکته هر که چون صاد چشم بر حب صحب او نهاده صورت صحت امور اعتقاد یافته و هر که ولای اولاد او در دل نهفته او یعنی واو میه فساد ازوی کناره گرفته قطعه

ببین در آخر اصحاب خواجه پی بدان	که عاقبت بدو کون از هدی اصحاند
دلیل آخر اولاد هم ببین کایشان	به پیشوائی دال دلالت اولاند

نکته فی المناجات الهی خط عفو تو روی پوش خطاے ماست و آه ما دامنگیر گناه ما در معصیت چون میم و عین دل و دیده بر صیت رحمت تو کشاده ایم و در منقصت قاف قلب در منضت قبول تو نهاده ایم بیت

بسیار گشت گرچه سراپای جرم ما	در دل زرای رحمت آمد دو صد صفا

۱۱ چون از میان ختم الف انگشت نما شود خاتم نقش گردد
۱۲ چون بر لک میم آوریم ملک در دست آید
۱۳ ولارا که بکسر اول بمعنی محبت است در اواخر روزنه اولاد شود
۱۴ واو میه بمعنی محبت و مشقت و کار
۱۵ بزرگ
۱۶ چون در نقطه قاف در آید
۱۷ سر ایای جیم
۱۸ جیم و میم و عین از ترکیب جیم و میم

قطعه

پیش نیش تیغ خیل آن سری ... مانده انداز بی سری کفار فار

همچو اخ یاراخ از اشفاق او ... کشته باهم زمرهٔ اخیا ریار

اُخ بابا ریبوند داخیار شود ۱۲

هرکه بربسته بکین او میان ... دیده چون شمع از تهٔ زنار نار

نزنار شمع که درمیان موم می پیچند ۱۲

نکته شب معراج باسپ فلک پادرآورده واسباب قرب راامهیا ساخته ودرشام دعوت بکاسهٔ ماه دست درآورده ومائدهٔ

معجزی انداخته مثنوے

رهنما دیده شکل نون با یا ... قاب قوسین یافته زادنی

اندازه ومقدار دوکمان ۱۲ نزدیک شدن محمد صلعم ۱۲

مانده زو باز جبرئیل بره ... سدرهٔ دیده پیش از سدره

کرده صمصام ساعدش زجباد ... میم ماه از الف دو چشمهٔ صاد

از انگشت مبارک ۱۲

بررخ بدر صورت بداوست ... کز صفارای او تمام نکوست

نکته عین نعل بُراق درزیر پای براق او براقع جمال افلاک را طی کرده وعکس آن در دیدهٔ کج نظران عقارب گشته

سرکفار کے
کفار است چون
نباشد فار نخورد کہ
بمعنی فرار کردہ
و گریزندہ از دیار
چنان کہ کفتگان ق
نقیض ۱۲ ع دیبہ
سرپا در آورد مندکہ
بصورت پاست
اسباب جامہ کہ خوش شود
۱۲ ع دستہ کہ
از اوضاع و بیاست

چون در راہ در آید
مایدہ پیدا شود ۱۲
ع چون الف
انگشت کہ بجمل تشبیہ
الف مراد است ۱۲
ع چون عین
مسی در زیر نقطہ زاق
آبی براقع را بگردانند
عقارب شود ۱۲
* * * *
* * *

یگانه که در هشت خلد در چل سال | بچار حد جهان باز گرد احمد بود

نکته زین عین عرفات از قدم شرعش چشمه حیوان ست که
رفاف عظام را احیا میکند و قبه گنبد میلاد میلی ست بر سر الف
ز وار دال دیده انوار نظار که در رو دل را می پوشد بیت

شد مه شهر مدینه مظهر دین در ظهور | دور میم مکه مهر برکه رحمت ز نور

نکته از کثرت نشر نفحات اخلاقش اجزای طیب بوی هوای طیبه
میتوان یافت و از غایت عین شرعیتش جمال ملائکه از هر لای
که در ون مکه باشد میتوان دید مثنوی

تا سپاهش در تهامه زد لوا | شد دل ماه از تهِ او رونما

کرد تا جاوید خیلش در حجاز | خرد و قطع کافران زاطراف ساز

یافته از نور آن شمع حسب | روشنی قرب رب عین عرب

نکته زیر سنای سنان سپاهش قامت گردون نون گشته
در سایه عبادی عباد امنش قد ابدال دال شده

نکته رای رسول اندیشه الیست که چون عقل کل بر سر سول
یعنی ملتمس همگنان سایه انداخته وازین روی هر شک ملالت
که برای متین او رسیده شکر یقین شده و نون نبی ماهی ست بلکه کشتی
کپی بدریای حقیقت برده ازین راه خل یعنی طریق ضلالت که
بدال دین او پیوسته خلد برین گشته قطعه

زروح بوی او موجود شد روح	ز نور وحی او شد منتشر لوح
شیع رادل بعیش جان وسیع است	که ذیل لطف وی در وی شفیع است

نکته میم اول محمدی ماه لوای حمد ست مرامت را و حای او مطلع
حیات ست محمد ملت را و میم ثانی او واسطه الیست صورت محمد
وعظمت را و دال رهنمائنده الیست و محم یعنی متقرب نعمت
ورا حت را قطعه

چهار رکن محمد بر آسمان سرسود	ز چار حرف محمد کزو نقاب کشود
بنور آئینه مصطفی مصفا دان	که روی طاهر طه در و جمال نمود

ع عقل کل عقل فعال
ویعنی ملتمس جناب مصطفی
صلعم و آل و علیه و اصحابه اجمعین ۱۲
ع همگنان کل
ع شک ملالت
ع سفینه نوح علیه السلام
ع خل یعنی طریق ضلالت
ع ذیل لطف
ع شیع رادل بعیش جان وسیع است
انصاف الیست ۱۲
ع وجود گیرد ۱۲
چون خل بدال دین او
رسد خلد وجود گیرد چون
لفظ وحی منتشر شود
لوح شود ۱۲
ع قلب شیم عیش
است وشیم دولت
گروه دوست دارنده
یعنی جاعلهم الله گروه
بسیار برانگیزنده ۱۲
ع دامان لطف فاست
چون در ذیل شود در آید
شفیع
مسعود ۱۲

قطعه

زنقد ہستی خود میرسد ترا آفت ‌ ‌ ‌ اگر نہ روی دہد رای آفتِ عاشش
انام را کرمش عین ازان عطا فرمود ‌ ‌ ‌ کزان کنند تماشا جمال نعاشش

فی نعت النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم

سین سنت حضرت نبوی دندانہ ایست کہ از عضوعلیہ بالنوا جذ
سخن میگوید ہر کرا سر فرازی آن سین نباشد جز تن سرنگون
نہ بیند والفہای او امر مصطفوی مرقاتیست کہ آز زروۂ معالی الامور
واشرافہا نشان میدہد ہر کرا سر بلندی آن الفہا نباشد

چون مور پریشان و پایمال وزبون شوی دمثنوی

ہر کرا قرب ایزدی طلب ست ‌ ‌ ‌ سنتِ خواجہ صورت سبب ست
امتش شد رفیع در قیمت ‌ ‌ ‌ جمع بین در حروف امت مت
تابعش ہر کہ شد بنور یقین ‌ ‌ ‌ تاب بر عین لفظ تابع بین
در امور و نواہی آنکہ کشید ‌ ‌ ‌ سر از و تن چو مور واہی دید

حیوان نشان سرفرازی جنح یعنی کنف لطف و احاطت اوست مثنوی

سنگ و کلوخ و کوه و دیوار ۱۲

زنورش صورت انس ار ندیدی | کی آتش در سنای دل رسیدی

دلیلش گر نه بخشد از دم خویش | نیارد پا نهادن باد در پیش

زآب رحمتش ناجسته مرعی | همی پیچد ز سرعت آب را پا

ترابِ آغشته بین از فیض وهاب | وجودِ او ببین بر سر براب

نکته از کاف کالبد تا نون جان عناتیش از دو حرف کن پیدا کرده

واز قاف قول تا لام مقول هدایتش بدو حرف قل گویا ساخته قطعه

دل ده بمالکی که کلامش شفای جاست | تا بر دو حرف امر نهاده بنای کل

میم دهان و دور قلم زان سخنور است | کاورده بر سر از خط فرمانش امر قل

نکته حکمت هر چه او در کتاب مبین رقم حرمت بران کشیده در طی

آن آیت رحمتی نموده و منت او هر نعمت که در ضیافت خانه قسمت

شمرده در نشر آن مائده عصمت کشوده دریاب که در کتاب حرمت

او منشور حرمت ست و در حساب قسمت او قسمی از عصمت

نکته دور میم شمس در میان سیصد و شصت درجه فلک حلقه کمند
مشیت اوست که از یک جانب شصت حیات بذرات میرساند و از
دیگر جانب مس جلود بر تراب ممات می افگند رباعی

یعنی مساس یوست ۱۲

در قطع امید بنده از غیر خدا	کرد از صفت سین سما بر سرما
در قلب سما دورهٔ خور ساخت چو میم	پس رو بکرانه برد و نمود ما

دل ۱۲ حلقه ۱۲

نکته اگر عناصر در اصل ناصر عون و عنایت او نداشتی سرمایهٔ
ایشان عین عنا بودی و موالید را اگر در میان والی ولایت او
ترتیب کننده ۱۲
نبودی اول و آخر ایشان را از بد محال اهمال رو ننمودے

قطعه

پردهٔ رای کج از قلب عناصر بکشای	تا در آئینهٔ او جلوه صانع بینی
وز ره لفظ موالید دلیلے بردار	تا موالی قضا جمله مبایع بینی

مقلوب ۱۲

نکته نون نار و های هوا و میم ماء و تای تراب روی نمای نهمت یعنی
حرص و همت در مائدهٔ نعمت اوست و جیم جماد و نون نبات و حای
حیوان

چشمهٔ آفتاب را آب از پیرامن[۱] نموده تا تف دلش را پوشیده **رباعی**

تا یافته شق شوقش از پیرامن	شق کرده شفق بمهر جیب و دامن
خم[۲] شد سر و پای خاتم چرخ کهن	تا گشت نگین او ز مهرش روشن

نکته فلک دوّار را جاذبهٔ مهر انوار او در چرخ آورده دریاب گردنده و سایر دوّار ۱۲

که چون فلک را در چرخ آورند کلف[۳] شود یعنی و نوع[۴] و شغف بود و

کوکب[۵] سیار چون سپر بکوکب پر قبهٔ زرنگار هدف تیر آثار را قدار

اوست بنگر که چون نجم را بگردانند مجن شود **قطعه** ۱۲ عشق شورش نفع اول و ثانی

کوئیست دلِ کوکب گردیده نگون در کب	تا ساخت گردانش چوگان قضایِ او
شد دامن اختر تر بر روی سما تا دید	دندانهٔ سین سنبره بر اب عطایِ او

نکته پردهٔ گلگون شفق از تازگی رنگ مهر او کوی شف یعنی پردهٔ

تنکی ست بر قلهٔ قاف کشیده و اطلس سبز فلک از تازگی آب

فیض او پنداری طل یعنی شبنمیست در میان درخت آس حکیده **بیت**

زان روی آسِ[۶] آسمان عالیست از احسان او کز سروری اسم او نیست در پنهان او

[۱] پیرامن یعنی گرداگرد و پیرامن آفتاب آبست و پیرامن آبش تف شود ۱۲

[۲] خم شد سر و پای خاتم چرخ کهن شفق بمهر جیب و دامن شق کرده تا گشت نگین او ز مهرش روشن

[۳] کلف شود یعنی نقطها سیاه گردد ۱۲

[۴] نوع بضم اول و ثانی حرص در مجت ۱۲

[۵] مراد از کوکب مجن است چون مقلوب شود مجن صورت یابد که بمعنی سپر است ۱۲

[۶] آس درخت نارد امرود و غناب و درخت اسوس نیز گویند و نیز نام کردهٔ مؤلف صاحب الآس نخواند ۱۲

داغ شوقش داده کرسی انسق | ذات او سرگشته بین در داغ حق

نکته برق قهرش لامعی ست که عالمی بهم برزده اوست وجبل المتین طاعتش رشته ایست که فرشته سرافگنده اوست قطعه

هر کو نبریق قاف بلا شد اسیر قهر | گر ره برد بجانب انعام او رهاست

نام فرشته از ته فرش عبادتش | چون آفتاب بر سر ماهم سر سماست

نکته بنای دلکشای سما از حروف اسم او رفیع ست وفضای ارض از ترکیب رضای او وسیع مثنوی

الف اسم اوست بر سر سم | تیغ افسونگر سموم ستم

شرفه سین اسم او والاست | وز شرف آفتاب در دل ماست

الف آمد زبان و دندان سین | میم نیز از دهان نمونه بین

چون بود اسم او ادات بیان | سخنی جز باسم او نتوان

نکته خیاط صنعش اطلس فلک را آس در جیب و دامن گرفته تا طل ببکر انش را نوشیده وفیاض مهرش

از زبان عربی کی میگویند سمه ایکرده نس میشود در نس ۱۲ که در کی آمد کرسی صورت بندد ۱۲ لفظ هر را که بزبر قاف می آرند قفر شود چون گردانیدیم سره شود با الف که جمع کردیم رها شود ۱۲ ذبر فرش که تمام یم فرشته شود ۱۲

سخن سین علامت جمع است سین سنت و سین کرسه به سر با آرند سما شود ۱۲

سخن سین اسم است سین برادر غم که آرند اسم شود ۱۲

سخن سین اسم است که بر سر کرده مفرد است سنون میشود ۱۲

سخن سین پرده دنیا و کردن اصلاح خودن و دانش و رازخودن و بیخی آسیا نیز آمده ۱۲

دامن شفق سین وفا نیست که شفق باشد ۱۲

نکته های و هوئی هویت لاهوتش در دل لات هو افکنده و جیم
شور و غوغای شادی ۱۲ وجود بودن ۱۲ بیمکان ۱۲
جلوه های جمال و جلال جبروتش از درون جبت رو نموده **قطعه**

هر که در تشنگی مزرع آمال نیافت	از غمام کرمش آب عنایت غم دید
شین شین شمن از نعمت عامش من برد	صاد چشم صنم از گریه خوفش نم دید

نکته از عین عقل تا نون نفس دیباچه آیت عنایت اوست
و از پشت افلاک تا روی تخته خاک شطری از حدود مملکت او

قطعه

چرخ را بر خاک رخ در ساحت اوج جلالش	ماه را بر چهره آب از چشمه های بهاش
بیند از روی یاش کاف و بای هر نگون	هر که آرد کبر بر حرف ندای کبریاش

نکته عرش را بنیاد بر آب از انست که چشم بر رش عین عطای
قال الله تعالی وکان عرشه علی الماء ۱۲ قطره دچکش ۱۲
او نهاده و کرسی را سی پایه از ان دست داده که سایه کرم
بی پایان او بر سرش افتاده **مثنوی**

عرش را سایست از نورش مجید	غش او زین و عظیم ست در عید

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد خدای را که چشمهٔ میم حمدش دریائیست در حد کمال کرم و دائرهٔ میم نعتش سفره ایست در نعت نوال قدم

عین نعم چشمه ایست در نم دریای او | میم درم حلقه ایست در آلای او

نکته کاف شکرش بنده را حاجب ست درمیان شر و اندیشه

شرکش رای باطلی ست در قلب شک بیت

تا عدم با عین صنع رحمت او دم زده | شکر انعامش بنای شرک را برهم زده

به عون صناع مکین و مکافی فضل خلاق مین و زمان

چنان صناع لفظی و بدایع معنوی از رین بکار گرفتن را عنوان نگفتن سزاوار نجلیست صور نمای خیالات الهیه

گلستان نگارستان

و

گلستان انعامات

از نوع نامک نے خکسرین پیمای عیشای عالم و فاضل بلیغ جناب مولوی ابو الفضل بلگرامی حصاراف کمالاتش رون و بیخ از بستان

در مطبع نامی منشی نولکشور طبع مزین مقبول جهان شد

اطلاع

اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب موجود ہین تا لیقین کو فہرست مطول سے جو علٰحدہ موجود ہے اور درخواست کرنے سے مل سکتی ہے کسعلوم ہو سکتا ہے کہ قیمت اس سال مین نہایت ارزان مقرر ہوئی ہے ہم صرف کتب مجموعات نایاب زمانہ بعدہ قصوف وغیرہ و کتب [illegible] اردو و فارسی و کتب تاریخ بزبان فارسی درج کرتے ہین

مجموعات علم وغیرہ کتب نایاب زمانہ

عجایب المخلوقات — تمامی مخلوقات عجیب کے اشکال اور احوال اسمین مندرج ہین بالتصویرات نہایت عمدہ چھپی ہے —

ایضاً رنگین —

عجایب المخلوقات اردو —

مطلع العلوم و مجمع الفنون — حکیم واجد علیخان تخلص واجد کی تصنیف ہے ہر علم و ہر فن کا ذکر اور یہ کتاب داخل رجسٹری مطبع ہے —

ترجمہ اردو مطلع العلوم و مجمع الفنون — منشی زین العابدین خان مرحوم مراد آبادی نے بصرف زر مطبع سے فارسی کو اردو مین ترجمہ کیا —

معلومات الاخاق — یہ کتاب اسم بامسمی ہے اسمین تمام دنیا کے حالات اور وسعت اور آبادی و ویرانی و صورت و سیرت کل مخلوقات متنوعہ کا بیان ہے ربع رنگ مع تصویرات

ایضاً بلا رنگ — مع تصویرات —

مطلع العجایب — ترجمہ معلومات الاخاق مذکورہ بالا —

ریاض الفردوس — مصنفہ مولوی محمد حسن خانصاحب شاہجہان پوری مثل مطلع العلوم کے اکثر انتخاب عمدہ عمدہ علمیے یہ کتاب اراستہ ہے —

اعجاز عیسوی — اردو تراکیب عملیات و نقوش مجربہ ہر قسم محبت و بغض کے مندرج ہین مطبوعہ گلزار محمدی

اعجاز خسروی — تصنیف حضرت امیر خسرو دہلوی جسمین صنایع و بدایع لفظی و معنوی ہر قسم کے مرقوم ہین شامل ہے اور پانچ رسایل سے یہ کتاب کارخانہ پر کار و عمدہ پر چھپی ہے —

عجایبات فرنگ — یعنے حالات ملک انگلستان و کیفیت سفر یوسف خان کمبل پوش نامی سیاح ممالک یورپ قابل دید ہے —

اندر جال بخط اردو — اسمین ہر قسم کے نقش و شعبدہ و منتر جو اندر مہاراج نے سری مہادیو جی سے برسی تپ کرنے سے پائے ہین —

رسالہ علم موسیقی — تصنیف مولوی محمد عثمان خان شہید

مخزن العلوم — مشتمل بر علوم صرف و نحو و منطق و بیان و معانی و عروض و ریاضی و حساب و ہیئات و طب و اخلاق و نجوم و رمل و موسیقی و حکمت منزلی و حدیث و فقہ و قیافہ و جغرافیہ یعنے علم ارض و نباتکا بہید اور بھی بعض فروع کا بیان —

افشاے اسرار فرمیشن — فارسی فریشن کا اسرار اسمین لکھا ہے

طلسم فرنگ — علم سفنا طلیسی مین یہ ایک کتاب ہے جسکو پنڈت سکوتی لال صاحب بہادر منشی جرم و میر منشی پنجاب نے ترجمہ کیا چونکہ بوجہ نایابی اس علم کے مشایق بہت ہین لہذا باخذ حق تالیف کتاب طبع ہوئی —

ناقہ الانتظار — سید محمد تقی صاحب لکھنوی نے کتاب طلسم فرنگ سے منتخب کیا ہے —

اعجاز محمدی منسوبہ اندر جال — مرتبہ پنڈت بجیانند صاحب

مخزن العجایب — موسومہ بنو چمن اس کتاب مین بیشتر حالات طلسم و عملیات و نقشہاے عجیب و غریب مندرج ہین —

خزینۃ الامثال — اردو و عربی فارسی کی مثلین زبان زد خلق مندرج ہین

تسہیل الستار — فن ستار مین مولفہ مرزا رحیم بیگ صاحب

قانون ستار — مصنفہ سید صفدر حسینخان اکسٹرا اسسٹنٹ کمشنر دہلی —

رسالہ علم قیافہ — تصنیف منشی دیبی پرشاد صاحب پنشنر

نقش سلیمانی — عملیات و نقوشجات مصنفہ خواجہ محمد اشرف مطبوعہ کثر ہند —

ہفت تماشاے مرزا قتیل — ہر ملت و مذہب کے تحقیق مین ہے

سراج الرمل — فن رمل مین یہ ایک کتاب نادر ہے جس کے ضابطہ ازبر کرنیسے کاہ استخراج احکام کا اشکال شانزدہ گانہ معلوم ہوتا ہے و ورای اسکے اور رسایل مصداق الرمل انوار الرمل بھی ہین —

مجموعہ طلسم اسکندر ذوالقرنین — مشتمل بر فنون پنجگانہ یعنی کیمیا و سیمیا و ہیما و ریمیا و لیمیا ترجمہ کیا ہوا سواے محمد عثمان خان شہید

اخلاق و موعظت و تصوف کی کتابین فارسی

گلستان نثر — شیخ سعدی شیرازی —

ایضاً کاغذ رنگین و عمدہ —

گلستان متوسط قلم

گلستان پر قلم و واضح و خوشخط

INDIAN INSTITUTE OXFORD

Silistan Nasikat

به رعونت صناع مکین مکافضل خلاق مین زمان و

چنان صنائع لفظی و بدایع معنوی ازین مصنف عرش رفرف ثنائی گفتن سزاوار سخنگلیست صیور نمای خیالات الیمیه

گلستان نخلات

انموذج نازک خیالات و نمونه اسمار پیمائی عالم فاضل علامی جناب ابوالمعالی ابوالفتح بلگرامی حسامی اوصافکما لاتش دین و دنیا زینت

در مطبع نامی منشی نولکشور طبع مزین مقبول جهانیان شد

Shabistān-i-nikāt.

49 C 170

~~49 C 4~~

Indian Institute, Oxford.

The Lucknow Sparks Library.
Presented
by
Munshi Newul Kishore.

